

LEW WALLACE

BEN-HUR: KERTOMUS
KRISTUKSEN AJOILTA

Lew Wallace
Ben-Hur: Kertomus
Kristuksen ajoilta

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=34283384

Ben-Hur: Kertomus Kristuksen ajoilta:

Содержание

Ensimmäinen kirja	5
I LUKU	5
II LUKU	13
III LUKU	21
IV LUKU	27
V LUKU	34
VI LUKU	49
VII LUKU	55
VIII LUKU	63
IX LUKU	71
X LUKU	85
XI LUKU	88
XII LUKU	98
XIII LUKU	103
XIV LUKU	119
Toinen kirja	123
I LUKU	124
II LUKU	130
III LUKU	145
IV LUKU	152
V LUKU	163
VI LUKU	175
VII LUKU	193

Lew Wallace

Ben-Hur: Kertomus Kristuksen ajoilta

Ensimmäinen kirja

I LUKU

Erämaassa

Jebel es Zubleh on vuorenselänne, kuudettakymmentä peninkulmaa pitkä ja niin kapea, että sen kuva kartalla näyttää etelästä pohjoiseen päin kiemurtelevalta madolta. Kun seisotaan sen valkopunaisilla kallioilla ja katsellaan itään päin, näkyy ainoastaan Arabian hieta-aavikot, joilla Jerikon viininviljelijöitä kohtaan niin vihamieliset itätuulet ovat leikitelleet aina ajan alusta saakka. Sen juuria peittää Eufraatin hienontama hiekantomu. Tämä selänne on rajamuurina lännenpuolisilla Moabin ja Ammonin laitumilla, jotka ilman tätä suojamuuria olisivatkin vain osa noista itäisistä hieta-aavikoista.

Arabialaiset ovat painaneet kielileimansa kaikkeen, mitä on Judean etelä- ja itäpuolella. Heidän kielellään on Jebel

niiden lukemattomain vesipurojen isä, jotka sateen aikana juoksevat entisen roomalais-tien – nyt ainoastaan Mekkaan vaeltajain pölyisen polun – poikki ja kuta etemmäs pääsevät, sitä syvemmälle kaivavat vakojansa maahan, vieden sadeajan kohisevia virtoja Jordaniin tai viimeiseen säiliöön, Kuolleen mereen. Eräältä sellaiselta puroilta, siltä, joka Jebelin latvoilta ulottuu koillista kohti ja viimein muuttuu Jabbokin virraksi, läksi matkustavainen liikkeelle, pyrkimään aavikon ylämaihin. Kiinnitämme ensin lukijan huomiota tähän henkilöön.

Näöstä päättäen hän oli jo täyttänyt 45 vuotta. Hänen partansa, joka aikoinaan oli ollut sysimusta, lainehti leveinä aaltoina ryntäillä ja oli sieltä täältä hopean harmaa. Hänen kasvonsa olivat tumman ruskeat kuin paahdettu kahvipapu, ja niitä niin paljon peitti punainen *kufiyeh* (joksi aavikon asujamet sanovat päähän käärittävää huivia), että ainoastaan osa niistä oli näkyvissä. Silmät, jotka hän välistä nosti ylös päin, olivat suuret ja väriltään mustat. Yllä oli hänellä itämainen väljä puku, mutta sen yksityiskohtia ei käy tarkemmin kuvaaminen, koska hän istui pienen teltan alla suuren valkoisen kamelin selässä.

Tuskinpa vain länsimaalainen koskaan voi haihduttaa muististaan kuvaa, joka siihen jää, kun hän ensi kerran näkee aavikkomatkoille varustetun ja säilytetyn kamelin. Tottumus, joka niin paljon vaikuttaa muissa tavattomissa kohdissa, voi tässä tuskin ensinkään muuttaa tuota ensi vaikutusta. Tehtäköön vaikka monta pitkää päivänmatkaa sellaisten matkustajain kanssa, eletäköön vaikka vuosikausia yhdessä paimentolaisten

kanssa, sittekin täytyy länsimaalaisen, olkoon hän missä hyvänsä, pysähtyä katsomaan muhkean matkakamelin ohitse-astuntaa. Viehätyks ei ole sen muodossa, jota ei edes mieltymyskään voi tehdä kauniiksi, ei myöskään sen liikkeissä eikä äänettömässä käynnissä. Niin kuin meri on sukua laivalle, samoin on kameli sukua hieta-aavikolle. Aavikko peittää kamelin salaperäisyyden hunnulla siinä määrin, että kun katselemme kamelia, johtuu ajatuksemme aavikon salaisuuksiin; se sen suhteen ihmeellisyys on.

Eläin, joka nyt astui kuivaneen puron uomasta esiin, ansaitsi syystä kyllä sellaista kunnioittavaa huomiota. Sen karva ja korkeus, sen ruumis, jossa ei ollut liikaa lihavuutta, mutta sen sijaan runsaasti jäntereitä, sen pitkä, hoikka kaula, samaan tapaan kaareva kuin joutsenella, pää leveä silmäin kohdalta ja suipeneva turvaksi, joka melkein olisi voinut sopia naisen rannerenkaasen; sen liikkeet, sen pitkät, kimmoiset askeleet, sen vakava ja äänetön käynti: kaikki ilmaisi sen syrialaista rotua ja Kyron aikaista sukuperää. Sillä oli tavalliset suitset, jotka peittivät yläpuolen päästä tulipunaisilla, töyhdon muotoon sovitetuilla rimpsuilla ja koristivat kaulaa riippuvilla metallivitjoilla, joiden jokaisen päässä oli helisevä hopeakello; mutta suitsissa ei ollut ohjasta ratsastajalle eikä marhamintaa ajomiehelle. Eläimen selkään kiinnitetty laitos oli semmoinen keksintö, joka minkä kansakunnan keskuudessa hyvänsä, paitsi itämailla, olisi tehnyt keksijänsä kuuluisaksi. Siinä oli kaksi puulaatikkoa, molemmat lähes neljä jalkaa pitkät ja niin asetetut,

että yksi riippui kummallakin sivulla; tämän laitoksen sisä-osa oli peitetty huiveilla ja matoilla ja niin sovitettu, että kamelin isäntä saattoi istua joko suorana tai puoli-nojallaan; koko laitoksen päälle oli kiinnitetty vihreä telttä. Leveät mäkipyyöt ja satularemmit, jotka olivat toisiinsa kiinnitetyt lukemattomilla solmuilla ja nauhoilla, pitivät tätä keksintöä vakavana paikallaan. Sillä tavalla on Kushin kekseliään pojan onnistunut tehdä mahdolliseksi kulkemisen aavikoiden auringonpaahteisilla teillä, joille häntä velvollisuutensa kutsuu yhtä usein kuin huvittelun halukin.

Kun kameli pääsi ylös sadepuron laaksosta, oli matkustaja kulkenut El Belkan eli muinaisen Ammonin rajan ylitse. Oli aamu. Edessään oli hänellä aurinko, puoleksi vielä öisten usvien peitossa. Oli edessä myöskin aavikko, ei lentohiedan alue, vaan se osa, jossa ruoho alkoi olla lyhytkasvuista ja maanpintaa peittivät granitin sirpaleet ja muut harmaat ja ruskeat kivet sekä niiden välissä kuihtuvat akaasiat ja kamelinruoho-mättäät. Tammi, karhunmarjapensas ja arbutti olivat jääneet hänestä jällelle, ikään kuin ne olisivat asettuneet riviin, katshtaneet lähteistä köyhälle aavikolle ja kauhusta kutistuen pysähtyneet.

Siihen loppui polku eli tie. Kameli näytti entistä enemmän tuntevan, että sitä huomaamatta kiiruhdettiin; se joudutti käyntiänsä, pää suoraan kohti taivaanrantaa, suurilla sieramillaan imien ilmaa aimo siemauksin. Riipputuoli kiikkui, yleni ja aleni kuin vene aalloilla. Kuivia lehtiä rapisi paikkapaikoin kamelin jalkain alla. Ilmassa tuntui välistä absintin tapaista tuoksua.

Leivoset ja vuoripääskyt pakenivat nopeilla siivillä ja valkoiset metsikanat juoksivat viheltäen ja kaakottaen pois matkustavaisen tieltä. Harvinaisemmin kettu tai hyena joudutti kulkuansa, voidakseen turvallisen matkan päästä tutkia rauhan häiritsijöitä. Oikealla olivat Jebelin kunnaat ja niiden päällä liihoittelevana harmaa huntu, välistä purppuraan vivahtava, kunnes aurinko sille kohta tuotti sanomattoman väriloiston. Korkeimpain kukkulain ylitse purjehti leveillä siivillä korppikotka, tehden suuria kierroksia. Mutta vihreän teltan alla lepäävä mies ei huomannut mitään, ei ainakaan millään tavalla osoittanut tuntevansa seutua. Hänen silmänsä olivat liikkumattomat ja uneksivaiset. Miehen samoin kuin eläimenkin ryhti oli kuin sokean, joka ajattelemta seuraa taluttajaansa.

Kaksi tuntia kameli riensi eteen päin tasaista juoksua suoraan itää kohti. Koko sinä aikana ei matkustaja muuttanut asentoansa, ei myöskään katsahtanut oikealle eikä vasemmalle. Aavikoilla ei mitata matkaa peninkulmittain, vaan mittoina ovat *saat* eli tunnrit ja *manzil* eli pysähdyspaikat; edelliset ovat noin viisitoista kilometriä pitkät ja pysäysvälit kuusikymmentä tai sata kilometriä. Kuormakameli, jos se on oikeaa Syrian rotua, juoksee helposti kuusitoista tai kaksikymmentä kilometriä tunnissa. Täydessä juoksussa se kilpailee tuulen kanssa. Nopeasta rientämisestä eteen päin seurasi, että maan muoto muuttui. Siellä täällä oli joku *tell* eli kunnas savea ja kiintonaista hiekkaa. Basaltti-pylvästen pyöreät päät seisoa töröttivät siellä täällä korkealla hiedan pinnasta, ikään kuin asetettuina

vuoriston etuvartioiksi tasangolle päin. Kaikki muu oli kuitenkin hiekkaa, välistä tasaisena kuin aaltojen huuhteleva ranta, välistä kokoutuneena kaareviksi harjuiksi. Ilman laatu myöskin muuttui. Aurinko, joka nyt jo oli ehtinyt yletä korkealle, oli imenyt pois kasteen ja sumun sekä lämmittänyt tuulen, joka suuteli päiväteltan alla lepäävää ratsastajaa; joka taholla muutti auringon paiste maan värin loistavaksi ja vähän maidonvalkoiseksi ja saattoi pilvet valosta välkkyämään.

Kaksi tuntia kului vielä ilman lepoa ja matkan suunnan muuttumatta. Kasveja ei enää ollut ollenkaan. Hiekalla, joka oli niin kuivapintaista, että se joka askeleella särkyi ruskahdellen palasiksi, oli rajaton valta. Jebel ei enää ollut näkyvissä eikä mitään muutakaan maan merkkiä näkynyt. Varjo, joka aikaisemmin aamulla oli seurannut ratsastajaa jälestä, oli nyt siirtynyt pohjoisen puolelle ja pysyi aina hänen tasallansa. Kosk'ei täällä näkynyt sopivan levähdyspaikan merkkiäkään, tuli matkustajan eteen päin rientäminen joka hetki yhä omituisemmaksi ja oudommaksi.

Muistettava on, ett'eipä suinkaan kukaan mielellään valitse tällaista aavikkoa huvimatkoja varten. Elämä ja liike kulkee hieta-aavikoilla sellaisia polkuja pitkin, jotka ovat kirjavanaan kuolleiden olentojen luita. Sellaiset ovat tiet lähteeltä lähteelle, kosteikolta toiselle. Sydän sykkii nopeammin vanhimmallakin sheikillä, kun hän huomaa olevansa yksin näissä tiettömissä seuduissa. Siispä se mies, jota tässä olemme seuranneet, ei suinkaan saattanut olla huviksensa matkustelemassa; hänen

käytöksestään ei myöskään käynyt olettaa häntä pakolaiseksi, sillä eipä hän kertaakaan katsahtanut taaksensa. Sellaisella retkellä ovat pelko ja uteliaisuus tavallisimmat tunteet, mutta häneen ne eivät näyttäneet vaikuttavan. Kun ihmiset ovat yksin, etsivät he jotakin seuraa; koirasta tulee kumppani, hevosesta ystävä, eikä niiden hyväileminen ja rakkaasti puhutteleminen ollenkaan punastuta. Tämä kameli ei saanut osakseen mitään sellaista ystävyyden osoitusta, ei vähintäkään hyväilyä, ei pienintäkään sanaa.

Juuri puolenpäivän aikaan kameli omasta vaistostaan pysähtyi ja päästi kuuluviin tosiaankin liikuttavan valitushuudon, jolla tämä eläinlaji aina vastustaa liian raskasta taakkaa tai välistä vaatii hoitoa ja lepoa. Eläimen herra heräsi ikään kuin unen horroksista täydellisesti tajuamaan ulkonaiset olot. Hän veti syrjään *houdahin* eli riipputuolin esiriput, tarkasti auringon korkeutta ja katseli joka taholle niin huolellisesti, että hän selvästi näytti koettavan saada selkoa, oliko hän päässyt määrättyyn paikkaan. Tyytyväisenä tarkastukseensa hän hengähti syvään ja nyykäytti päätään ikään kuin sanoen: "no viimeinkin!" Heti sen jälkeen hän pani kätensä ristiin ryntäilleen äänettömän rukouksen ajaksi. Suoritettuaan sen hartausvelvollisuutensa hän varustihe laskeutumaan maahan. Hänen kurkustaan kuului ääni, jota varmaankin jo Jobin mielikkikamelit olivat kuulleet: ikh! ikh! joka ääni sisälsi eläimelle käskyn laskeutua polvilleen. Kameli totteli hitaasti kehoitusta, laskeutuessaan hiljaa ähkyen. Ratsastaja polki sitte toisella jalallaan eläimen pitkälle kaulalle

ja pääsi siitä hypähtämällä hietikolle.

II LUKU

Kolme muukalaista

Miehellä, jota riipputuolin verhot eivät enää varjostaneet, oli ihailtava ruumiinmuoto, ei varsin pitkä, vaan voimakas. Päästettyään auki silkkinauhan, joka piti hänen *kufiyehiansa* päässä, työnsi hän rimpsuiset huivin laidat taa päin, kunnes kasvot paljastuivat; ne olivat tarmokkaat ja melkein ihan neekerin väriset. Mutta matala ja leveä otsa, kotkannenä, hiukan ylös päin nousevat silmäinnurkat, paksu, suora, karkea ja metallin tavoin loistava tukka, joka riippui monina palmikkoina alhaalla olkapäillä asti: nämä merkit selvään osoittivat hänen kotimaansa. Sen näköiset olivat Faraot ja myöhemmät Ptolemaiot; sen näköinen oli Mizraim, egyptiläisen rodun kanta-isä. Hänellä oli yllä *kamis*, valkoinen pumpulipaita, ahdashihainen, avoin edestä päin ja ulottuva alas nilkkaan saakka, koruommeltu kaulasta ja ryntäiltä. Sen päällä oli villanuttu, jonka nimi nyt, kuten luultavasti silloinkin, on *aba*; tämä pitkähelmainen ja lyhythihainen päällyysvaate oli sisustettu pumpuli- ja silkkikankaalla ja ylt'ympäri koristi sitä tummankeltainen reunus. Jalkoja suojelivat pehmeillä nahkahihnoilla sidotut sandaalit. Kamis oli vyöllä vyötetty kiinni. Erittäin huomiota herättävää oli, ett'ei hänellä, vaikka hän olikin yksinään ja vaikka näillä aavikoilla asuskeli leopardoja, leijonia ja melkein yhtä julmia ihmisiä, ollut minkäänlaista asetta, ei edes

koukkusauvaakaan, jota käytetään kamelia kiiruhtaessa. Meidän täytyy siis ainakin olettaa, että hän oli rauhallisilla asioilla ja että hän joko oli tavattoman rohkea taikka jonkun erityisen suojelijan turvissa.

Matkustavaisen jäsenet olivat jäykkinä, sillä ratsastus oli ollut pitkä ja vaivalloinen. Hän sen tähden hieroi käsiänsä, polki kovasti jalkaa ja astuskeli uskollisen palvelijansa ympäri, jonka loistavat silmät jo olivat vähällä sulkeutua, osoittaen, että eläin levollisesti tyytyi siihen rehuun, jonka se jo oli löytänyt. Matkustajamme pysähtyi usein kävelystään ja tarkasteli, kädellään varjoten silmiänsä, aavikkoa niin etäälle kuin suinkin saattoi nähdä. Tarkastuksen päätyttyä hänen kasvonsa aina synkkenivät toivon pettymyksestä, tosin vain vähäsen, mutta kylliksi sen verran, että terävasilmäinen tarkastelija olisi saattanut huomata hänen odottavan itselleen seuraa, vaikkapa ei edeltä päin sovittuakaan. Tarkastelija olisi samalla tullut uteliaaksi tietämään, mikä asia oikeastaan saattoi matkustajan siirtymään tähän paikkaan, niin etäälle sivistyneistä seuduista.

Vaikka matkustaja oli pettynyt, hän kuitenkin peittämättä näytti luottavan, että odotettu seura kyllä tulee. Se näkyi siitä, että hän ensin meni riipputuolin luo ja sen toisesta puolikkaasta, jota hän itse oli tullessaan istuimenansa käyttänyt, otti sienen ja pienen savisen vesipullon sekä pesi kamelin silmät, kasvot ja sieramet. Samasta säiliöstä hän sitte otti puna- ja valkojuovaisen pyöreän kangaskappaleen, tukun vapoja

ja tukevan kepin. Hänen vähän aikaa käsiteltyään keppiä näkyi, että se olikin taitavasti ja kekseliäästi yhteen sovitettu pienemmistä osista, jotka olivat sisäkkäin; niistä hän teki itseänsä pitemmän tangon. Pystytettyään sen maahan ja sidottuaan vavat viistoon sen ympärille levitti hän niiden päälle kankaan ja oli aivan sanan mukaisesti kotonaan; tämä koti oli tosin paljoa pienempi kuin emirien ja sheikkien teltat, mutta muuten kaikin puolin samankaltainen. Riipputuolista kävi hän vielä noutamassa maton ja peitti sillä teltan lattiasta sen puolen, joka oli pois päin auringosta. Sitte hän meni ulos ja vielä kerran, entistä paljoa tarkemmin ja malttamattomammin tähysti seutua. Paitsi shakaalia, joka etäällä juoksi pitkin lakeutta, ja kotkaa, joka lensi Akaba-lahtea kohti, oli aavikko yhtä köyhä elämästä kuin sininen taivaskin ylhäällä.

Hän kääntyi kamelin puoleen ja puhui hiljaisesti sanoja, joita ei juuri kuulla aavikoilla: "Olemme kaukana kotiseudulta, ystäväiseni, joka pystyt kilpailemaan myrskytuulen kanssa, mutta Jumala on kanssamme. Olkaamme kärsivälliset!"

Näin puheltuaan hän otti kourallisen papuja satulanlaukusta ja pani ne pussiin, joka oli varta vasten tehty sidottavaksi eläimen turpaan, ja nähtyään, miten mielellänsä uskollinen eläin otti vastaan ravintonsa, kääntyi hän taaskin katselemaan hietikkoseutua, joka hehkui pystyisten auringonsäteiden alla.

"Tottapahan tulevat", sanoi hän levollisesti. "Hän, joka johti minut tänne, johtaa kyllä heidätkin. Minä laitan valmiiksi virvokkeita."

Pusseista, joita kantolaitoksen sisäpuoli oli täynnä, ja pajukorista, joka samoin oli osa sen varuksista, otti hän mitä tarvitsi atrian valmistamiseen: palmun säikeistä kudottuja lautasia, viiniä pienissä nahkaleileissä, kuivattua ja savustettua lihaa, *shamia* eli Syrian perattuja granaattiomenia, El Shelebin taateleja ihmetyttävän suurissa tertuissa ja *Nakhilissa* eli Keski-Arabian palmumetsissä kasvaneita, juustoa, samanlaista kuin Davidin "maitokakut", ja hienoa kaupunkileipää. Nämä kaikki hän kantoi teltaan ja asetteli matolle. Viimeksi hän levitti ruokain päälle kolme silkkiliinaa, joita itämaiden hienotapaiset kansat käyttävät atrioidessaan polvillansa; siitä näkyi, miten monta henkilöä oli tuleva atrioitsemaan.

Kaikki oli nyt valmiina. Hän astui ulos, ja katso, etäällä idässä näkyi aavikon lakeudella tumma pilkku. Hän pysähtyi seisomaan, kuin olisi ollut kiinni kasvanut; hänen silmänsä suurenivat ja hänen ruumiinsa vavahti kylmästä värähdyksestä, niin kuin siihen olisi koskenut yliluonnollinen olento. Pilkku kasvoi, tuli kämmenen suuruiseksi ja viimein sen muoto selveni. Hetken kuluttua näkyi selvästi iso, valkoinen kameli, selässä *houdah* eli Hindostanissa matkoilla käytetty riipputuoli. Egyptiläinen pani kätensä ristiin ryntäilleen ja käänsi katseensa kohti taivasta.

"Jumala yksin on suuri!" virkkoi hän kyynelsilmin ja sielu täynnä kunnioitusta.

Vieras tuli lähemmäksi ja pysähtyi viimein. Hänkin näytti juuri nyt heränneen unesta. Hän näki polvilleen laskeutuneen

kamelin, teltan ja rukoilevan miehen sen ovella. Hän pani kätensä ristiin, painoi päänsä kumarruksiin ja rukoili hiljaa. Kohta hän sitte hyppäsi kamelin kaulalta alas hietikolle ja meni egyptiläisen luo. He katsoivat hetkisen toinen toistansa ja sitte syleilivät, kiertäen oikean käsivartensa toin-toisensa olkapäälle ja vasemman vyötäisille sekä nojaten poskensa toisen rintaan ensin vasemmalle, sitte oikealle puolelle.

"Rauha olkoon sinulle, sinä totisen Jumalan palvelija!" sanoi viimeksi tullut.

"Rauha ja tervetuloa sinulle, oikeauskoinen veli!" vastasi egyptiläinen hartaasti.

Viimeksi tullut matkustaja oli pitkävartaloinen ja laiha, kasvoiltaan kuihtunut, silmät syvällä, tukka ja parta valkoiset ja ihon väri kanelin ja pronssin välillä. Häinkin oli ihan aseeton. Puettu oli hän hindulaisen tapaan; pään peitteeksi oli huivi kierretty leveihin laskoksiin, niin että siitä oli tullut turbaani; hänen muu pukunsa oli samanlainen kuin egyptiläisellä, paitsi että *aba* oli lyhempi ja jätti näkyviin hänen heiluvat, leveät housunsa, jotka olivat nilkkain kohdalta kiinni sidotut. Sandaalien sijasta oli hänellä jalassa teräväkärkiset punaiset nahkatohvelit. Paitsi näitä tohveleja oli puku kiireestä kantapäähän asti valkoisesta palttinasta. Miehen muoto oli muhkea ja ankara. Hän oli täydellinen kuva itämaisen Iiadin suurimmasta askeettisesta sankarista, Visvamitrasta. Häntä olisi voinut sanoa elämäksi, joka on Braman viisauden läpitunkema – ruumiistuneeksi hurskaudeksi. Ainoastaan silmistä näkyi, että

hän oli ihminen; sillä kun hän ne nosti egyptiläisen rinnalta, loistivat ne kyynelkosteudesta.

"Jumala yksin on suuri!" huudahti hän syleilyksen jälkeen.

"Ja autuaat ovat, jotka häntä palvelevat!" vastasi egyptiläinen, kummastellen että toinen kertasi hänen oman huudahduksensa. "Mutta odottakaamme, sillä katso, kolmas jo tulee tuolla!"

He katsoivat kohti pohjoista, josta päin kameli, karvaltaan valkoinen, kuten molemmat toiset, jo selvästi näkyi lähestyvän, keinuen kuin laiva. Vieretysten seisoen odottivat he, kunnes uusi tulokas ehti luo ja hyppäsi maahan.

"Rauha olkoon sinulle, veli!" sanoi tämä, syleillen hindulaista.

Hindulainen vastasi: "tapahtukoon Jumalan tahto!"

Viimeksi tullut oli kaikin puolin erilainen kuin hänen ystävänsä. Ruumiin rakenne oli heikompi, iho valkoinen; paksu, kiharainen, vaalea tukka peitti hänen pientä, vaan kaunista päätänsä; hänen lämpöiset, tummansiniset silmänsä osoittivat hienotuntoisuutta ja sydämmellistä, kelpo luonnetta. Hän oli paljain päin ja aseeton. Tyrolaisen flanellipaidan poimujen alta, jota hän kantoi teeskentelemättömän viehättävästi, näkyi lyhythihainen ja avorintainen ihopaita, joka vyöllä kiinni vyötettynä ulottui melkein polveen asti ja jätti kaulan, käsivarret ja sääret paljaiksi. Sandaalit oli hänellä jalkojen suojana. Viisikymmentä vuotta, ehkäpä enemmänkin oli liidellyt hänen ylitsensä, vaikuttamatta häneen muuta kuin että hänen käytöksensä oli tullut vakavaksi ja hän oli tottunut punniten sovittelemaan sanojansa. Hänen ruumiinsa voimiin ja älynsä

terävyyteen aika ei ollut koskenut. Minun ei tarvitse tarkemmin sanoakaan sivistyneelle lukijalle, mistä hän tuli; jollei hän itse ollut kotoisin Atenan lehdosta, niin ainakin hänen esi-isänsä olivat siellä syntyneet.

Kun hänen käsivartensa irtautuivat egyptiläisestä, sanoi viimeksi mainittu liikutetulla äänellä: "Henki toi minut ensinnä tänne, sen tähden tunnen minä olevani valittu palvelemaan teitä, veljiäni. Telta on pystytetty ja leipä valmiina taitettavaksi. Antakaa minun tehdä velvollisuuteni!"

Hän tarttui heidän käsiinsä ja vei heidät teltaan, riisui heiltä sandaalit ja pesi heidän jalkansa, kaatoi sitte vettä heidän käsilleen ja kuivasi ne liinoilla.

Pestyään viimein omat kätensä hän sanoi: "Pitäkäämme nyt huolta itsestämmekin, veljeni, kuten jumalanpalvelukseemme soveltuu; syökäämme, että vahvistuisimme jällellä olevan päivän velvollisuuksiin. Syödessämme saamme toin-toisellemme kertoa, ketä olemme, mistä tulemme ja millä tavalla kukin olemme saaneet kutsumuksen."

Hän saattoi heidät atrialle ja asetti heidät istumaan niin, että he voivat katsella toinen toistansa kasvoihin. He kumarsivat yht'aikaa päänsä, panivat kätensä ristiin ryntäilleen ja lausuivat yht'aikaa seuraavan yksinkertaisen siunauksen:

"Kaiken isä, Jumala! mitä me tässä nautimme, on sinun antamaasi. Ota vastaan meidän kiitoksemme ja siunaa meitä, niin että me edelleenkin voisimme tehdä sinun tahtosi mukaan."

Rukouksen lopussa he kummastellen katsoivat toinen

toiseensa. Kukin heistä oli puhunut kieltä, jota eivät toiset olleet koskaan ennen kuulleet; mutta kuitenkin he kaikki ymmärsivät täydellisesti, mitä oli lausuttu. Heidän sielunsa tuli täyteen pyhää liikutusta, sillä tästä ihmeestä he huomasivat Jumalan olevan läsnä.

III LUKU

Gaspar Kreikkalainen

Edellä kerrottu kokous tapahtui, käyttääksemme sen ajan laskutapaa, vuonna 747 Rooman perustamisen jälkeen. Oli joulukuu ja talvi vallitsi kaikissa Välimeren itäpuolella olevissa maissa. Ratsastus aavikolla on erittäin tähän vuoden aikaan omiansa tuottamaan hyvää ruokahalua. Pikku teltassa istuvat miehet eivät myöskään olleet minään poikkeuksena. Heillä oli nälkä ja he söivät halukkaasti. Ja viiniä maistettuaan he alkoivat keskustella.

"Vieraalla maalla matkustajasta ei mikään ole niin suloista kuin kuulla nimensä ystävän suusta", sanoi egyptiläinen, joka oli ruvennut pitojen johtajaksi. "Meidän edessämme on monipäiväinen yhteinen matka. Jopa on aika, että opimme tuntemaan toisemme. Sen tähden, jos teitä miellyttää, käyttäköön viimeksi tullut ensinnä puhevuoroa."

Kreikkalainen alkoi, puhuen ensin hitaasti, ikään kuin tahtoen vartioida itseänsä:

"Mitä minulla on kerrottavaa, hyvät veljet, on niin ihmeellistä, että minä tuskin tiedän, mistä aloittaisin ja mitä kaikkea minun pitäisi kertoa, että asia tulisi selväksi. Minä en vielääkään käsitä täydellisesti itseäni. Yksi asia minulla kuitenkin on varmana, se, että minä toimitan Mestarin tahtoa ja että se palvelus on minulle lakkaamatonta innostusta. Kun ajattelen, mitä tarkoitusta minä

olen lähetetty täyttämään, tunnen itsessäni niin sanomatonta iloa, että minä tiedän sen Jumalan tahdoksi." Hän vaiken, kun ei liikutukselta heti kyennyt jatkamaan, ja toiset, osaaottaen hänen tunteisiinsa, hillitsivät uteliaisuutensa.

"Kaukana lännessä päin", alkoi hän uudestaan, "on maa, ikuisesti muistettava, ell'ei muusta syystä niin siitä, että maailma on sille sangen suuressa velassa ja koska se velallisuus johtuu asioista, jotka tuottavat ihmiskunnalle sen puhtaimmat ilot. En tahdo puhua taiteesta, en filosofiasta, kaunopuheisuudesta, runoudesta enkä sotataidosta; ei, hyvät veljet, vaan sen maan ainiaan loistava kunnia on sen erinomainen kirjallisuus, jonka kautta Se, jota me nyt lähdemme etsimään ja julistamaan, on tuleva tunnetuksi yli koko maan piirin. Se maa on Kreikka. Minä olen Gaspar, atenalaisen Kleanteen poika."

"Minun sukuni", hän jatkoi, "oli innostunut tutkimuksiin, ja siitä johtuu sama intohimo minussakin. Nyt on siten, että kaksi meidän etevintä filosofiamme opettavat, toinen, että sielu on joka erityisessä ihmisessä ja että se sielu on kuolematon, ja toinen, että on olemassa Jumala, joka äärettömän tarkkaan tekee oikeutta. Niiden monien asiain joukosta, joista eri koulukunnat kiistelivät, minä valitsin nämä, koska minusta ne yksin maksoivat vaivaa tutkia, sillä minä ajattelin, että on yhteys Jumalan ja sielun välillä, vaikkei sitä vielä tunneta. Tässä asiassa voi järki mietiskelemisellä päästä erääsen paikkaan, ylipääsemättömän muurin eteen; ja kun siihen on ehditty, ei ole järeillä muuta keinoa kuin pysähtyä ja kovalla äänellä

huutaa apua. Niin minä tein, mutta ei kukaan vastannut muurin toiselta puolen. Toivottomuudessani minä kiskasin itseni irti kaupunkilaiselämästä ja koulukunnista."

Kreikkalaisen lausueessa näitä sanoja kirkasti hyväksyvä hymy hindulaisen laihaa muotoa.

"Minun kotimaani pohjoisosassa, Tessaliassa", jatkoi kreikkalainen kertomustaan, "on vuori, kuuluisa siitä, että se on jumalain koto ja Zeyn asunto, jota minun kansalaiseni pitävät korkeimpana jumalanaan. Olympos on sen nimi. Sinne minä menin. Löysin kalliosta luolan niillä tienoilla missä vuori kääntyy kaakkoa kohti; siellä minä elin, jättäytyen mietiskelyjen valtaan taikka oikeammin en tehnyt muuta kuin odottelin ilmestystä, jota joka henkäykselläni rukoilin. Minä kun uskoin näkymättömän korkeimman olennon tosiaan olevan olemassa, katsoin myöskin mahdolliseksi saavuttaa koko sieluni palavalla ikävöimisellä häneltä sääliä ja vastausta tuohon avunhuutooni."

"Ja hän vastasi, eikö niin!" huudahti hindulainen nostaen kätensä silkkiliinalta sylistään.

"Kuulkaahan, veljeni", vastasi kreikkalainen, jaksan itsekkin ainoastaan töin tuskin tyyntyä. "Minun erakkomajani ovi oli Termen merenlahtea kohti. Eräänä päivänä minä näin, mitenkä ohi purjehtivasta laivasta mies heitettiin mereen. Hän ui maalle. Minä otin hänet vastaan ja pidin huolta hänestä. Hän oli juutalainen ja tunsu tarkkaan kansansa historian ja lait; häneltä minä opin, että se Jumala, jota minä etsin rukouksissani, tosiaankin on olemassa ja että hän oli pitkät aikakaudet läpeensä

ollut heidän lainsäätäjänään, hallitsijanaan ja kuninkaanaan. No, sitähan ilmestystä minä olin uneksinut! Minun uskoni ei ollut turha. Jumala vastasi minulle."

"Niin kuin hän aina tekee niille, jotka sillä tavalla uskoen häntä huutavat!" sanoi hindulainen.

"Mutta voi", virkkoi egyptiläinen, "kuinka harvat ovat kyllin viisaita käsittämään, milloin hän heille vastaa!"

"Eikä siinä ollut kaikki", jatkoi kreikkalainen. "Se lähetetty mies kertoi paljoa enemmän. Hän puhui profeetoista, jotka ensimmäisen ilmestyksen jälkeisinä aikakausina seurustelivat ja puhuivat Jumalan kanssa, ja nämä profeetat julistivat, että Jumalan ilmestys on uudestaan tapahtuva. Hän luetteli profeettain nimet ja tulkitsi heidän sanansa pyhistä kirjoista. Hän kertoi vielä, että se toinen ilmestys on juuri nyt tulossa, että sitä Jerusalemissa odotetaan joka päivä."

Kreikkalainen vaikenä ja kirkkaus hänen kasvoistansa katosi. Hetkisen päästä hän sanoi: "Tosin se mies sanoi, että niin kuin Jumala ja ilmestys, josta hän oli puhunut, oli ollut ainoastaan juutalaisia varten, samoin nytkin on oleva. Hän, joka on tuleva, tulee juutalaisten kuninkaaksi. 'Eikö hänellä ole mitään tekemistä muun maailman kanssa?' minä kysyin. 'Ei', vastasi hän ylpeästi, 'ei mitään, me olemme hänen valittu kansansa.' Mutta se vastaus ei kuitenkaan kukistanut minun toivoani. Kuinka voisi sellainen Jumala rajoittaa rakkautensa ja hyvät työnsä yhteen maahan ja yhteen sukukuntaan? Minä päätin saada siitä selkoa. Viimein minun onnistui kukistaa miehen

ylpeys, ja silloin minä huomasin, että heidän isänsä olivat olleet ainoastaan valitut palvelijat pitämässä totuutta hengissä, että maailma viimein oppisi tuntemaan sen ja tulisi vapahdetuksi. Juutalaisen mentyä ja yksin jäätyäni puhdistin minä sieluani uudella rukouksella, että minun suotaisiin nähdä kuningas, kun hän tulee, ja palvoa häntä. Eräänä iltana, kuin istuin luolani ovella ja koetin syvällisemmin käsittää oman olemukseni salaisuuksia sekä saada selville, mitä merkitsee 'Jumalan tunteminen', näin äkisti allani olevasta merestä taikka oikeastaan pimeästä, johon sen pinta oli verhottuna, nousevan uuden tähden. Se kohosi hiljaa, läheni ja pysähtyi kukkulan ja minun oveni kohdalle, niin että sen valo paistoi minuun. Minä nukahdin ja unissani kuulin äänen sanovan:

"Gaspar, sinun uskosi on voittanut! Siunattu sinä! Tule sinä ynnä kaksi muuta maanpiirin äärimmistä seuduista; sinä saat nähdä sen, joka on luvattu, ja tulla hänen todistajaksensa ja todistukseksi hänestä. Nouse aikaisin huomis-aamuna, lähde matkalle kohtaamaan toisia ja luota henkeen, joka sinua opastaa.'

"Minä heräsin seuraavana aamuna, sisälläni henki, jonka valo loisti kirkkaammin kuin aurinko. Minä riisuin erakonpukuni ja pukeuduin kuin ennen muinoin. Piilopaikasta otin aarteen, jonka olin tuonut muassani kaupungista. Kohta sen jälkeen tuli laiva. Huusin sitä, minut otettiin laivaan ja laskettiin maalle Antiokiassa. Sieltä ostin kamelin, valmiiksi varustettuna. Kukoistavien ja viheriöitseväin seutujen kautta, jotka koristavat Oronteen rantoja, matkustin Emesaan, Damaskoon, Bostraan

ja Filadelfiaan; sieltä tulin tänne. Sellainen, veljet, on minun historiani. Nyt kuuntelen teidän kertomuksianne."

IV LUKU

Melchior

Egyptiläinen ja hindulainen katsoivat toinen toiseensa; egyptiläinen viittasi kehoittaen ja hindulainen kumartaen alkoi puhua:

"Veljemme on puhunut hyvin. Jospa minun sanani olisivat yhtä viisaat!"

Hän vaikenä ja jatkoi vähän aikaa mietittyään:

"Hyvät veljet, minun nimeni on Melchior. Minä puhun teille kieltä, joka on, ell'ei kaikkein vanhin maailmassa, ainakin ensimmäinen, jolla on mitään kirjoitettu; tarkoitan Indian sanskrit-kieltä. Olen synnyltäni hindulainen. Minun kansani ensinnä kaikista vaelteli tiedon kukkuloilla, ensinnä järjesteli ne ja teki ne muodoltaan viehättäviksi. Tapahtukoonpa täst'edes mitä hyvänsä, niin neljä Veda-kirjaa ainiaan elää, sillä ne ovat uskonnon ja hyödyllisten tietojen alkulähteet. Niistä johtuvat Braman kirjoittamat Upa-Vedat, joissa käsitellään lääketiedettä, rakennustaidetta, ampumataitoa, musiikkia ja neljääseitsemättä mekaanista taidetta; korkean hengen innostuttamien pyhäin miesten kirjoittamat Ved-Angat, jotka selittelevät tähtitiedettä, kieli-oppia, runous-oppia, lausunto-oppia, loihtulukuja sekä uskonnollisia sääntöjä ja menoja; viisaan Vjasan kirjoittamat Up-Angat, joissa on tieto maailman rakennuksesta, ajanluvusta ja maantieteestä; niihin

kuuluvat myöskin sankarirunoelmat Ramajana ja Mahabharata, joissa ylistellään meidän jumaliamme ja puolijumaliamme. Nämä, hyvät veljeni, ovat suuret Shastrat eli pyhain sääntöjen kirjat. Minulle ne nyt ovat kuolleita, mutta niin kauan kuin aikaa riittää ne valaisevat kansakuntani sielullisen sivistyksen aamunkoittoa. Ne antoivat aiheita toivoa pikaista täydelliseksi kehittymistä. Te varmaankin kysytte, miksi se toivo ei toteutunut. Voi, ne kirjat itse sulkivat tien eteenpäin pyrkijöiltä. Ollen muka katsovinaan kansajoukon parasta olivat niiden kirjoittajat esittäneet sen turmiollisen periaatteen, ettei ihminen itse saa ryhtyä tutkimuksiin eikä keksintöihin, koska taivas on hänelle toimittanut kaikki mitä hän tarvitsee. Kun se ehto tuli yleiseksi laiksi, vaipui hindulaisen neron soihtu syvälle kaivoon, jossa se on aina siitä asti valaissut ainoastaan ahtaita muureja ja karvaita vesiä."

"Nämä viittaukset, hyvät veljeni, eivät johdu ylpeydestä, kuten huomaatte, kun sanon teille että Shastrat kertovat ylimmäisestä jumalasta, nimeltä Brama; samoin Puranoissa eli Up-Angain pyhissä lauluissa puhutaan hyveistä, hyvistä töistä ja sielusta. Siispä, jos veljeni suvaitsee minun käyttää sitä lausetapaa" – ja puhuja kumarsi kunnioittavasti kreikkalaiselle – "vuosisatoja ennen, kuin hänen kansaansa tiedettiin olevankaan olemassa, oli näiden kahden suuren aatteen, Jumalan ja sielun, selvittelemiseen käytetty hindulaisen kaikki sielunvoimat. Paremmaksi asian valaisemiseksi sallittakoon minun sanoa, että samat pyhät kirjat julistavat Braman kolm'yhteiseksi,

Braman, Vishnun ja Shivan muodoissa. Näistä sanotaan Bramaa meidän heimomme alkajaksi ja hänen luomisajan kuluessa jakaneen sen neljään luokkaan. Ensin täytti hän asujamilla alaiset maailmat ja yläiset taivaat ja sitte valmisti maan niin sanotuille maanhengille; sen jälkeen läksi hänen suustansa braminiluokka, etenkin hänen kaltaisensa, jaloit ja yleiv, Vedain ainoat opettajat, jotka kerrassaan valmiina ja kaikkia hyödyllisiä taitoja täydellisesti osaavina läksivät hänen huulistansa. Sitte läksivät hänen käsistään Kshatriat eli sotilaat; hänen rinnastaan eli elintoimintojen kodosta Vaisjat eli tuotannon ylläpitäjät: paimenet, maanviljelijät ja kauppiat; hänen jalastaan, alennuksen paikasta, läksivät Sudrat eli orjat, tuomitut tekemään halpaa työtä muille kansanluokille, ja näihin kuuluivat orjat, palvelijat, päiväpalkkalaiset ja käsityöläiset. Huomatkaa vielä, että tämä, yhtäaika heidän kanssansa syntynyt laki kielsi yhden luokan henkilöä menemästä toisen luokan jäseneksi; bramini ei voinut siirtyä alempaan luokkaan; jos hän rikkoi oman luokkansa säännöt, tuli hän hylkiöksi eikä kelvannut mihinkään luokkaan paitsi ainoastaan samanlaisten hylkiöiden seuraan kuin hän itsekkin."

Kreikkalaisen vilkas kuvausvoima, joka silmänräpäyksessä käsitti sellaisen kurjuuden seuraukset, voitti hänen kiihkeän tarkkaavaisuutensa. Hän huudahti: "O veli, eikö tosiaankin sellaisessa tilassa ole hyvin tarpeellinen lempeän ja rakkaudesta rikkaan jumalan tulo!"

"Niin", virkkoi egyptiläinen, "sellaisen Jumalan, kuin meillä

on."

Hindulaisen kulmat rypistyivät tuskallisesti. Kun hänen liikutuksensa asettui, jatkoi hän hiljemmalla äänellä kertomustaan:

"Minä synnyin braminiksi. Minun elämäni oli siis edeltä päin määrätty ensi toimesta viimeiseen saakka ja ensi hetkestä viimeiseen hengenvetoon asti. Minun ensimmäinen ravinnon nauttimiseni, hetki, jolloin minä sain kaksinkertaisen nimen tai jolloin minut ensi kerran vietiin katselemaan aurinkoa, päivä, jona minä sain kolminkertaisen langan merkiksi, että minä kuuluin kahdesti syntyneiden joukkoon, minun astumiseni ylimmän luokan jäseneksi, kaikki pyhitettiin pyhillä teksteillä ja ankarasti noudatettavilla juhlamenoilla. Minä en voinut astua, syödä, juoda enkä nukkua, pelkäämättä rikkovani jotakin lakia. Ja hyvät veljet, rangaistus kohtasi minun sieluani! Laiminlyömissyntieni astemitan mukaan joutui sieluni johonkuhun taivaaseen, josta Indran taivas on alin ja Braman ylin, taikka myöskin ajettiin sieluni takaisin elämään matona, kärpäsenä, kalana tai muuna järjettömänä eläimenä. Palkkana nuhteettomasta käskyjen pitämisestä oli autuus eli hukkuminen Braman olentoon, vajoaminen olemattomuuden tilaan eli täydelliseen lepoon."

Hindulainen vaipui hetkeksi ajatuksiinsa ja jatkoi sitte: "Se osa braminin elämästä, jota sanotaan ensimmäiseksi asteeksi, on hänen oppiaikansa. Kun minä olin valmis astumaan toiselle braminiasteelle eli kun minun piti naida ja järjestellä oma

koti, silloin minä epäilin kaikkia, yksinpä Bramaakin. Minä olin kerettiläinen. Kaivon syvyydestä olin huomannut valon pilkottavan ylhäällä ja ikävöin päästä ylös katsomaan, mitä kaikkea se valaisi. Viimein, voi, vasta vuosikautisten vaivain perästä, seisoin minä täydellisen päivän valossa ja käsitin elämän ehdon, uskonnon alkuaineen, sielun ja Jumalan välisen siteen, joka on rakkaus!"

Vilpittömän miehen ryppyiset kasvot loistivat ja hän voimakkaasti pusersi kätensä ristiin. Oltiin vähän aikaa ääneti, toiset katsellen Hindulaista, kreikkalaisella silmät kyynelissä. Viimein kertoja taas jatkoi puhettaan:

"Rakkauden autuus on toiminta; uhraamisesta toisten hyväksi näkyy, missä määrässä se on totinen. Minä en voinut levähtää. Brama on täyttänyt maailman kurjuudella. Sudrat vetosivat minuun, samoin tekivät lukemattomat uskonnon harjoittajat ja uhri-ihmiset. Ganga Lagor on saari siinä paikassa, jossa Ganges-joen pyhä vesi katoaa Indian valtamereen. Minä läksin sinne. Temppelin varjossa, jonka viisas Kapila oli rakentanut, luulin löytäväni lepoa rukouksesta yhdessä oppilasten kanssa, joita sen pyhän miehen muisto kokoo hänen huoneensa ympäri. Mutta kahdesti vuoteen tuli pyhiin-vaeltavia hindulaisia puhdistamaan itseänsä joessa. Heidän kurjuutensa vahvisti minun rakkauttani. Minun täytyi hillitä puhumishaluani pusertamalla yhteen leukojani, sillä yksikin sana Bramaa, kolm'yhteyttä tai Shastroja vastaan olisi saattanut minut turmioon; vähinkin rakkauden työ ketä hyvänsä braminien luokasta pois suljettua kohtaan,

joita silloin tällöin sinne hiipi kuolemaan polttavalla hietikolla, siunauksen sana tai vesiastian tarjoominen jollekulle, niin minä olisin heti ollut heidän kaltaisensa, suljettu pois perheestä, synnyinmaasta, oikeuksistani ja ylimysluokasta. Rakkaus voitti! Minä puhelin opetuslapsille temppelissä, he ajoivat minut ulos sieltä; minä puhuin pyhiinvaeltajille, he kivittämällä karkoittivat minut pois saaresta. Minä koetin saarnata maanteillä, mutta kuulijat pakenivat ja vainosivat minun henkeäni. Viimein ei ollut ainoatakaan paikkaa koko Indiassa, jossa olisin voinut olla turvassa ja rauhassa, ei edes hylkiöidenkään tykönä, sillä hekin, vaikka olivat langenneet, vielä uskoivat Bramaan. Siinä suuressa hädässäni haeskelin yksinäistä paikkaa, johon voisin kätkeytyä kaikilta muilta paitsi Jumalalta. Minä kuljin pitkin Gangesta sen lähteille, ylös Himalaja-vuoristoon. Päästyäni Hurdvarin solaan, jossa vedet ihan puhtaina kuohuvat alas mutaisia alankoja kohti, minä rukoilin kansani puolesta ja luulin nyt olevani siltä kadoksissa ainiaaksi. Kallion halkeamien, pohjattomien rotkojen, jäävirtain ja taivaan korkuisten vuorenhuippujen ylitse, vaelsin erinomaisen kauniille Lang Tso-järvelle, jonka rannasta kohoavien vuorijättiläisten Tisi Gangrin, Gurlan ja Kailas Parbotin huiput ovat paahtavan auringon allakin peitettyinä ikuisilla lumikummuilla. Sinne maailman keskukseen, josta Indus, Ganges ja Bramaputra lähtevät eri tahoille, jossa ihmiskunnalla oli ensimmäinen asuinpaikkansa, kunnes se sieltä hajosi joka taholle täyttämään maata, jossa luonto on palannut alkuperäiseen tilaansa ja jossa se äärettömyydessään

turvallisena houkuttelee tykönsä viisasta ja maanpakolaista, tarjoten toiselle turvallisuutta ja toiselle yksinäisyyttä; sinne minä läksin oleskelemaan yksinäni Jumalan kanssa, rukoilemaan, paastoamaan ja odottamaan kuolemaani."

Taaskin hänen äänensä vaikenä ja luisevat kädet kouristuivat ristiin hartaasen rukoukseen.

"Eräänä yönä minä kävelin järven rannoilla, puhellen kuuntelevalle hiljaisuudelle: 'milloin on Jumala tuleva ja kutsuva valittunsa? Eikö ole mitään vapahdusta?'"

"Äkisti alkoi vapiseva valo välkkyä veden pinnalla ja kohta sitte nousi tähti, siirtyi minua kohti ja pysähtyi pääni päälle. Sen loisto häikäsi minua. Maatessani maassa kuulin sanomattoman suloisen äänen lausuvan: 'Sinun rakkautesi on voittanut. Siunattu sinä, Indian poika! Vapahdus on lähellä. Sinä saat, kahden maan etäisistä seuduista tulevan miehen kanssa nähdä vapahtajan ja todistaa hänen tuloansa. Nouse ylös aamun koitteessa ja lähde tapaamaan heitä; luota henkeen, joka on johdattava sinua!'"

"Ja siitä hetkestä asti on valo ollut minua lähellä, niin että minä ymmärsin sen näkyväiseksi hengeksi. Aamulla minä läksin tälle matkalle. Vuoren kolosta löysin kallisarvoisen kiven ja möin sen Hurdvarissa. Lahoren ja Kabulin ja Yezdin kautta tulin Ispahaniin. Sieltä ostin kamelin ja odottamatta karavaania matkustin Bagdadiin. Matkustin yksin, pelkäämättä, sillä henki oli läsnä minua ja on vieläkin minun kanssani. Mikä kunnia meille onkaan valmistettu, veljet: Me saamme nähdä vapahtajan, puhua hänelle ja palvoa häntä. – Tämä oli minun puheeni."

V LUKU

Baltasar

Vilkas kreikkalainen puhkesi riemuitsemaan ja toivottamaan onnea, jonka jälkeen egyptiläinen alkoi puhua luonteensa omaisella vakavuudella:

"Minä toivotan teidät tervetulleiksi, veljeni. Olette kärsineet paljon ja minä iloitsen teidän voitostanne. Jos teitä molempia huvittaa kuunnella, niin minä nyt kerron kuka olen ja miten minä sain kutsumuksen. Odottakaahan hetkinen."

Hän läksi ulos katsomaan kameleja ja palattuaan istahti paikalleen.

"Teidän sananne, hyvät veljet, tulivat hengen ilmoituksesta", hän alkoi, "ja henki tekee minut kykeneväksi käsittämään niitä. Kumpikin teistä puhui synnyinmaastansa; siinä oli ylevämpi tarkoitus, jonka minä kohta selitän; mutta tehdäkseni selityksen täydelliseksi, puhun ensin itsestäni ja kansastani. Minä olen Baltasar Egyptistä."

Nämä viime sanat puhuja lausui vaatimattomalla äänellä, mutta niin arvokkaasti, että kuulijat kumarsivat.

"Minä saattaisin mainita montakin kansakuntani etevää ominaisuutta, mutta tyydyn vain yhteen. Historia alkaa meistä. Me olimme ensimmäiset, jotka muistiin merkitsemällä teimme tapaukset ikuisiksi. Meillä ei ole mitään muinaistaruja; runouden sijasta me tarjoamme tosiasioita. Templien ja palatsien

seiniin, obeliskeihin ja hautain sisäseiniin me merkitsimme kuningastemme nimet ja heidän tekonsa; pehmeihin papyrus-kääröihin panimme talteen filosofiemme viisauden ja uskonnon salaisuudet, kaikki muut, paitsi yhtä, josta nyt puhun. Vanhemmat kuin Para-Braman Vedat tai Vjasan Up-Angat, Melchior; vanhemmat Homeron lauluja ja Platon metafysikkaa, Gaspar; vanhemmat Kiinan kansan kirjoja ja kuninkaita; vanhemmat kuin hebrealaisen Mooseen Genesis eli luomiskirja; vanhimmat kaikista ihmisten tekemistä muistikirjoista ovat meidän ensimmäisen kuninkaamme Meneen muistiinpanot." Hän vaikenä hetkiseksi, käänsi avoimen katseen ystävällisesti kreikkalaiseen ja kysyi: "Hellaan nuoruudessa, veli Gaspar, kutka olivat sen opettajien opettajat?"

Kreikkalainen kumarsi hymyillen.

"Näistä muistiinpanoista", jatkoi Baltasar, "tiedämme, että kun isät tulivat etäältä idästä, siitä seudusta, jossa kolmen pyhän joen lähteet ovat, maan keskuksesta, vanhasta Iranista, josta sinä Melchior puhuit, kun he sieltä tulivat ja toivat kanssansa maailman historian vedenpaisumuksen edelliseltä ajalta sekä kertomuksen siitä vedenpaisumuksesta itsestään, jonka muisto Noakin pojilta jäi arjalaisille, silloin heidän uskontoonsa kuului Jumala, se Jumala, joka on luoja ja kaiken alku, ja toisena ydinkohtana sielu, yhtä kuolematon kuin Jumala. Kun se velvollisuus, johon meitä nyt on kutsuttu, saada onnellisesti suoritetuksi, niin minä, jos näette hyväksi seurata minua, näytän teille meidän papistomme pyhän kirjaston, muun muassa

kuolleiden kirjan, jossa kerrotaan, mitä sielun on otettava varteen, kun kuolema on lähettänyt sen matkustamaan tuomiolle. Jumala- ja kuolemattomuus-aatteet levisivät erämaiden ylitse Mizraimille ja hänen kauttansa Niilin rannoille. Ne olivat silloin puhtaat ja helpot käsittää, kuten kaikki, mitä Jumala on asettanut meidän autuudeksemme. Ensimmäinen jumalanpalvelus oli siis rukous ja laulu, ihan luonnollinen iloiselle, luottavalle ja luojaansa rakastavalle sielulle."

Kreikkalainen ojensi kätensä ja huudahti: "Oi, minä huomaan, miten sieluni tulee valoisammaksi!"

"Niin minunkin!" sanoi hindulainen yhtä innokkaasti.

Egyptiläinen katseli heitä hyväntahtoisesti ja jatkoi: "Uskonto on vain laki, joka yhdistää ihmisen luojaansa. Puhtauden tilassa on siinä vain nämä osat: Jumala, sielu ja niiden molemminpuolinen tunne toinen toisestansa; niistä, kun ne ovat toiminnassa, johtuu palvelus, rakkaus ja palkinto. Tämän lain, kuten muutkin jumalalliset lait, esimerkiksi sen, joka yhdistää maan ja auringon toisiinsa, vahvasti luoja alussa. Sellainen, hyvät veljet, oli ensimmäisen perheen uskonto; sellainen oli myös kanta-isämme Mizraimin jumalanpalvelus, sillä hän ei voinut olla näkemättä luomisen lakia, joka ei missään olekaan niin helppotajuisena kuin ensimmäisessä jumalanpalveluksessa ja ensimmäisessä uskontunnustuksessa. Täydellisyys on Jumala; yksinkertaisuus on täydellisyys. Kirousten kiros on, ettei ihminen tahdo jättää rauhaan sellaisia totuuksia."

Hän vaiken, ikään kuin jääden ajattelemaan, miten hänen

tulisi jatkaa.

"Moni kansakunta on rakastanut Niilin makeata vettä", hän sitte sanoi, "aitiopialaiset, Pali-Putra, hebrealaiset, assyrialaiset, persialaiset, makedonialaiset ja roomalaiset, jotka kaikki, paitsi hebrealaiset, ovat kukin jonkun ajan vallinneet maassamme. Tämä erilaisten kansakuntain lainehtiminen turmeli Mizraimin ikivanhan uskon. Palmulaaksosta tuli jumalain laakso. Ainoa korkea Jumala jaettiin kahdeksaksi, joista kukin oli erityisen luovan luonnonvoimansa kuvana, ja niiden päämiehenä oli Ammon-Ra. Sitte keksittiin Isis ja Osiris ja niiden käskyläinen jumala-joukko kuvaamaan vettä, tulta, ilmaa ja muita voimia. Tätä monistelemista jatkettiin, kunnes saimme toisen alemman luokan kuvaamaan inhimillisiä ominaisuuksia, niin kuin voimaa, tietoa, rakkautta j.n.e."

"Se kaikki oli sitä vanhaa hullutusta!" huudahti kreikkalainen kiihkeästi. "Ainoastaan käsittämättömät asiat pääsevät meille tultuaan juurtumaan."

Egyptiläinen kumarsi ja jatkoi sitte:

"Vielä muutamia sanoja, veljet, ennen kuin johdun itseeni. Tarkoitus, joka meillä on edessämme, tulee sitä pyhempänä näkyviin, kun saamme sitä verrata siihen, mitä on ja mitä on ollut. Muistipiirroksista näkyy, että Mizraim tapasi Niiliä hallitsemassa aitiopialaiset, jota kansakuntaa sieltä oli levinnyt myöskin yli Afrikan aavikoiden. Heillä oli vilkas ja haaveksiva, kokonaan luonnon palvelukseen mieltynyt luonne. Luonteeltaan runollinen persialainen uhrasi auringolle, joka

hänen mielestään oli Ormuzdin täydellisin kuva, etäisen idän hurskaat jälkeläiset veistelivät itselleen jumalia puusta ja elefantinluusta; mutta aitiopialainen, jolla ei ollut kirjoitustaitoa, kirjoja eikä minkäänlaista teollisuus-kätevyyttä, rauhoitteli sieluansa eläinten, lintujen ja hyönteisten palvelemisella, pyhittäen Ra'lle kissan, Isiille härjän, Ptahille sontiaisen. Pitkä taistelu tätä raakaa jumalanpalvelusta vastaan päättyi siten, että se otettiin uuden vallan uskonnoksi. Silloin rakennettiin mahtavat muistomerkit, joita jokivarret ja läheiset aavikot ovat täynnä: obeliskit, labyrintit, pyramidit ja kuningasten haudat vierekkäin krokodilein hautojen kanssa. Niin syvälle, veljeni, vaipuivat Arjan pojat!"

Tässä egyptiläinen ensi kerran kadotti levollisuutensa. Vaikka hänen kasvonsa pysyivät ihan värähtämättä, tukehtui häneltä kuitenkin ääni.

"Älkää liiaksi halveksiko minun kansalaisiani", alkoi hän uudestaan puhua. "Eivät kaikki olleet Jumalan unhottajia. Minä sanoin äsken, että me kätkimme kaikki uskontomme salaisuudet papyrus-kääröihin, kaikki muut, paitsi yhtä, jonka minä nyt teille kerron. Meillä oli kerran kuningas Farao, joka innokkaasti puuhasi kaikenlaisia muutoksia ja lisäyksiä. Vahvistaakseen uutta uskontoa koetti hän kokonaan haihduttaa vanhan ihmisten mielestä. Hebrealaiset asuivat silloin meidän keskellämme orjina. He pysyivät lujasti kiinni Jumalassaan, ja kun vaino kiihtyi sietämättömäksi, pelastuivat he ikimuistettavalla tavalla. Kertomukseni perustan nyt muistokirjoituksiin. Mooses, itsekin

hebrealainen, tuli palatsiin ja pyysi orjille, joita silloin oli miljooneja, lupaa lähteä pois maasta. Se pyyntö esitettiin Israelin Jumalan Jehovan nimessä. Faraao ei lupaa antanut. Kuulkaahan, mitä sitte seurasi. Ensin kaikki vesi mitä järvissä ja joissa, jopa lähteissä ja astioissakin oli, kaikki se muuttui vereksi. Kuningas yhä esti. Sammakkoita nousi niin paljon, että ne peittivät koko maan. Kuningas pysyi järkähtämättömänä. Mooses heitti tuhkaa ilmaan ja rutto alkoi tuhota egyptiläisiä. Seuraava rangaistus oli, että kaikki karja kuoli, paitsi hebrealaisten. Sitte heinäsiirkat hävittivät kaiken vihreyden Niilin laaksosta. Sen jälkeen päivä muuttui puolen päivän aikaan niin sakean pimeäksi, että lamput sammuiivat. Viimein kuolivat yhtenä yönä kaikki esikoiset Egyptistä, yksinpä Faraonkin. Silloin hän vasta taipui. Mutta hebrealaisten lähdettyä hän läksi sotajoukkonsa kanssa ajamaan heitä takaa. Suurimman ahdingon hetkenä jakautui meri niin, että pakolaiset pääsivät kuivin jaloin sen poikki. Vainoojain rientäessä jälestä syöksyivät laineet takaisin, hukuttaen hevoset, jalkaväen, sotavaunut ja kuninkaan. Sinä puhuit ilmestyksistä, veli Gaspar..."

Kreikkalaisen sinisilmät loistivat. "Kuulin saman kertomuksen juutalaiselta", hän huudahti. "Sinä vain vahvistat sen, Baltasar."

"Niin, mutta minun kauttani puhuvat egyptiläiset eikä Mooses. Minä selitän marmoritaulujen kirjoituksia. Silloiset papit merkitsivät omalla tavallansa muistiin, mitä itse näkivät, ja ilmestys on siten jatkunut suvusta sukuun. Nyt minä johdun

siihen ainoaan salaisuuteen, joka on muistiin merkitsemättä. Meidän maassamme on aina sen onnettoman Faraon ajoista asti ollut kaksi uskontoa: yksityinen ja julkinen. Monijumalaista uskontoa harjoittaa kansa; toista, yksijumalaista, kannattavat ainoastaan papit. Iloitkaa, veljet, minun kanssani! Vaikka me olemme olleet niin monen kansakunnan jaloissa, vaikka kuninkaat ovat meitä sortaneet ja meillä on ollut kärsittävänä vihollisten vehkeitä, on kuitenkin tämä yhden Jumalan palvelus säilynyt kaikissa ajan vaiheissa. Niin kuin siemen, joka vuoren juurella odottaa aikaansa, on tämä ihana totuus pysynyt elossa; ja nyt, nyt on sen hetki tullut!"

Hindulaisen laiha vartalo vapisi ilosta ja kreikkalainen iloissaan lausui kovalla äänellä:

"Minusta tuntuu, kuin yksin erämaatkin riemuitsisivat!"

Egyptiläinen virvoitti itseään vesiryypyllä vieressään olevasta pullosta ja jatkoi sitte kertomustaan:

"Minä synnyin Aleksandriassa ruhtinaallisesta ja papillisesta suvusta ja sain säädynmukaisen kasvatuksen. Mutta jo hyvin aikaisin oli sieluni tyytymätön. Säädetyssä uskonnossa oli eräässä kohdassa sellainen selitys, että sielu kuoleman jälkeen ja ruumiin mädättyä mullaksi yht'äkkiä alkaa entisen kehityskulkunsa alhaisimmasta tilasta ylös ihmistilaan, joka on sen korkein ja viimeinen olomuoto, ja että näin tapahtuu ihan katsomatta siihen, millainen sen käytös on ollut maallisen elämän aikana. Kun kuulin puhuttavan persialaisten valon-valtakunnasta eli Chinevat-sillan tuonpuolisesta paratiisista, jonne ainoastaan

hyvät pääsevät, kummittelivat ne ajatukset minun mielessäni yöt päivät. Minä haudoin näitä kahta ajatusta: ijankaikkista sielun vaellusta ja ijankaikkista elämää taivaassa. Jos, kuten opettajani sanoi, Jumala on vanhurskas, miksi sitte ei ollut mitään erotusta hyvillä ja pahoilla? Viimein minulle selvisi, tuli varmuudeksi, selväksi johtopäätökseksi siitä laista, johon minä luin puhtaan uskonnon käsitteen, se totuus, että kuolema on ainoastaan rajakohta, johon jumalaton jää jälelle ja häviää, vaan josta uskovainen nousee edelleen korkeampaan elämään; ei Buddan *Nirvanaan*, joka on ikään kuin kuollut lepo Bramassa, veli Melchior; ei myöskään, veli Gaspar, manalan parempaan olotilaan, kuten olympolainen jumaluusoppi myöntää; vaan elämään, toimeliaasen, ilorikkaasen ijankaikkiseen elämään, joka on *elämä Jumalassa!* Tämä keksintö johti mieleeni uuden kysymyksen. Miksi piti totuutta kauemmin pitää salassa ainoastaan itsekästen pappien lohdutuksena? Eihän enää ollut mitään syytä sortaa totuutta. Filosofia oli viimein opettanut meille suvaitsevaisuutta. Egyptiä ei enää hallinnut Ramses, vaan Rooma. Eräänä päivänä minä nousin ja saarnasin Brukeionissa, joka on Aleksandrian komeimpia ja väkiriikkaimpia paikkoja. Kuulijaini joukossa oli sekä itä- että länsimaalaisia. Kirjastoon opinnoillensa menevät nuorukaiset, Serapeionin papit, Museionin tyhjäntoimittajat, kilparadan urheilijat, Rakotis-seudun maalaiset, kaikki pysähtyivät suurin joukoin kuuntelemaan. Minä saarnasin Jumalasta, sielusta, oikean ja väärän käsitteistä ja taivaasta, kuvaten sitä hyveellisen

elämän palkinnoksi. Sinua, veli Melchior, vainottiin kivittämällä. Minun kuulijani ensin kummastelivat, sitte nauroivat. Minä aloin uudestaan, vaan he ivasivat minua ja pilkkasivat minun Jumalaani ja pimittivät minun valoisen taivaani kevytmielisellä leikinlaskulla. Jottei aikaa turhaan kuluisi, vetäydyin minä pois heidän paristansa."

Hindulainen huokasi syvään ja sanoi: "Ihminen on ihmisen pahin vihollinen, veli."

Baltasar oli hetkisen miettiväisenä vaiti.

"Minä vakavasti tutkiskelin syytä, miks'en minä ollut onnistunut", alkoi hän uudestaan. "Vähän matkaa ylempänä Niilin varrella, päivänmatkan päässä Aleksandriasta on kylä, jossa asuu karjan hoitajia ja puutarhan viljelijöitä. Minä vuokrasin veneen ja läksin sinne. Illan tullen kutsuin ihmiset kokoon, miehet ja naiset, köyhistäkin köyhimmät. Minä saarnasin heille samaa kuin Brukeionissa. He eivät nauraneet. Seuraavana iltana minä puhuin uudestaan, ja he uskoivat ja iloitsivat ja levittivät uutta sanomaa laajalti. Kolmantena iltana he kokoutuivat rukoilemaan. Palasin sitten kaupunkiin. Lipuessani jokea pitkin myötävirtaan tähtien valossa, jotka eivät olleet minusta koskaan näyttäneet niin kirkkailta eikä niin lähellä olevilta, sepitin itselleni tämän totuuden: Jos tahdot saada aikaan jotakin parannusta, älä mene ylhäisten äläkä rikkaiden luo; mene ennemmin niiden luo, joiden ilopikarit ovat tyhjinä, köyhäin ja alhaisten luo. Samalla tein myöskin työsuunnitelman ja pyhitin elämäni sen toimeen panemiseen. Ensinnä ryhdyin turvaamaan

suurta omaisuuttani, niin että sen tulot olisivat varmassa tallessa ja aina valmiina kärsiväisten avuksi. Siitä päivästä saakka minä, hyvät veljet, matkustelin ylös alas pitkin Niiliä, saarnaellen sen varsilla asuville heimoille Jumalasta, hurskaasta elämästä ja taivaassa odottavasta palkinnosta. Olen tehnyt hyvää; minkä verran, minun ei sovi kertoa. Kuitenkin tiedän, että se maan seutu on valmiina ottamaan vastaan häntä, jota me nyt lähdemme etsimään."

Puhujan tummat kasvot hehkuivat mielenliikutusta, mutta hän rauhoittihe ja jatkoi:

"Tätä näin käytettyä aikaa, hyvät veljet, pimitti yksi ajatus, se nimittäin, mitenköhän käy sille asialle, jonka minä olen valmistanut, kun minä itse kerran joudun pois? Onkohan itse asiakin minun kanssani unhottuva? Minä olin nähnyt unta, että työni tuli täydelliseksi, kun se soviteltiin määrättyyn muotoon, ja minä, puhuakseni kaikki suoraan, olin tosin koettanutkin, mutta onnistumatta. Hyvät veljet, maailma on nyt siinä tilassa, että olojen parantajalla täytyy olla suurempi kuin inhimillinen kutsumus, ennen kuin hän voi uudistaa vanhan Mizraimin uskon; hänen tulonsa Jumalan nimessä ei yksistään auta, vaan hänellä pitää olla todistuksia, jotka soveltuvat hänen sanoihinsa; hänen täytyy todistaa kaikki puheensa, yksin Jumalakin. Järki on niin täynnä kaikenlaisia ennakkoluuloja, taruja ja järjestelmä, jumala-olennoita, jotka tungeksivat kaikkialla, ilmassa, pilvissä ja maan päällä, jotka ovat niin sulaneet yhteen kaikkien asiain ja olojen kanssa, että palaaminen alkuperäiseen uskontoon voi

ainoastaan tapahtua verisiä polkuja myöten, ketojen poikki, joilla vainoojat piileskelevät, eli toisin sanoen siten, että kääntyneet ennemmin kuolevat kuin jälleen luopuvat. Ja kukapa muu kuin Jumala itse voi tähän aikaan kehittää ihmisen uskon niin korkealle? Lunastamaan ihmiskuntaa – minä en tarkoita hävittämään sitä, vaan lunastamaan täytyy hänen vielä kerran ilmestyä. *Hänen täytyy tulla itsensä."*

Harras liikutus valtasi nämä kolme miestä.

"Mehän olemme matkalla etsimään ja näkemään häntä!" riemuitsi kreikkalainen.

"Te ymmärrätte, miksi eivät onnistuneet minun kokeeni järjestää oppisuuntaani", sanoi egyptiläinen, kun innostus vähän tyyntyi: "minulla ei ollut jumalallista valtakirjaa. Ajatus, että minun työni menisi hukkaan, teki minut sanomattoman onnettomaksi. Minä vaivuin odottavaan rukoukseen ja, tehdäkseni huutoni oikein puhtaaksi ja palavaksi, kuten tekin, veljet, minä poikkesin tieltä, jota ensin olin astunut; etsin paikan, jossa ihmisjalka ei ollut vielä koskaan käynyt, jossa ainoastaan Jumala oleskeli. Viidennen kosken yläpuolelle, ylemmäksi Sennaa, jossa joet yhtyvät, ja Bar-el-Abiadia, kauas tuntemattomaan Afrikkaan minä asetuin. Vuori, sininen kuin taivaan kansi, levittää vilvasta varjoansa laajalti pitkin aavikkoa länteen päin ja pitää sulavilla lumikinoksillaan yllä laajaa järveä, joka huuhtelee sen juurta itäpuolelta. Se järvi on meidän suuren jokemme alkukohta. Toista vuotta oli se vuori minun asuntonani. Palmupuun hedelmät ravitsivat ruumistani,

rukous sieluani. Eräänä yönä minä kävelin metsikössä järven rannalla. Minä rukoilin: 'Maailma on kuolemaisillansa. Milloin sinä tulet, Herra? Miks'en minä saa nähdä lunastuksen hetkeä, miksi, Jumalani?' Peilikirkkaasta vedenpinnasta näkyi toinen tähtitaivas kaikessa komeudessaan. Yksi niistä tähdenkuvista näytti nousevan vedenpinnan päälle ja saavan loiston, joka häikäsi silmää. Sitte se hitaasti liikkui minua kohti ja pysähtyi pääni päälle. Minä laskeuduin polvilleni maahan ja kätkin kasvoni. Yli-maailmallinen ääni sanoi: 'Sinun hyvät työsi ovat saavuttaneet voiton. Siunattu sinä, Mizraimin poika! Lunastus on tulossa. Sinä ynnä kaksi muuta, jotka tulevat maailman etäisimmistä seuduista, saatte nähdä vapahtajan ja teidän pitää todistaman hänestä. Nouse ylös huomisaamuna ja lähde tapaamaan niitä toisia. Ja kun kaikki tulette pyhään Jerusalemin kaupunkiin, kysykää kansalta: missä on äsken syntynyt Juudan kuningas? sillä me näimme hänen tähtensä idässä ja tulimme häntä palvomaan. Luota kokonaan siihen henkeen, joka johtaa sinua'."

"Ja huomatkaa, tähti tuli minulle sisälliseksi valistajaksi, hallitsijaksi ja oppaaksi. Se johdatti minut pitkin jokea alas Memfiisen, jossa minä varustauduin aavikko matkalle. Minä ostin kamelin ja matkustin viipymättä tänne Suetsin ja Kufilehin kautta sekä Moabin ja Ammonin maan kautta. Jumala on meidän kanssamme, hyvät veljet!"

Hän vaikeni. Ikään kuin sisällisen voiman vaikutuksesta nousivat nämä kolme miestä seisomaan ja katselivat toinen

toistansa.

"Minä sanoin, että varma tarkoitus oli siinä, että me kukin niin tarkkaan kuvasimme omaa kansaamme ja omaa historiaamme", jatkoi egyptiläinen. "Häntä, jota me nyt lähdemme etsimään, sanottiin juutalaisten kuninkaaksi, ja sillä nimellä on meitä käsketty häntä kyselemään. Mutta täällä yhtymisestämme ja siitä, mitä nyt olemme toisiltamme kuulleet, voimme kyllä ymmärtää, että hän on maailman kaikkien kansain lunastaja eikä ainoastaan juutalaisten. Patriarkalla, joka jäi vedenpaisumuksessa eloon, oli jälellä kolme poikaa ja heidän perheensä, joiden kautta maailma jälleen tuli kansoitetuksi. Muinainen Arjana-Vaejo, paratiisin yrttitarha Aasian keskuksessa, oli se paikka, josta he muuanne levisivät. Intia ja etäisen Idän maat saivat vanhimman pojan jälkeläiset; nuorimman jälkeläiset levisivät pohjoista kohti Eurooppaan; keskimmäisen pojan perilliset levisivät Punaisen meren ympäri aavikoille ja tunkeutuivat Afrikkaan; ja vaikka näistä keskimmäisen pojan jälkeläisistä useimmat vielä paimentolaisina siirtelevät teltojansa paikasta paikkaan, niin osa heistä kuitenkin pysähtyi ainiaaksi asumaan Niilin varsille."

Ikäänkuin sisällisestä vaistosta ottivat he toinen toistansa kädestä.

"Voiko mikään olla jumalallisemmin järjestetty?" jatkoi Baltasar. "Kun me olemme löytäneet Herran, niin meidän veljemme ja kaikki sukukunnat, jotka heidän jälkeensä tulevat, notkistavat samoin kuin me polviansa hänen edessään. Ja kun

eroomme käymään kukin eri tietämme, on maailma jo saanut oppia uuden totuuden, ettei taivasta saavuteta miekalla eikä ihmisviisaudella, vaan uskolla, rakkaudella ja hyvillä töillä."

Äänettömyyttä sitte vähään aikaan keskeyttivät ainoastaan huokaukset ja kyzynelet, jolla tavoin heidän rintaansa paisuttavan ilon täytyi päästä ilmi. Se oli sanomatonta iloa sieluissa, jotka olivat päässeet elämän virran rannoille ja siellä yhdessä lunastettujen kanssa virvoittivat itseään Jumalan kasvojen edessä.

Heidän kätensä erosivat, ja yhdessä he menivät ulos teltasta. Aavikko oli tyyni ja hiljainen kuten taivaskin. Aurinko vaipui nopeasti taivaan rantaa kohti. Kamelit makasivat.

Hetkisen kuluttua oli teltta jo pois korjattu ja samoin atrian jäännöksetkin sovitettu tavalliseen säilytyspaikkaan, kamelin selkään.

Ystävykset nousivat itsekin riipputuoleihinsa ja läksivät ratsastamaan aavikkoa, egyptiläinen edellä, länttä kohti ja kohti kylmää yötä. Kamelit riensivät tasaista juoksua, pysyen suorassa rivissä ja yhtä kaukana toisistaan niin tarkkaan, että molemmat jälkimmäiset näyttivät polkevan kumpikin edellisensä askelille. Ratsastajat eivät puhuneet sanaakaan.

Vähitellen kuu nousi. Kolme korkeata valkoista olentoa äänettömin askelin rientäessään eteenpäin kalpeassa kuun valossa näyttivät hengiltä, jotka pakenivat pois varjojen synkästä valtakunnasta. Äkisti leimahti liekki ilmassa heidän edellensä ikään kuin matalaisella kunnaalla. Kun he sitä katselivat, niin ilmiö kokoontui häikäisevän loistavaksi tähdeksi. Ratsastajain

sydämmet sykähtivät kovasti; heidän sielussansa tuntui pyhää vavistusta ja he huusivat yhteen ääneen: "Tähti, tähti! Jumala on meidän kanssamme!"

VI LUKU

Jaffan tori

Jerusalemin läntisen muurin aukossa oli tamminen portti, jota sanottiin Betlehemin eli Jaffan portiksi. Sen edusta on kaupungin merkillisimpiä paikkoja. Kauan ennen kuin David halusi valloittaa Sionia oli siellä linna. Kun Jessen poika viimein karkoitti jebusilaiset ja alkoi rakentaa, jäi linnan perustus uuden muurin luoteiseksi nurkaksi, jota puolusti paljon vahvempi torni kuin entinen. Portin paikkaa ei kuitenkaan muutettu, luultavasti siitä syystä, että teitä, jotka siinä yhtyivät tai ohitse kävivät, ei helposti sopinut muuttaa toiseen paikkaan, koska portin edusta muurin ulkopuolella oli tullut hyvin tutuksi markkinatoriksi. Salomonin aikana oli siellä vilkas liike, siinä kun egyptiläiset kauppiaat sekä Tyron ja Sidonin rikkaat kauppamiehet vaihtelivat tavaroitansa. Lähes 3,000 vuotta on kulunut, ja kuitenkin vielä se paikka pysyy jonkunlaisena kauppatorina. Pyhiinvaeltaja, joka tarvitsee jotakin: pistoolia, gurkkua tai kamelia, asuntoa tai hevosta, rahalainaa tai kasviksia, taateleja tai tulkkia, melooneja tai palvelijaa, kyyhkystä tai aasia, hän kysyy sitä ainoastaan Jaffan portilla. Välistä tuo taulu on melkoisen eloisa, ja silloin nousee mieleen ajatus: Millainenhan paikka tämä vanha tori onkaan ollut Herodeen, suuren rakennusmestarin aikana! Siihen aikaan ja tälle torille siirrämme nyt lukijan.

Hebrealaisten ajanlaskun mukaan tapahtui edellisissä luvuissa kerrottu viisasten tietäjän yhtyminen aavikolla iltapäivällä 25:nä vuoden kolmannessa kuukaudessa eli 25:nä päivänä joulukuuta. Ja se vuosi oli 193:nen Olympiaadin toinen vuosi eli 747:s vuosi Rooman perustamisesta, Herodes Suuren 67:s ikävuosi ja 35:s hallitusvuosi ja 4:s vuosi ennen kristittyjen ajanluvun alkua. Päivän hetket lasketaan juutalaisten tavan mukaan auringon noususta siten, että ensimmäinen hetki alkaa juuri siitä. Jaffan portin torilla oli siis mainitun päivän ensimmäisenä hetkenä täysi ja hyvin vilkas liike. Paksut tammiportit olivat olleet auki päivän koitosta asti. Kun Jerusalemin on vuoristossa, oli aamuilma siellä melkoisen kylmä. Auringon säteet, vaikka kyllä lupailivat lämmintä, viipyivät vielä ikään kuin kiusaa tehden läheisten komeiden rakennusten torneissa ja katoilla, joista kuului kyyhkysten kuherrusta ja siivekästen joukkojen huminaa niiden lennellessä edes takaisin.

Koska edes vähäinen tutustuminen tämän pyhän kaupungin kansaan, sekä varsinaisiin asujamiin että vieraihin, on välttämätön, oikein ymmärtääksemme seuraavan kertomuksen eri kohtia, teemme viisaasti, jos pysähdymme portille ja annamme kirjavan elämän kulkea silmäimme ohitse. Eipä voisikaan olla parempaa tilaisuutta tarkastella ihmisjoukkoa, joka täst'edes alkaa eleskellä ihan toisenlaisella mielellä.

Taulu on erittäin sekava: toiminta, äänet, värit ja esineet, varsinkin kaduilla ja aukealla torilla, kaikki on ihmeellisen kirjavata. Maa on peitettynä leveillä, hakkaamattomilla kivillä,

joita myöten kiitävien pyöräin narina ja kavioiden pauke sulaa epäselväksi pauhuksi, joka nousee paksujen muurien välitse ylös. Sekautukaamme siis ihmisjoukkoon ja tutustukaamme kauppaan ja elämään, sillä ainoastaan siten tulee mahdolliseksi oikein käsittää elämän kokonaiskuva.

Tuossa seisoo unelias aasi, selässä raskas koritaakka täynnä tuoreita kasviksia, papuja, sipuleja ja gurkkuja Galilean puutarhoista ja pengermiltä. Niiden isäntä tarjoilee äänellä, jota ainoastaan oloihin tutustunut ymmärtää, tavaroitansa, ell'ei hänellä juuri satu olemaan ostajia palveltavana. Ei mikään voi olla yksinkertaisempaa kuin hänen pukunsa, jona on vain sandaalit jalassa ja valkasematon, värjäämätön villakangaskappale olkapään ylitse heitettynä ja vyöllä keskeä kiinni vyötettynä. Ihan vieressä paljoa mahtavampana ja suurempana, vaikk'ei suinkaan niin tyynenä kuin aasi, on polvillaan paksujalkainen, pörhökarvainen, harmaa kameli, pitkä, takkuinen, punertava parta kurkun, kaulan ja ruumiin alla, selässä hyvin isossa satulassa suuri taakka merkillisesti järjestettyjä laatikoita ja koreja. Sen kaiken isäntä on pieni, notkea egyptiläinen, väriltään sellainen, kuin olisi hänen ihossaan paksulta teiden tomua ja aavikoiden hietaa. Pukuna on hänellä vaalennut *tarbooshe*, liehuva, hihaton ja vyöttämätön mantteli, joka ulottuu kaulasta polviin asti. Jalat ovat paljaat. Kameli, levottomana raskaan taakkansa alla, valittelee ja näyttää välistä valkoisia hampaitansa, mutta isäntä astuskelee vain huolettomasti edes takaisin, ajokeppi kädessä, koko

ajan tarjoellen tuoreita Kidronin hedelmiänsä: viinirypäleitä, taateleja, viikunoita, omenia ja granaatteja.

Kadun ja torin nurkassa istuu muutamia naisia, nojaten selkäänsä harmaita muurikiviä vasten. Pukuna, josta heidät heti tuntee näiden seutujen alempaan väestöön kuuluviksi, on liinaviitta, ulottuva jalkoihin asti ja höllästi sidottu vyötäisiltä, sekä huntu, niin leveä, että peittää paitsi päätä myöskin hartiat. Heidän kauppatarvansa on saviastioissa, samanlaisissa kuin vielä nykyäänkin itämailla käytetään noutaessa vettä lähteistä; sitä paitsi on heillä muutamia nahkaleilejä. Niiden astiain ja leilien seassa mellastelee viisi kuusi puolialastonta lasta, leikitellen huolimatta kylmästä ja väen tungoksesta ja usein uhkaavasta tapaturman vaarasta. Heidän ruskea ihonsa, mustat silmänsä ja tumma tukkansa todistavat heidän kuuluvan Israelin kansaan. Äidit katsahtavat välistä huntujensa alta ja tarjoovat maansa kielellä tavaroitaan; leileissä näet on rypälehunajaa ja saviastioissa jonkinlaista päihdyttävää juomaa. Heidän yksitoikkoinen tavaransa ylisteleminen tavallisesti sotkeutuu yleiseen hälinään ja he riitelevät lukuisien kilpailijainsa kanssa; sillä näitä vahvajäntereisiä, paljasjalkaisia likamekkoja ja pitkäpartaisia veitikoita kävelee kaikkialla, saviastiat selässä, lakkaamatta huudellen: "hunaja-viiniä! En Gedin rypäleitä!" Kun joku pysähtyy heidän eteensä, pyöräyttävät he astian syrjälle ja nostavat peukalonsa pois piipun päältä, ja silloin tummanpunainen imelä rypäleen mehu kuohahtaa ostajan kuppiin.

Melkein yhtä meluavia ovat lintujen kaupitsijat, jotka myyskentelevät kyyhkysiä, ankoja ja usein myöskin laulavia bulbul-lintuja eli satakieliä, mutta varsinkin kyyhkysiä. Ostajat ottaessaan niitä vastaan verkoista harvoin ovat ajattelematta linnunpyytäjien vaarallista elämää, näitä rohkeita kiipeilijöitä, jotka milloin riippuvat käsin jaloin jyrkissä vuoren seinämissä, milloin hinautuvat syvälle alas vuorten rotkoihin sitä varten erittäin tehdyissä koreissa.

Siinä on korutavarain kauppiaita, neuvokkaita miehiä punaisen ja sinisen kirjavassa puvussa, tavattoman suuret valkoiset käärelakit päässä, täysin tietävinä, mikä lumousvoima on korealla nauhalla tai kiihdyttävällä kullan loistolla, levitköönpä se sitte ranne- tai kaularenkaista, sormuksista tai nenärenkaista; siinä on talouskalujen, vaatteiden ja hyvänhajuisten vesien ja voiteiden kaupittelijoita ja paljon muita, jotka myyvät sekä hyödyllistä että hyödytöntä tavaraa; ja sekaisin kaikkien näiden kanssa on aaseja, hevosia, vasikoita, lampaita, määkiviä karitsoja ja laiskoja kameleja, lyhyesti sanoen kaikenlaisia eläimiä, paitsi laissa saastaiseksi julistettua sikaa. Kaikkia näitä eläimiä näemme, eikä ainoastaan paikka paikoin, vielä vähemmin yhteen paikkaan koottuna, vaan ihan ylt'ylmpäri torin.

Jos lukija kääntää katseensa pois tästä katu- ja toritaulusta, kauppiaista ja heidän tavaroistaan, tulee hänen sen sijaan tarkastaa muuta yleisöä ja ostajia. Se tutkiminen käy paraiten portin edessä, jossa näyttämö on melkein yhtä kirjava ja vilkas,

jopa vilkkaampikin, sillä kirjavuutta enentävät siellä teltat, markkinakojut ja pöydät, suurempi tila, isompi ihmisjoukko ja suurempi vapaus, se kaikki itämaisen auringon loistavassa valossa.

VII LUKU

Jerusalemin väestö

Pysähtykäämme kadun kulmaan, jossa ihmisiä virtailee edes takaisin, ja pitäkäämme silmämme ja korvamme auki.

Aika on juuri sovelias. Tuossa tulee kaksi miestä, jotka näyttävät kuuluvan huomattavimpaan luokkaan.

"Huh, miten kylmä!" sanoo toinen, jolla on voimakas vartalo, yllä sotapuku, päässä vaskikypärä, ryntäillä kiiltävä haarniska ja koko muu ruumis renkaista tehdyn rautapaidan peitossa. "Huh, miten kylmä! Muistatko, Kajus, holvia siellä kotona Komitiolla, josta papit sanovat käytävän lähtevän manalaan? Pluton kautta, minä tänä aamuna voisin totta tosiaan seisoa siellä, ainakin niin kauan, että jälleen lämpiäisin!"

Hänen kumppaninsa veti sotilasviittansa päähineen alas, niin että pää ja kasvot jäivät paljaiksi, ja vastasi ivallisesti hymyillen: "Niiden Iegionain kypärit, jotka voittivat Markus Antoniuksen, olivat täynnä Gallian lunta, mutta sinä, ystävä parka, olet juuri nyt tullut Egyptistä, jossa olet saanut vereesi kesän hehkua."

Sitten he katoavat kadun suuhun. Vaikka he olivat puhuneet hiljaa, niin heidän aseensa ja ryhdikäs astuntansa kylliksi ilmaisi heidän olevan roomalaisia sotilaita.

Tungoksesta tulee sitte esiin laiha, leveähartiainen juutalainen, yllä huononlainen, ruskea hame; pitkää, kampaamatonta tukkaa riippuu silmillä, kasvoilla ja hartioilla.

Hän on yksin. Vastaan tulijat nauravat hänelle vasten silmiä, ell'eivät tee ehkä pahempaakin, sillä hän on nasiiri, noita halveksittuja, jotka hylkäävät Mooseksen kirjat, tekevät inhottavia lupauksia ja pitävät tukkansa leikkaamatta niin kauan kuin lupaus kestää.

Sill'aikaa kuin katselemme hänen poistumistansa, syntyy äkisti liike väkijoukossa sen kiireesti hajotessa oikealle ja vasemmalle; samalla kuuluu kovaa ja hätäistä huudahtelemista. Tuossa tuo on hälinän syykin: mies, näöltään ja puvultaan hebrealainen. Lumivalkoinen liinamantteli, joka on sidottu keltaisilla silkkinauhoilla kiinni hänen päähänsä, liehuu irrallaan hartioilla; hame on runsaasti kirjailtu koruompeluksilla; punainen, keltarimpsuinen nauhavyö on moneen kertaan kierretty ympäri vyötäisten. Hänen käytöksensä on tyyni, jopa hän hymyileekin niille, jotka niin kiireesti tekevät tietä hänelle. Onko hän spitalinen? Ei, hän on vain samarialainen. Jos syrjään väistyvältä ihmisjoukolta kysyisimme sen käytöksen syytä, niin se vastaisi, että hän on sekasikiö, assyrialainen, joka saastuttaa yksinpä manttelinsa koskettamisellakin; siispä henkilö sellainen, jolta israelilainen ei saa edes kuoleman vaarassakaan ottaa mitään apua. Kun David pystytti valtaistuimensa tähän Sionille ainoastaan Juudan sukukunnan avulla, muuttivat muut kymmenen sukukuntaa Sikemiin, paljoa vanhempaan ja siihen aikaan pyhistä muistoista äärettömän paljoa rikkaampaan kaupunkiin. Sukukuntain viimein tapahtunut yhtyminen ei suinkaan lopettanut siten alkanutta riitaa. Samarialaiset pysyivät

Garizimin tabernaklin puolustajina, väittäen sitä pyhemmäksi ja nauraen Jerusalemin vihaisille kirjanoppineille. Eikä aikakaan lievittänyt tätä kiihkoa. Herodeen aikana sai vaikka koko maailma kääntyä Mooseksen uskoon, mutta ei samarialaiset; he yksinään olivat ehdottomasti ja ainiaaksi erotetut juutalaisten yhteydestä.

Samarialaisen mentyä porttiholvin alle, kiintyy tahtomattammekin katseemme kolmeen samasta holvista juuri tulevaan mieheen. He ovat ihan toisenlaisia kuin muut tähän asti näkemämme. Heillä on tavaton ruumiinrakennus ja erittäin kehittyneet lihakset; silmät ovat siniset ja iho niin valkoinen, että sen läpi kuultaa sininen suoniverkko; tukka valkoinen ja lyhyt; pää pieni ja pyöreä, tanakasti kaulan päässä, joka on pyöreä ja suora kuin puunrunko. Edestä avonaiset, hihattomat villamekot, höllästi sidotut kiinni vyötäisiltä, jättävät paljaiksi sääret ja käsivarret, joiden jäntevyys johdattaa mieleemme kilpamentän. Jos lisäksi vielä huomaamme heidän huolettoman ja suruttoman ryhtinsä, niin jopa lakkaamme ihmettelemästä, minkä tähden ihmisjoukko väistyy heidän tieltänsä, kääntyy pä vielä katselemaan heidän jälkeensäkin. Ne ovat miekkailijoita, painiskelijoita, kilpajuoksijoita, nyrkkitaistelijoita, sellaisia ammattilaisia, jotka ennen roomalaisten tuloa olivat Judeassa ihan tuntemattomat; veitikoita, jotka, milloin eivät ole harjoituksissa, joutilaina vetelehtivät kuninkaallisissa puistoissa tai istuskelevat vartiain luona palatsien porteilla; kenties he ovat myöskin vain täällä käymässä Kaisareasta, Sebastesta tai

Jerikosta. Näihin kaupunkeihin näet Herodes, ollen enemmän kreikkalainen kuin juutalainen ja roomalaisten tapaan suuri veristen näytelmien suosija, oli rakennuttanut suuria teattereja ja nyt pitää miekkailukoulua miehille, jotka tavallisesti ovat koottuja Gallian maakunnista tai slavilaisista heimoista Tonavan varsilta.

"Bakkuksen kautta!" sanoo yksi heistä, lyöden nyrkillään olkapäähänsä, "heidän kallonsa eivät ole munan kuorta paksummat."

Raakamainen katse, joka seuraa tuota hänen liikettänsä, inhottaa meitä ja onneksi me saamme toista miellyttävämpää katselemista.

Tuossa ihan vastapäätä on hedelmäkoju. Sen isäntä on kaljupäinen, pitkäkasvoinen ja hänellä on kotkannenä. Hän istuu maahan levitetyllä matolla, selkä muuria vasten; hänen päänsä päälle on pingoitettu lyhyt kangaskappale; käden yletyttävissä on joukko pikku tuoleja ja niillä olevissa pajukoreissa manteleja, rypäleitä, viikunoita ja granaatteja. Hänen luoksensa tulee nyt juuri henkilö, johon meidän huomiomme täytyy ehdottomasti kiintyä, vaikka toisella tavalla kuin miekkailijoihin: hän on todella kaunis mies, oikein kaunis kreikkalainen. Hänen ohimoitansa myöten suikertelee myrttikruunu, pitäen häilyvää tukkaa koossa, ja kiiltopintaisten lehtien seassa näkyy vielä vaalenneita kukkia ja puolikypsiä marjoja. Hänen tulipunainen tunikkansa on pehmeimmästä villasta; puhvelinnahkaisen vyön alta, jota eriskummallinen kultasolki etupuolella pitää

kiinni, valahtaa hame alas polviin, runsailla kultaompeleilla koristetuissa poimuissa. Valkoisilla ja keltaisilla juovilla kirjailtu villamantteli verhoaa kaulaa ja helma viiltää takana maata; hänen käsivartensa ja säärensä, mikäli niitä näkyy, ovat valkoiset kuin elefantinluu ja niin kiiltävät, kuin ne kylvyllä, öljyllä, harjalla ja karvapihdeillä voidaan tehdä.

Hedelmäin kaupitsija kumartuu tuoliltaan nousematta eteenpäin ja nostaa kätensä, kunnes ne yhtyvät otsalla, selkäpuolet ulos päin ja sormet suorina.

"Mitä sinulla on tarjota tänään, Pafon poika?" sanoo nuori kreikkalainen, katsoen enemmän koreihin kuin kyprolaiseen. "Minulla on nälkä. Mitä sinulla on aamiaiseksi?"

"Pedion hedelmiä, hyvää tavaraa, juuri sellaista kuin Antiokian laulajat syövät aamusilla, selvittääkseen ääntänsä", vastaa hedelmäin myyjä ruikuttavalla nenä-äänellä.

"Anna viikuna, mutta älä paraimpiasi, jotka ovat Antiokian laulajia varten!" sanoo kreikkalainen. "Sinä olet Afroditen palvelija, kuten minäkin, niinkuin myrttiseppeleeni sinulle todistaa: minä sen tähden sanon, että minusta heidän äänensä on kylmän kolakka kuin Kaspienmeren tuuli. Huomaatko tätä vyötä? Se on mahtavan Salomen lahja..."

"Kuninkaan sisarenko!" ihmetteli kyprolainen, uudestaan tervehtien.

"Kuninkaallisen ja jumalallisen kaunoaistin mukaankin, luullakseni. Ja miksikä ei? Hän onkin kreikkalaisempi kuin kuningas. Mutta entä aamiaiseni! Tässä on rahaa, Kypron

punaista kuparia. Anna minulle rypäleitä..."

"Etkö tahdo taatelejakin?"

"En, minä en ole arabialainen."

"Entä viikunoita?"

"Ne tekisivät minut juutalaiseksi. Ei, anna vain rypäleitä. Vesi ei sekaudu niin hyvin veteen kuin rypäleen veri kreikkalaisen vereen."

Hovitapaan käyttäytyvä laulaja likaisella ja meluisella torilla on näky, joka ei aivan helposti haihdu katsojan mielestä. Mutta kohta tulee henkilö, joka kuitenkin vetää puoleensa koko meidän huomiomme ja saa meidät ihmettelemään. Hän astuu hitaasti eteen päin, katse maata kohti; välistä hän pysähtyy, panee kätensä ristiin ryntäilleen ja nostaa silmänsä ylös kohti taivasta, kuin olisi hän valmis rukoilemaan. Ei missään muualla kuin Jerusalemissa saada nähdä sellaista ilmiötä. Hänen otsallaan niihin nauhoihin kiinnitettynä, jotka pitävät manttelia paikoillaan, näkyy nelikulmainen nahkapala; samanlainen nahkatilkku on hihnalla kiinnitetty vasempaan käsivarteen; hänen hameensa liepeet ovat koristetut tummalla rimpsulla. Näistä merkeistä sekä puvun leveistä reunuksista ja koko olentoa verhoavan täydellisen pyhyyden tuoksusta tunnemme tämän ilmiön fariseukseksi, tuon uskonnollisen lahkon eli valtiollisen puolueen jäseneksi, jonka tekopyhyys ja mahtavuus kohta jälkeen päin saattoivat koko maan kurjuuden ja surun valtaan.

Pahin ahdinko portin ulkopuolella on sillä tiellä, joka

vie Joppeen. Jos käännymme pois fariseuksesta, kiintyy huomiomme muutamiin henkilöihin, jotka näyttävät ihan toisenlaisilta kuin tuo muu kirjava joukko. Etevin heistä näkyy olevan jalomuotoinen mies, iho läpikuultava ja kukoistava, silmät kirkkaat, mustat, parta pitkä, aaltoileva ja runsaasti kostutettu hyvähajuisilla nesteillä. Kaunismuotoisen ruumiin mukainen on hänen kallis, vuodenaikaan soveltuva pukunsa. Kädessä on hänellä sauva ja kaulasta riippuu nauhassa suuri kultasinetti. Monta palvelijaa on hänen seurassansa, lyhyet miekat vyöhön pistettynä; jos he puhuttelevat häntä, niin se tapahtuu suurella kunnioituksella. Siinä seurassa on vielä kaksi arabialaista, oikean aavikkoheimon poikaa; laihat, jäntereiset, pronssinkarvaiset miehet, kasvot kulmikkaat ja silmissä melkein pirullinen loisto; päässä on heillä punaiset *tarbooshet*; aban päälle vasemman olkapään ja oikeanpuolisen vyötärön ympäri kierrettynä siten, että oikea käsivarsi on vapaana, riippuu *haikeja* eli villapeitteitä. Kova melu kuuluu tämän seurueen keskeltä, sillä arabialaiset taluttavat juuri esiin hevosia ja satuloivat niitä; innossaan he puhuvat kimakalla ja kovalla äänellä. Hovimies puolestaan antaa enimmäkseen palvelijain puhua; välistä hän hyvin arvokkaasti vastaa; nähtyään kyprolaisen hän pysähtyy ja ostaa muutamia viikunoita. Kun koko joukko ehtii pois portin ohitse aivan fariseuksen jälessä, ilmoittaa hedelmäkauppias meille, jos häneltä kysymme, että vieras on juutalainen, yksi kaupungin ruhtinaita, joka on ollut pitkällä matkalla tutkimassa tavallisten Syrian rypäleiden ja meren kosteudesta

niin verrattomiksi tulevien Kypron rypäleiden erotusta.

Täten virtailee noin puolelle päivälle asti, välistä myöhempäänkin puuhailevia ihmisjoukkoja lakkaamatta edes takaisin Jopen portista, näyttäen suuren joukon eri luonteita, ihmisiä Israelin kaikista heimoista, kaikista laikoista, joihin vanha jumalanpalvelus on paloitetu ja hienosteltu; kaikista uskonnollisista ja yhteiskunnallisista puolueista; seikkailevia roistoja, jotka taiteilijoina ja ilvehtijöinä ylvästelevät Herodeen tuhlaavan anteliaisuuden avulla; jäseniä etenkin niistä Välimeren ympäristön kansoista, jotka keisarien ja heidän edeltäjänsä aikana ovat joutuneet Rooman vallan alle. Toisin sanoen Jerusalemi, rikas pyhistä muistoista ja vielä rikkaampi pyhistä ennustuksista, tämä Salomonin Jerusalemi, jossa hopeaa oli kuin kiviä ja sedripuita kuin viikunapuita laaksossa, oli tullut vain Rooman jäljittelijäksi, maallikko-elämän ja -kaupan keskuksiksi, pakanallisen vallan pesäksi. Kerran oli juutalainen kuningas pukeutunut papin pukuun ja mennyt ensimmäisen temppelin kaikkein pyhimpään uhraamaan suitsutusuhria, mutta hän tuli jälleen ulos spitalisena; – tänä aikakautena astui Herodeen temppeliin ja samaan kaikkein pyhimpään Pompejus, ja tuli ulos vahingoittumatta, nähtyään siellä vain tyhjän kammarin eikä merkkiäkään Jumalan läsnäolosta.

VIII LUKU

Josef ja Maria

Pyydämme nyt lukijaa palaamaan siihen paikkaan, jonka olemme kuvanneet Jopen portin torin osaksi. On kolmas hetki päivästä ja suuri osa väkeä on jo poistunut, mutta tungos on yhä vielä yhtä suuri. Äsken tulleiden joukossa oli eteläisen muurin luona mies, nainen ja aasi, jotka ansaitsevat koko huomiomme.

Mies seiso i aasin pään kohdalla, pitäen juhtaa ohjista ja nojaten keppiin, joka näytti varta vasten olevan valittu kahta tarkoitusta varten: piiskaksi ja sauvaksi. Hänen pukunsa oli samanlainen kuin muidenkin juutalaisten, paitsi että se näytti uudelta. Hänen pääst änsä riippuva vaippa ja kaulasta kantapäihin asti ulottuva hameensa eli pitkä mekkonsa olivat luultavasti pyhävaatteita, joita hän käytti sabattipäivinä käydessään synagogassa. Kasvoista päättäen hän oli kuudennellakymmenellä, jota luuloa vielä vahvistivat hopeakarvatkin, joita näkyi hänen muuten mustassa parrassaan. Hän katseli ympärilleen puolittain uteliaasti ja puolittain huolettomasti, kuten vierail la ja maalaisilla on tapana.

Aasi pureksi vitkaan tuoretta ruohoa, jota oli runsaasti kaupan torilla. Eläin unisessa tyytyväisyydessään ei pitänyt vähääkään lukua ympärillään vallitsevasta hälinästä eikä melusta; yhtä vähän sitä huomasi nainenkaan, joka istui aasin selässä tyynyillä pehmitetyssä satulassa. Tummasta villakankaasta tehty

päällyysvaate peitti kokonaan hänen vartalonsa ja valkoinen huntu hänen päänsä ja kaulansa. Välistä kun hänen uteliaisuutensa kiihtyi näkemään tai kuulemaan jotain tuosta elävästä taulusta, veti hän huntuaan sivulle, mutta niin vähän, että kasvot pysyivät piilossa.

Viimein joku puhutteli miestä.

"Ettekö te ole Josef Natsaretista?"

Kysyjä seiso ihan hänen vieressään.

"Se on nimeni", vastasi Josef ja kääntyi vakavana. "Ja kukas te itse olette? – ah, rauha olkoon teille, hyvä ystävä, rabbi Samuel!"

"Rauha olkoon sinullekin!" Rabbiini pysähtyi, katsahti vaimoon ja jatkoi: "Sinulle, sinun huoneellesi ja palvelijoillesi olkoon rauha!"

Niin sanoessaan hän nosti kätensä ryntäilleen ja kumarsi päätään naiselle, joka samaan aikaan oli häntä nähdäkseen vetänyt huntunsa sen verran sivulle, että nyt näkyivät juuri tyttöistä päässeen vaimon kasvot. Sitte he ottivat toinen toistaan oikeasta kädestä ikään kuin suudellakseen toinen toisensa kättä, mutta päästivät jälleen irti ja suutelivat kumpikin omaa kättänsä ja nostivat sen sitte otsalleen, kämmen ulos päin.

"Teillä on niin vähä tomua vaatteissanne", sanoi rabbiini tuttavasti, "että siitä päättäen olette olleet yötä tässä meidän isäimme kaupungissa."

"Emme", vastasi Josef, "kun ehdimme vain Betaniaan yön tullessa, jäimme sinne majataloon ja läksimme jälleen päivän koitteessa matkalle."

"Teillä on siis vielä pitkä matka jällellä; eihän toki Joppeen?"

"Ainoastaan Betlehemiin."

Rabbiinin kasvot, tähän asti ystävälliset ja avomieliset, synkistyivät ja rypistyivät, ja hän selvitti kurkkuansa äänellä, joka oli enemmän korahtamisen kuin rykimisen kaltainen.

"Niin, tietysti", hän sanoi, "kyllä ymmärrän. Te olette syntynyt Betlehemissä ja palaatte nyt sinne tyttärienne kirjoitettavaksi ja verotettavaksi keisarin käskyn mukaan. Jakobin lapset ovat samassa tilassa kuin muinoin heimot Egyptissä, nyt vain ei ole Moosesta eikä Josuaa. Eivätkö mahtavat ole merkittävästi kukistuneet!"

Josef vastasi liikahtamatta ja kasvojaan väräyttämättä:

"Vaimo ei ole minun tyttäreni."

Mutta rabbiini oli aivan kiintynyt valtiollisiin mietelmiinsä, niin että häneltä Josefin sanat jäivät huomaamatta. "Mitä zelotit (haaveksija Judas ja hänen puolueensa) nyt puuhailevat Galileassa?"

"Minä olen kirvesmies ja Natsaret on kylä", sanoi Josef varovasti. "Katu, jonka varrella minun työpenkkini seisoo, ei ole tie, joka veisi mihinkään kaupunkiin. Minä kun veistelen ja sahailen lankkuja, ei minulla ole aikaa sekautua puolueiden riitoihin."

"Mutta te olette juutalainen", sanoi rabbiini vakavasti, "te olette juutalainen ja Davidin suvusta. Siispä ette suinkaan mielellänne käy veroja maksamassa, paitsi sitä sikliä, joka vanhan tavan mukaan annetaan Jehovalle."

Josef ei vastannut.

"Minä en valita verorahan suuruutta", jatkoi hänen ystävänsä, "yksi denaari, mitätön summahan se on. Niin, sitä en suinkaan valita; vaan verottaminen, se se juuri on varsinainen häpeä. Ja muuten, eikö veron maksaminen ole ihan samaa kuin hirmuvallan alle taipuminen? Sanokaas minulle, onko totta, että Judas sanoo itseään Messiaaksi. Elättehän te hänen puoluelaistensa keskellä."

"Olen kuullut heidän sanovan, että hän on Messias", vastasi Josef.

Juuri silloin siirtyi vaimon huntu syrjään ja hänen kasvonsa paljastuivat hetkiseksi. Rabbiinin silmät kääntyivät sinne päin ja hän ehti nähdä erittäin kauniit kasvot, joita keskusteluun hartaasti osaa ottava katse lämmitti; tumma puna syöksyi vaimon poskille ja otsaan, ja huntu heti palasi entiselle paikalleen.

Valtioviisastelija unhotti mieliaineensa.

"Teillä on kaunis tytär", sanoi hän hiljaa.

"Ei hän ole minun tyttäreni", lausui Josef toistamiseen.

Rabbiinin uteliaisuus kiihtyi.

Natsarealainen, sen huomattuaan, kiireesti jatkoi: "Hän on Joakimin ja Annan tytär Betlehemistä; heistä olette ainakin kuullut puhuttavan, sillä heitä pidettiin suuressa arvossa..."

"Olen, olen", vastasi rabbiini kunnioittavasti, "minä tunnen heidät. He polveutuvat suorastaan Davidista. Kyllä minä heidät tunsin varsin hyvästi."

"Niin, nyt he ovat kuolleet", jatkoi natsarealainen, "he

kuolivat Natsaretissa. Joakim ei ollut rikas, mutta hän jätti kartanon ja puutarhan tyttäriensä Marianin ja Marian kesken jaettavaksi. Tämä on toinen niistä sisaruksista. Ja että hänen osansa omaisuudesta säilyisi, piti hänen lain mukaan ottaa lähin sukulaisensa mieheksensä. Hän on nyt minun vaimoni."

"Ja te olitte..."

"Hänen setänsä."

"Niin, tietysti! Ja koska te molemmat olette syntyneet Betlehemissä, vaatii siis Rooman laki, että te viette hänet kanssanne sinne väenlaskua varten."

Rabbiini pani kätensä ristiin ja katsahti harmissaan kohti taivasta sekä huudahti: "Vielä elää Israelin Jumala! Kosto on hänen!"

Samalla hän kääntyi ja meni pois, sanomatta jäähyväisiä. Eräs lähellä seisoja, huomattuaan Josefin kummastuksen, sanoi ihan levollisesti: "Rabbi Samuel on zelootti. Ei Judas itsekään suinkaan ole kiivaampiluontoinen."

Josef, tahtomatta yhtyä keskusteluun miehen kanssa, ei ollut kuulevinaan hänen selitystensä, vaan kokoeli yhteen ruohonrippeet, jotka aasi oli hajoitellut, ja nojasi sitte jälleen sauvaansa odottelemaan aasin syönnin loppua.

Tunnin kuluttua kulkivat he ulos portista ja läksivät länttä kohti Betlehemiin päin. Kohta he jo pääsivät sen rinteen alle, joka vie alas Hinnomin laaksoon, jossa siellä täällä kasvoi yksinäisiä metsä-öljypuita. Natsarealainen astui huolellisesti ja hellästi naisen sivulla, aasin ohjat kädessä. Vasemmalla heistä

oli kaupungin muuri, kääntynvä sitte etelään ja itään päin ympäri koko Sion-vuoren, ja oikealla puolella jyrkät kukkulat, jotka ovat laakson läntisenä rajana.

He kulkivat hiljaa Gihonin lammikkojen ohitse, josta aurinko pian karkoitti majesteettillisen vuoren kutistuvat varjot; sitte edelleen Salomonin lammikoista tulevan vesijohdon vieritse lähelle sitä kukkulaa, jota nyt sanotaan Pahanneuvon vuoreksi; ja sieltä he alkoivat nousta Refaimin tasangolle. Aurinko levitti loistoaan kuuluisan lakeuden kiviselle pinnalle, ja lämmön vaikutuksesta päästi Joakimin tytär Maria huntunsa putoamaan ja paljasti päänsä. Josef kertoi historian, mitenikä David juuri tässä äkkiarvaamatta hyökkäsi filistealaisten päälle heidän rauhallisesti maatessansa teltoissaan. Hän kertoi laveasti ja puhui juhlallisen näköisenä teeskentelemättömän maalaisen yksinkertaisella tavalla. Maria ei näyttänyt koko aikaa kuuntelevan häntä.

Juutalainen tyyppi on kasvoilta ja ruumiin asennolta tuttu yli koko maailman. Rodun ruumiillinen tyyppi on aina ollut sama, vaikka tietysti yksityishenkilöissä on ollutkin muutamia eriäväisyyksiä. "Hän oli verevä ja kaunis kasvoilta ja ihana muodolta." Sellainen oli Jessen pojan Davidin muoto, kun hänet tuotiin Samuelin eteen. Inhimillinen kuvausvoima on aina siitä asti tuntenut vaikutusta näistä muodon piirteistä. Runollinen vallattomuus on ulottanut kantaisän etevät puolet hänen jälkeläisiinsäkin. Niinpä on kaikilla meidän Salomon-kuvillamme kauniit kasvot, varjossa kastanjan värinen,

auringonvalossa kullalta välkkyvä tukka ja parta. Sellaisilta näyttivät meidän käsitystapamme mukaan lemmikkipojan Absalonin kiharat. Ja alkuperäisten tietojen puutteessa on muinaistaru yhtä lempeästi kohdellut tätä Mariaa, jota nyt seuraamme tuon verevän kuninkaan synnyinkaupunkiin.

Hän oli vasta 15 vuoden ijässä. Hänen vartalonsa, äänensä ja käytöstapansa osoittivat hänen olevan juuri kehittyneen tyttöistä. Hänen kasvonsa olivat täydellisen soikeat, ihonsa enemmän kalpea kuin kukoistava. Nenä oli säännöllinen; hiukan raollaan olevat huulet, täyteläiset ja punakat, tuottivat suun piirteille lämpimän, hellän ja luottavaisen muodon; suuria sinisilmiä varjostivat syvät luomet ja pitkät ripset; sopusoinnussa koko muun muodon kanssa riippui runsaskasvuinen kultatukka juutalaismorsianten tapaan, millään tavalla sitomatta, pitkin selkää alas aina satulalle asti, jolla hän istui. Kurkun ja kaulan piirteissä oli omituinen untuvan pehmeys, josta taiteilija ei olisi päässyt selville, oliko se varjostuksen vai värityksen vaikuttama. Paitsi tätä ruumiillista suloutta oli hänessä vielä muutakin, jota on vaikeampi kuvata: viatonta kainoutta, jota ainoastaan sielun puhtaus voi säilyttää, ja vähä hajamielisyyttä, luonnollista niille, jotka paljon ajattelevat ylimaaailmallisia asioita. Hän kohotti usein vapisevin huulin katseensa kohti taivasta, joka ei sekään ollut sinisempi hänen silmiänsä; usein pani hän kätensä ristiin ikään kuin kunnioitukseen ja rukoukseen; usein hän kohotti päänsä ikään kuin kiihkeästi odotellen kuuluvaksi kutsuvaa ääntä. Tuon tuostakin hiljaisen kertomuksensa aikana Josef kääntyi

katselemaan häntä, ja nähdessään, mitenkä Marian kasvoista ikään kuin loisti ylimaailmallinen hohde, hän unhotti aineensa ja pää kumarruksissa jatkoi vaivaloista astuntaa.

Siten he pääsivät suuren tasangon yli ja viimein saapuivat Mar-Elias-kukkulalle; sieltä he jo laakson ylitse näkivät Betlehemin, ikivanhan "leivän kodin", jonka valkoiset muurit paistoivat vuoren harjalta välkkyen lehtevien puistojen välitse. Siihen he pysähtyivät levähtämään ja Josef sill'aikaa osoitteli pyhiä, kuuluisia paikkoja. Sitte he laskeutuivat alas laaksoon lähteelle, jonka luona oli tapahtunut yksi Davidin sotilasten merkillisimmistä urhotöistä. Se pikku paikka oli täynnä väkeä ja karjaa. Josefia alkoi pelottaa, että, jos kaupunki oli yhtä täynnä, ei mitään majapaikkaa saataisi Marialle, joka ei ollut tottunut sellaiseen puutteeseen. Viivähtämättä hän sen tähden joudutti matkaa ohi kivipylvään, joka osoittaa Rakelin hautaa, sekä puutarhain välitse ylös rinnettä, tervehtimättä ketään monista vastaan tulijoista, kunnes pysähtyi majatalon portille, joka silloin oli kaupungin porttien ulkopuolella, lähellä sitä paikkaa, jossa tiet yhtyivät.

IX LUKU

Betlehemissä

Täysin käsittääkseen, mitä natsarealaiselle tapahtui majatalossa, tulee lukijan pitää mielessä, että majatalot olivat itämailla vallan toisenlaiset kuin länsimailla. Niiden persiankielinen nimitys oli kaani, ja yksinkertaisimmat niistä olivat vain aitauksia, joihin ei ollut mitään porttia eikä ovea. Ne tehtiin varjoisiin paikkoihin, joita kävi helposti puolustaa ja joissa oli vettä saatavissa. Sellaiset olivat ne majapaikat, jotka suojelivat Jakobia hänen matkallaan Padan-Aramiin hankkimaan itsellensä vaimoa. Samanlaisia on vielä tänäkin päivänä aavikoiden levähdyspaikoissa. Toiselta puolen olivat muutamat niistä, varsinkin suurten kaupunkien kuten Jerusalemin ja Aleksandrian välisen tien varrella, oikein ruhtinaallisia laitoksia, rakentajakuningastensa auliuden tuntomerkkejä. Tavallisesti ne eivät kuitenkaan olleet muuta kuin jonkun sheikin asunto tai omaisuus, jossa hän piti päämajaa ja josta hän hallitsi heimoansa. Vierasten majoitus oli niissä vaan sivutarkoituksena; muuten ne näet olivat toreina, teollisuuspaikkoina tai linnoina, kauppiasten ja käsityöläisten kokous- ja oleskelupaikkoina melkein yhtä paljon kuin yön yllättämien karavaanien ja jalkamiesten turvapaikkoina. Niiden muurien sisällä toimiteltiin joka päivä kaikellaisia asioita, kuten kaupungissa.

Varmaankin on länsimaalaisesta erittäin huvittavaa kuulla, miten merkillisellä tavalla tällaista majataloa hoidettiin. Siinä ei ollut isäntää eikä emäntää; ei palvelijoita, keittäjiä eikä keittiötäkään; vahtimies portilla oli ainoa jonkinlaisen valvonnan tai omistusoikeuden merkki. Vieraat pysähtyivät siihen mielensä mukaan, ilmoittamatta siitä kellekään. Siitä järjestelmästä tietysti seurasi, että jokaisella majapaikkaan poikkeavalla täytyi olla itsellään mukana oma eväs ja keittoastiat taikka täytyi hänen ostaa ne majatalossa oleskelevilta kaupustelijoilta. Samoin oli vuoteen, makuuvaatteiden ja eläinten rehun laita. Vettä, lepoa, kattoa pään päällä ja turvallisuutta matkustaja ainoastaan odottikin saavansa isännältä, eivätkä ne maksaneet mitään. Synagoogain rauhaa häiritsivät usein meluisat riidat, vaan majapaikan rauhaa ei koskaan. Nämä rakennukset ympäristöineen olivat pyhät; lähde ei ollut niin pyhä.

Betlehemin edustalle laitettu majatalo, jonka eteen Josef vaimoineen pysähtyi, oli varsin sopiva tällaisten majapaikkain esimerkiksi, se kun ei ollut liian yksinkertainen eikä liian ylellisestikään laitettu. Rakennus oli muodoltaan aivan itämaalainen; ympäri pihan oli neliönmuotoinen huonerivi, leikkaamattomista kivistä tehty, tasakattoinen, ulkoseinät ihan ikkunattomat, itäisessä eli etusivussa yksi ainoa aukko, s.o. ovi, joka siis samalla toimitti portin virkaa. Tie kulki niin läheltä ovea, että sen tomu puoleksi peitti pihtipielen poikkipuun. Litteäkivinen muuri läksi rakennuksen koillisesta kulmasta, jatkuen monta kyynärää rinnettä myöten alaspäin ja siitä länteen

päin kalkkilouhokselle asti, siten ollen turvallinen karjan aitaus, joka majapaikassa on ihan välttämätön asia.

Pienessä kaupungissa, kuten Betlehemissä, jossa oli vain yksi sheikki, voi tietysti myöskin olla ainoastaan yksi majatalo. Josef, vaikka olikin syntynyt täällä, ei saattanut odottaakaan itseänsä kohtaan vierasvaraisuutta kaupungista, koska hän oli jo kauan asunut muualla. Sitä paitsi saattoi väenlasku, jota varten hän oli tullut tänne, kestää viikkokausia, ehkäpä kuukausiakin; roomalaisten maakunnanvirkamiesten hitaisuus oli tässä asiassa tullut jo sananparreksi. Tuskinpa vain olisi käynytkään rasittaa tuttavias tai sukulaisia niin tietämättömän pitkällä vierailulla. Sen tähden hänen pelkonsa, ett'ei ehkä saisi nauttia majatalon mukavuuksia, kasvoi aivan tuskalliseksi hänen kiivetessään vastamäkeen ja jyrkimmissä paikoissa kiirehtiessään aasia. Hän näet huomasi tien olevan täynnä miehiä ja poikia, jotka hälisten ja huutaen ajelivat karjaansa, hevosia ja kameleja, alas laaksoon ja jälleen ylös, toiset juottamaan, toiset korjaamaan elukoita suojaan läheisiin luoliin. Hänen päästessään lähelle majataloa se rauhattomuus yhä lisääntyi, kun hän näki suuren ihmisjoukon ovea piirittämässä; läheinen, avara aitauskkin näytti jo olevan täpösen täynnä.

"Me emme pääse ovelle asti", sanoi Josef, "pysähtykäämme tähän ja tiedustelkaamme, jos voimme, mitä on tapahtunut."

Vastaamatta Maria levollisesti työnsi huntunsa syrjään. Hänen kasvoistansa ensin näkyvä väsymys muuttui mielenkiinnoksi. Hänhän oli aivan lähellä ihmisjoukkoa, joka ei voinut

olla herättämättä hänen uteliaisuuttansa, vaikka ihmisjoukot olivatkin hyvin tavalliset niillä maanteillä, joita suuret karavaanit enimmäiten kulkevat. Siinä oli jalkamiehiä, jotka kovalla äänellä puhuen kaikkia Syrian murteita juoksentelivat sinne tänne; hevosmiehiä, jotka huutelivat kameleilla ratsastajille; miehiä, jotka kinastelivat vastahakoisten lehmäin ja arkain lammasten kanssa; miehiä kaupitsemassa leipää ja viiniä; puhumattakaan poikajoukosta, joka oli ajelemassa koiraparvea. Jokainen ja kaikki tyyni näytti olevan yht'aikaa liikkeessä. Kaunis katselija oli luultavasti liian väsyksissä, voidakseen kauan tuntea huvia tuosta elävästä taulusta; hetkisen kuluttua hän huokasi ja ikäänkuin lyyhistyi satulaan; juuri kuin lepoa etsien tai jotakuta odotellen hän katseli kohti etelää ja Paratiisivuoren korkeita kallioita, jotka hiukan punottivat laskeutuvan auringon säteistä.

Sill'aikaa kuin Maria katseli sinne päin, tunkeutui kyynäspäittensä avulla esiin mies ja pysähtyi lähelle aasia harmistuneesti katsoen väkijoukkoon. Josef puhutteli häntä.

"Kun oletan, että te ystäväni kuten minäkin olette Juudan poikia, uskallan minä kysyä teiltä tämän ihmistungoksen syytä."

Mies kääntyi kiivaasti, mutta, nähtyään Josefin vakavan muodon, nosti kätensä puoli tervehdykseen ja vastasi yhtä pitkään ja syvällä äänellä kuin kysyjäkin:

"Rauha olkoon teille, rabbi! Olen Juudan poikia ja vastaan teille. Minun kotoni on Bet-Dagonissa, joka, kuten tiedätte, on vanhastaan ollut Danin suvun asuinpaikka."

"Modinin ja Jopen välillä", sanoi Josef.

"Ah, te olette käynyt Bet-Dagonissa", sanoi mies, kasvot vielä lempeämpinä. "Millaisia vaeltajia me Juudan suku olemmekaan! Minä olen jo monta vuotta ollut poissa vuorenselänteeltä, vanhasta Efratista, kuten isämme Jakob sitä nimitti. Kun kuulutettiin, että kaikki hebrealaiset lasketaan, kukin synnyinpaikassaan, niin ... se minun asiani on täällä, rabbi."

Josef vastasi, kasvojen muoto entisellään:

"Samalle asialle minäkin tulin ja vaimoni."

Mies katsahti pikaisesti Mariaan ja pysyi vaiti. Maria katseli Gedorin paljasta huippua. Aurinko suuteli hänen ylös päin käännettyjä kasvojaan ja täytti loistollaan hänen syvät sinipunervalta hohtavat silmänsä; hänen huulillaan, jotka olivat vähän auki, värisi hengitys, joka ei suinkaan ollut maallista huo'untaa. Sinä silmänräpäyksenä näytti koko hänen inhimillinen kukoistuksensa ikään kuin puhdistuneelta; hän oli sen näköinen kuin meidän mielestämme niiden pitää olla, jotka istuvat taivaan kaikki kirkastavan valon portilla. Bet-Dagonin mies näki omin silmin sen henkilön, jonka kuva vuosisatain kuluttua tuli neron ilmestyksenä jumalallisen Santilaisen mieleen ja teki hänen nimensä kuolemattomaksi.

"Mitä minä puhuinkaan? Ah, jopa muistan. Aioin sanoa, että, kun kuulin käskyn tulla tänne, minä aivan suutuin. Mutta sitte juohtui mieleeni vanha kukkula, kaupunki ja lakeus, joka viettää alas Kidronin laaksoihin, viinimäet, puutarhat, viljavainiot, jotka ovat kasvaneet laihoja aina Ruutin ja Boaan päivistä asti; tutut

vuoret, Gedor tässä, Gibeah tuolla, Mar Elias tuolla, joita lapsuudessani pidin maailman muureina. Minä unhotin tyrannit ja tulin tänne vaimoni Rakelin ja Saronin ruusujeni Deboran ja Mikalin kanssa."

Mies vaikenä uudestaan ja katsahti Mariaan, joka nyt katseli häntä ja kuunteli hänen puhettansa. Sitte hän sanoi: "Rabbi, antakaa vaimonne tulla minun vaimoni luo. Tuolla hän on lasten kanssa tuon väärän öljypuun alla tien polvekkeessa. Minä sanon teille – hänen äänensä oli vakuuttava – "majatalo on täynnä. Ei maksa vaivaa kysyäkään oven vartialta."

Josefin päättämiskyky oli hidas, samoin kuin hänen ajatuksensakin, mutta viimein hän vastasi: "Tarjouksenne on ystävällinen. Joka tapauksessa, olipa siellä tilaa taikka ei, kyllä me käymme tervehtimässä teidän perhettänne. Mutta minä lähdän kuitenkin itse puhuttelevaan oven vartiata. Minä palaan tuota pikaa."

Ja hän antoi aasin ohjat miehelle ja riensi meluavaan ihmisjoukkoon.

Vartia istui paksulla sedripuun rungolla portin edessä. Hänen takanaan seisoivat heittokeihäsnojallaan seinää vasten. Koira makasi puunrungolla vartian vieressä.

"Jehovan rauha olkoon teille!" sanoi Josef, päästyään viimein portin vartian luo.

"Saakaa takaisin, mitä annatte; ja kun sen löydätte, olkoon se moninkertainen teille ja omaisillenne!" vastasi vartia juhlallisesti, liikahtamatta asennostaan.

"Minä olen betlehemiläinen", sanoi Josef niin pontevasti kuin taisi. "Eikö täällä olisi tilaa..."

"Ei ole tilaa."

"Olette kai kuullut minusta puhuttavan, olen Josef Natsaretista. Täällä asui minun isäni suku. Olen Davidin sukua."

Näihin sanoihin natsarealainen luotti. Joll'eivät ne vaikuttaneet tarkoituksen mukaan, oli turha koettaakaan mitään muuta keinoa, edes rahaakaan, vaikka olisi tarjonnut monta sikliäkin. Juudan suvun poikia, sekin jo oli suuri etu; mutta Davidin sukua, se oli vielä suurempi, se oli suurin kunnia kaikesta, mistä hebrealainen saattoi kerskata. Toista tuhatta vuotta oli kulunut siitä kun nuori paimen tuli Saulin seuraajaksi ja perusti kuningassuvun. Sodat, onnettomuudet, toiset kuninkaat ja ajan hämmentävä vaikutus olivat oikeuksiin nähden alentaneet hänen jälkeläisensä muiden juutalaisten tasalle; leipä, jota he söivät, oli yhtä suurella vaivalla ansaittu; mutta heillä oli kuitenkin kunniakas historia, jossa sukuluettelo oli ensimmäisenä ja viimeisenä lukuna; he eivät voineet sekautua toisiin, sillä mihin hyvänsä Israelin seutuun he joutuivat, niin sen historian tieto tuotti suurta kunnioitusta.

Kun se oli yleistä Jerusalemissa ja muualla, niin tottahan mies, joka oli siitä pyhästä suvusta, saattoi turvautua siihen Betlehemin majatalon portilla. "Tämä on minun isäini koti", jotka sanat Josef lausui, oli yksinkertainen ja sananmukaisin totuus, sillä juuri siinä paikassa oli Ruut elänyt Boaan vaimona, oli Jesse syntynyt ja hänen kymmenen poikaansa, joista David oli

nuorin; juuri siitä talosta oli Samuel tullut etsimään kuningasta ja löytänyt hänet; juuri sen paikan antoi David Barsillain pojalle, ystävälliselle gileadilaiselle; juuri siinä paikassa Jeremias rukouksillaan pelasti sukukuntansa jäännökset, jotka pakenivat babylonialaisia.

Se vetoaminen ei ollut vaikuttamatta. Portin vartia lipui alas puunrungolta ja sanoi, käsi parrassa, kunnioittavasti: "Rabbi, minä en tiedä sanoa, milloin tämä portti ensi kerran avattiin ottamaan vastaan vieraita, mutta toista tuhatta vuotta siitä on; koko sinä aikana ei ole kertaakaan tapahtunut, ett'ei rehellistä miestä olisi päästetty sisään paitsi milloin ei ole ollut hänelle tilaa. Kun näin on kohdeltu vieraita, niin tottapa vartialla on sitä suurempi ahdingon syy nyt, estellessään Davidin suvun poikaa. Sen tähden minä vielä kerran tervehdin teitä; jos tahdotte tulla minun kanssani, niin minä näytän teille, ett'ei täällä ole teille paikkaa, ei kammareissa, pihassa eikä katolla. Milloin te tulitte, saanko kysyä?"

"Juuri nyt."

Vartia hymyili.

"Muukalaisen, joka oleskelee teidän tykönänne, pitää oleman kuin olisi hän syntynyt teidän seassanne, ja sinun pitää rakastaman häntä niin kuin itseäsi. Eikö laki ole niin, rabbi?"

Josef oli vaiti.

"Jos laki kerran on sellainen, voinko minä sitte sanoa jollekulle, joka on tullut aikaa sitte: mene tiehesi; tässä on toinen, jonka pitää saaman sinun paikkasi?"

Josef oli yhä vielä vaiti.

"Ja jos minä sanoisinkin niin, no, kenenkä se paikka sitte olisi? Katso, kaikki nämä ihmiset ovat odottaneet, muutamat aina puolilta päivältä asti."

"Mitä väkeä tämä kaikki on?" kysyi Josef, katsoen joukkoon päin. "Mitä heillä on täällä tekemistä tähän aikaan?"

"Luultavasti he ovat samalla asialla kuin tekin, rabbi; keisarin käsky – vartia katsahti kysyvästi natsarealaiseen – "toi tänne enimmän osan niistä, jotka jo ovat saaneet sijaa majatalosta. Ja eilen tuli Damaskosta karavaani, joka on matkalla Arabiaan ja Ala-Egyptiin. Nämä, jotka tässä näette, ovat kaikki sitä kauppamatkuetta, sekä miehet että kamelit."

"Piha on suuri", väitti Josef.

"Tosin, mutta se on täynnä tavaraa, silkkipakkoja, maustinsäkkejä ja kaikenlaista muuta."

Vähän lämpöisemmin jatkoi Josef: "Minusta itsestäni olisi sama, mutta minulla on kanssani vaimo, ja yö on kylmä, kylmempi täällä kukkuloilla kuin Natsaretissa. Hän ei tule toimeen taivasalla. Eikö kaupungissa ole tilaa?"

"Kaikki nämä ihmiset ovat käyneet siellä", sanoi vartia, viitaten ihmisjoukkoon, "he sanovat joka paikan olevan täpö täynnä."

Josef katsahti miettiväisesti maahan ja puhui enemmän vain itsekseen: "Hän on niin nuori; jos minä teen hänelle tilan mäelle, niin hän paleltuu kuoliaaksi."

Sitte hän lausui vartialle:

"Luultavasti te tunsitte hänen vanhempansa. Joakim ja Anna ennen asuivat Betlehemissä ja olivat Davidin sukua kuten minäkin!"

"Niin, kyllä minä tunsin heidät nuoruudessani. He olivat rehellisiä ihmisiä."

Nyt vartian katse vuorostaan kääntyi maata kohti. Äkisti hän nosti päänsä.

"Minä en voi toimittaa teille yösijaa, mutta en myöskään ajaa teitä pois. Rabbi, minä koetan parastani. Kuinka monta henkeä teitä on?"

Josef mietti hetkisen ja sanoi sitte: "Vaimoni ja eräs ystävä perheineen Bet-Dagonista, pienestä kaupungista Jopen tuolta puolen; yhteensä kuusi henkeä."

"Hyvä! Teidän ei tarvitse viettää yötänne vuoren harjalla. Tulkaa tänne kaikki, mutta rientäkää, sillä tiedättehän, että yö tulee pian, kun vain aurinko ehtii vuoren taakse, eikä se kestä enää kauan."

"Minä annan teille yösijattoman matkamiehen siunauksen; vieraana siunaan teitä sittemmin."

Niin sanoen palasi natsarealainen keveämmällä mielellä Marian ja Bet-Dagonin miehen tykö. Tuota pikaa mies kokosi perheensä; naiset nousivat aasien selkään. Vaimo oli jo päässyt ohi paraan ikänsä, tytöistä näkyi vallan hyvin, millainen äiti oli aikoinaan ollut. Kun he ratsastivat portille, huomasi vartia heidän olevan köyhää väkeä.

"Tässä on vaimoni, josta puhuin", sanoi Josef, "ja tässä ovat

ystäväni."

Maria oli jo työntänyt syrjään huntunsa.

"Sinisilmät ja kultatukka", ihasteli vartia itsekseen, "sen näköinen lienee ennen muinoin nuori kuningas ollut, kun hän meni Saulille soittelemaan harppua."

Sitte hän otti ohjat Josefin kädestä ja sanoi Marialle: "Rauha sinulle, Davidin tytär!" Ja toisten puoleen kääntyen hän jatkoi: "Rauha teille kaikille! Seuraa minua, rabbi!"

Matkustavaiset vietiin leveästä, kivitetyistä porttikäytävästä majatalon pihaan. Muukalaisesta olisi sen näön pitänyt olla merkillinen, mutta he pysähtyivät ainoastaan sen verran, että huomasivat, miten täynnä se oli. He pujottelivat jonkinlaista kujaa myöten, joka oli jätetty suurten tavarakasojen välille, ja sitte samanlaisesta portista, kuin tieltä pihaan tullessa, jälleen ulos talon viereiseen aitaukseen. Siellä he näkivät suuret joukot kameleja, hevosia ja aaseja köydessä ja makuulla, ja niiden välillä oleskelivat hoitajat, jotka olivat mikä mistäkin maasta. Hekin makasivat taikka vartioivat äänettöminä. Uudet tulokkaat kulkivat hitaasti täpö täyttä, viettävää maata. Viimein he kääntyivät polulle, joka vei korkealle, harmaalle kalkkikivikalliolle majatalon länsipuolella.

"Meidän pitää tyytyä luolaan", sanoi Josef lyhyesti.

Opas seisoi, kunnes Maria ehti hänen sivullensa, ja alkoi sitte selitellä:

"Se luola, johon nyt menemme, on luultavasti ollut kantaisämme Davidin pakopaikkana. Niityltä tuolta alemmaa ja

lähteeltä laaksosta hän ajoi aina karjalaumansa sinne, milloin tarvitsivat suojaa. Päästyään sittemmin kuninkaaksi hän palasi siihen vanhaan huoneesen saamaan lepoa ja terveyttä ja toi kanssansa suuret joukot karjaa. Seimet ovat yhä vielä paikoillaan sellaisina kuin hänen aikanaan. Parempi on vuode lattialla, jossa hän on maannut, kuin pihassa tai tien varrella. Tässäpä se jo onkin se luola!"

Tätä puhetta ei tarvitse katsoa miksikään anteeksi pyytelemiseksi tarjotun asunnon huonoudesta. Mitään sellaista ei tarvittu. Paikka oli paras mitä saatavana oli. Vieraat olivat köyhää väkeä, joiden elintapoja oli helppo tyydyttää.

Luolassa oleskeleminen sitä paitsi oli silloisista juutalaisista hyvin luonnollinen asia. Sellaista sattui heille joka päivä, ja sabattina siitä kuultiin paljon synagogissa. Kuinka monet mainittavat kohtaukset heidän historiastaan ovatkaan luolissa tapahtuneet! Ja sitä paitsi nämä henkilöt olivat Betlehemin juutalaisia, joiden yhteistä omaisuutta nämä muinaiset muistopaikat olivat; muutamat niistä olivat olleet ihmisten majapaikkoina aina Emimin ja Horin ajoista asti. Eikä sekään millään tavalla saattanut loukata majan etsijöitä, että luola, johon heidät saatettiin, tosiaan oli ollut tai oli vieläkin talli. Olivathan heidän esi-isänsä olleet paimentolaiskansaa, jonka elukat tavallisesti saivat osansa ihmisten sekä asunnoista että vaelluksista. Pitäen kiinni vanhasta tavasta, joka johtuu Abrahamin päivistä asti, suojelee paimentolainen eli beduiini teltassaan sekä hevosensa että lapsensa. Sen tähden

nämä matkamiehet keveällä mielellä tottelivat opastansa ja tarkastelivat huonetta uteliaasti, kuten luonnollista. Kaikki, mikä vain kuului Davidin historiaan, viehätti heitä.

Rakennus oli matala ja ahdas ja ulottui ainoastaan vähän ulommaksi kalliota, johon se takaa päin liittyi; ikkunoita siinä ei ollut ollenkaan. Etuseinässä oli ovi, liikkuva suunnattoman suurilla koukkusaranoilla ja paksulta voideltu punertavalla savella. Sill'aikaa kuin opas veti puusalvan syrjään, autettiin naiset alas satuloistaan. Avattuaan oven vartia kehoitti: "Astukaa sisään!"

Vieraat astuivat sisään ja katselivat kummastellen. Nyt näkyi selvästi, että puurakennus oli vain petosta; se peitti luonnon tekemän luolan suuta. Itse luola oli noin neljäkymmentä jalkaa pitkä, yhdeksän tai kymmenen jalkaa korkea ja kaksikolme viisitoista jalkaa leveä. Valoa levisi ovesta epätasaiselle lattialle; jyvä- ja rehukasoja, saviastioita ja talouskaluja oli keskellä lattiaa. Pitkin seinämiä oli seimiä, kyllin mataloita, että lampaatkin niistä ylettyivät syömään; ne oli tehty kivistä, sementillä muuraten. Mitään karsinoita tai väliseiniä ei ollut. Pöly ja akanat peittivät kellertävällä kerroksella lattiata, joka oli koloja ja rakoja täynnä, ja täyttivät hämähäkin verkotkin, joita likaisten räpsyjen tavalla riippui katosta. Muuten luola oli puhtaanlainen ja nähtävästi yhtä mukava kuin itse majatalon holvisopukat. Tosiaan luola olikin ollut mallina majatalon rakentajalla.

"Astukaa sisään!" kehoitti opas. "Nuo kasat lattialla ovat

teidänlaisianne matkustavaisia varten. Ottakaa niin paljon kuin tarvitsette."

Sitte hän kääntyi Marian puoleen:

"Voitteko tulla toimeen täällä?"

"Tämä paikka on pyhä", vastasi hän.

"Sitte voin jättää teidät. Rauha olkoon teille kaikille!"

Vartian lähdettyä itsekukin ryhtyi laittamaan luolaa asuttavaan kuntoon.

X LUKU

Säde taivaasta

Määrättynä hetkenä iltasella vaikeni ihmisten hälinä ja liike sekä majatalossa että sen ulkopuolella; yht'aikaa nousi joka israelilainen, joka ei sattunut olemaan seisoaltaan, pani kätensä ristiin ryntäilleen ja rukoili, kasvot juhlallisina kääntyneinä Jerusalemia kohti. Se oli pyhä yhdeksäs hetki, jolloin uhri kannettiin esiin temppelissä Morian vuorella Jumalan itsensä läsnä ollessa. Heti kun harrasten rukoilijain kädet jälleen vaipuivat alas, alkoi liike ja hälinä uudestaan; jokainen riensi laittamaan illallistaan taikkapa jo olkivuodettansakin. Hetken kuluttua sammutettiin tulet, häly haihtui, ja kohta vallitsi uni koko majatalossa.

Puolenyön aikaan joku huusi katolla: "Katsokaas, mikä loisto taivaalla! Herätkää, veljet, ja katsokaa!"

Ihmiset nousivat unisina istualleen, mutta selvisivät ihka hereille pelkästä kummastuksesta. Hälinä levisi majatalon pihalle ja huoneisiin; kohtapa joka sielu niin talossa ja pihassa kuin sen ulkopuolellakin oli tähystelemässä taivasta.

Ja mitä he näkivät? Valoryhmän, joka alkoi äärettömän paljon ylempää lähimpiä tähtiä ja levisi säteinä maata kohti: sen yläpäässä näkyi vain pieni, mitätön valopilkku, vaan alhaalta se oli hyvin laaja. Valopylvään reunat sekautuivat vähitellen yön pimeyteen; sen keskuksessa oli ruusunvärinen, sähköinen hohto.

Tämä ilmiö näkyi olevan juuri sen vuoren päällä, joka oli lähinnä kaupunkia kaakon puolella; vuorenhuipun ympärillä se välkkyi kelmeänä sädekruununa. Majatalo kirkastui siitä valosta niin, että katolla olijat näkivät selvästi toinen toisensa kasvot. Kaikki hämmästyivät valoa katsellessaan.

Valoryhmän loiste pysyi monta minuuttia heikkenemättä, ja kummastelu muuttui peloksi ja vavistukseksi; arimmat vapisivat, rohkeimmat puhelivat kuiskuttaen.

"Oletteko koskaan nähneet tällaista?" kysyi eräs.

"Tuossahan se näkyy juuri vuoren kohdalla. En osaa sanoa, mikä se on, enkä myöskään ole koskaan nähnyt mitään sellaista", kuului vastaus.

"Ehkä on tähti räjähtänyt rikki ja pudonnut", arveli toinen änkyttävällä äänellä.

"Kun tähti putoo, sammuu sen loisto."

"Minä tiedän, mikä se on", virkahti eräs tyhmänrohkeasti. "Lammaspaimenet ovat nähneet leijonan ja tehneet tulen, pitääkseen petoa etäämpänä laumoista."

Puhujan lähellä olijat hengähtivät helpommin ja sanoivat: "Niin se on. Laumoja oli siellä ylhäällä notkossa tänäpäivänä."

Toinen lähellä seisoja haihdutti turvallisen mielialan. "Ei, ei! Vaikka kaikki Juudanmaan metsät koottaisiin yhdeksi ainoaksi rovioksi ja sytytettäisiin, ei siitä kuitenkaan leviäisi niin vahvaa eikä korkeata valoa."

Sitte olivat kaikki katolla hiljaa. Yhden kerran vain katselijain äänettämyys keskeytyi.

"Veljet!" huudahti eräs juutalainen, jolla oli kunnioitusta herättävät kasvot. "Tuossa, mitä näemme, ovat isämme Jakobin tikapuut, jotka hän näki unissaan. Siunattu olkoon isämme Jumala!"

XI LUKU

Kristuksen syntymä

Puolentoista tai ehkä kahden virstan päässä Betlehemistä on tasanko, jota vuoren harjanne erottaa kaupungista. Se laakso oli hyvässä suojassa pohjatuulilta, jonka vuoksi siinä kasvoi runsaasti metsäviikunapuita, vaivaistammia ja kuusia sekä vuoren notkoissa ja rotkoissa öljy- ja silkkiäispuu-metsikköjä, jotka kaikki edut olivat tähän vuoden aikaan verrattoman hyvät lampaiden, vuohien ja karjan hoitajille.

Siinä laakson laidassa, joka oli lähinnä kaupunkia, oli jyrkän kallioseinän juuressa avara *marah* eli lammasnavetta, vuosisatoja vanha. Jollakin ammoin sitte unhottuneella ryöstöretkellä oli rakennuksen katto revitty ja melkein koko muukin rakennus hävitetty. Siihen kuuluva aitaus oli kuitenkin eheänä, ja sepä olikin paljoa tärkeämpi kuin itse navetta paimenille, jotka käyttivät laumojansa siinä laaksossa. Kivimuuri oli miehen korkuinen, mutta ei niin korkea, ett'ei pantteri tai leijona, jonka nälkä ajoi erämailta tänne, olisi joskus rohkealla hyppäyksellä päässyt sisään. Muurin sisäpuolelle oli lisäsuojaksi ainaista vaaraa vastaan istutettu pensasto; se oli niin hyödyllinen laitos, että varpunenkaan tuskin olisi voinut puahtaa muuria ylemmäksi kasvaneiden oksain välitse, ne kun olivat täpö täynnä okaita, jäykkää kuin terävimmät rautapiikit.

Edellisessä luvussa kerrottujen tapausten aikana olivat jotkut

paimenet, tuoretta laidunta etsien, ajaneet laumansa tälle tasangolle. Aikaisesta aamusta olivat metsiköt kajahdelleet huuteluista ja kirvesten iskuista, lammasten ja vuohien määkinästä, kellojen kilinästä, karjan amunnasta ja koirain haukunnasta. Auringon noustessa he kaikki läksivät lammasnavetalle, ja yön tullessa oli laaksossa jo kaikki laitettu kuntoon. Paimenet tekivät tulen, söivät yksinkertaisen illallisensa ja istahtivat lepäämään, puhelemaan ja laumojansa vartioimaan.

Kuusi miestä heitä oli, lukuunottamatta sitä, joka aina vuorossaan oli vartioimassa. Muutamat istuivat, toiset makasivat vatsallaan ryhmässä nuotion ympärillä. He kun tavallisesti olivat paljain päin, riippui tukka korvallisilla paksuina, päivettyneinä vanukkeina; parta, ulottuen alas ryntäille asti, peitti kaulan. Heillä oli yllä villaisesta kilin tai karitsan nahasta tehtyt manttelit, jotka peittivät ruumiin kaulasta polviin asti, vaan jättivät käsivarret paljaiksi. Tämä paksu pukine oli leveällä vyöllä sidottu vyötäisiltä kiinni. Sandaalit olivat karkeinta lajia; oikealta olkapäältä riippui hihnoista pussilaukkuja, joissa oli ruokaa ja heidän linko-asettansa varten soveliaita kiviä. Maassa itsekunkin vieressä oli koukkusauva, hänen ammattinsa merkki ja samalla puolustusase.

Sellaisia olivat juutalaiset paimenet. Ulkonäöltään he olivat raakoja ja viljejä, kuten laiha koira, joka heidän kanssansa istui nuotiolla, mutta mieleltään viattomia ja lämminsydämmisiä. Ne ominaisuudet johtuivat osaksi heidän yksinkertaisesta elintavastaan, osaksi siitä, että he alinomaa hoitelivat suloisia ja

avuttomia pikku elukoita.

Paimenet lepäsivät puhellen. Heidän keskustelunsa koski yksinomaan heidän laumojaan, ikävä aine muiden ihmisten mielestä, mutta sehän heistä oli koko heidän maailmansa. Kun he laveasti kertoivat pienimpiäkin sivuseikkoja, kun he eivät jutellessaan jättäneet mitään kohtaa unhotuksiin siitä, mitenkä joku karitsa oli joutunut hukkaan, niin onpa muistettava, miten paimen ja eläin ovat kiintyneet toinen toiseensa. Syntymästä asti otti paimen elukan haltuunsa, kaitsi sitä joka päivä, auttoi sitä yli jokien, kantoi alas jyrkistä rinteistä, antoi sille nimen ja opetti sitä. Se oli hänen seuranansa, hänen ajatustensa ja harrastustensa esineenä; se elähytti hänen kuleksivaa elämäänsä ja oli siinä osallisena; sen puolustukseksi täytyi hänen osata taistella leijonia tai rosvoja vastaan, jopa kuollakin.

Suurenmoiset tapaukset, niin kuin kansakuntain häviäminen ja maailmanvallan siirtyminen toisilta toisille, olivat heistä vähäpätöisiä asioita, jos he niitä joskus kuulivat. Sattumalta he ehkä saivat kuulla, mitä Herodes puuhasi siinä tai tässä kaupungissa, miten hän rakenteli palatseja ja kouluja eikä ollut huomaavinaan kiellettyjen uskontojen harjoitusta. Rooma noudatti täälläkin omaa tapaansa: kun jotkut kansat viivyttelivät alamaisuuskäyntiään sen luona, niin se ei kauan odottanut, vaan tuli itse niiden luokse. Kukkuloilla, joiden ylitse paimen kuletti hidasta laumaansa, tai aitauksissa, joissa hän sitä suojeli, sattui varsin usein, että häntä pelästytti torvien pärinä, ja ulos katsoessaan hän huomasi pienen sotaväen-osaston,

välistä koko legionankin marssimassa tietä myöten. Kun välkkyvät kypärät katosivat näkyvistä ja anastajain vaikuttama mielenkiikko tyyntyi, alkoi hän mietiskellä, mitähän nuo kotkat ja joukon edellä kannetut kullatut maapallot tarkoittivat ja mitä viehätysvoimaa saattoi olla tuossa sotilaselämässä, joka näytti niin perin toisenlaiselta kuin hänen omansa.

Mutta näillä miehillä, vaikka he olivatkin raakoja ja yksinkertaisia, oli kuitenkin yksi kokemus ja yksi viisaus. Sabattina heillä oli tapana peseytyä ja mennä ylös synagogaan, jossa he istahtivat taimmaisiin penkkeihin. Kun "kassa" kantoi ympäri torahia eli lakia, ei kukaan sitä hartaammin suudellut kuin he; kun "sheliak" luki tekstin, ei kukaan täydellisemmin uskoen kuunnellut sen selitystä eikä kukaan säilyttänyt enempää vanhinten saarnasta eikä sitä jälestä päin tarkemmin mietiskellyt kuin he. Yhdessä "Sheman" värssyssä oli heidän mielestään kaikki oppi ja laki, mitä he yksinkertaisessa elämässään tarvitsivat: että herra Jumala oli yksi ja että heidän tuli rakastaa häntä kaikesta sydämestään. Ja he rakastivat häntä, tietämättä, että he siten olivat kuninkaita viisaampia.

Keskustelun aikana, ennen kuin ensimmäinen vartio oli kulunut, paneutui paimen toisensa perästä levolle, kukin istumapaikalleen.

Yö, kuten useimmat talviyöt, oli kirkas ja viileä ja tähdet kiiluivat taivaalla. Oli aivan tyyni. Ilma näytti puhtaammalta kuin koskaan, ja rauha, joka vallitsi, oli enempi kuin pelkkä äänettämyys; se oli pyhä hiljaisuus, julistus, että taivas laskeutui

tomuun kuiskaamaan jotakin hyvää sanomaa kuulustelevalle maalle. Aitauksen portilla käveli vartia edes takaisin, mantteli lujasti käärittynä. Hän pysähtyi välistä, milloin kuului vähäkään liikettä makaavien laumain keskestä tai shakaalin ulvontaa vuoren harjalta. Puoliyön hetki lähestyi vitkaan, mutta tuli se toki viimein. Hänen työnsä oli tehty, hän saattoi nyt ruveta nauttimaan sikeää unta, jolla työ siunaa lapsiansa. Hän läksi astumaan nuotion luo, mutta pysähtyi, sillä hänen ympärilleen levisi valo, niin lempeä ja puhdas kuin kuun valo. Hän odotti hengittämättä. Valo vahvistui; esineet, jotka äsken olivat olleet näkymättöminä, näkyivät nyt selvään; hän näki koko kedon ja kaikki, mitä laaksossa oli. Väristys, kovempi kuin yöilman tuottama vilu, pelon väristys vapisutti häntä. Hän katsoi ylös päin; tähdet olivat hävinneet; valo virtaili alas ylhäältä niin kuin ikkunasta; hänen ylös päin katsellessaan se muuttui häikäisevän kirkkaaksi. Kauhistuessaan huusi hän:

"Herätkää, herätkää, ystävät!"

Koirat hypähtivät ylös ja juoksivat vinkuen tiehensä. Elukat peloissaan sulloutuivat niin liki toisiansa kuin suinkin pääsivät.

Miehet hypähtivät ylös ja tarttuivat aseihinsa.

"Mikä hätänä?" he kysyivät yhteen ääneen.

"Katsokaa!" huusi vartia, "taivas on tulella!"

Äkisti valo muuttui niin häikäiseväksi, ett'ei sitä kärsinyt katsoa. He peittivät silmänsä ja lankesivat polvilleen. Kun heidän sielunsa vapisi pelosta, lankesivat he kasvoilleen, kärsimättä katsoa mihinkään, tunnottomina, ja he olisivat kuolleet kauhusta,

ell'ei ääni olisi puhutellut heitä: "Älkää pelätkö!"

He kuuntelivat.

"Älkää pelätkö; katso, minä ilmoitan teille suuren ilon, joka on tuleva kaikille kansoille."

Ääni kaikui ylimaailmallisen suloiselta ja rauhoittavalta, tunkeutui läpi heidän olemuksensa ja täytti heidän mielensä luottamuksella. He nousivat polvilleen ja kunnioittavasti katsoessaan ylös näkivät mahtavan valoloiston keskellä miesolennon hohtavan valkoisessa puvussa. Hänen olkapäittänsä ylitse näkyi kiiltävään siipien kulmat; hänen otsassaan hehkui kiinteästi loistava tähti, kirkas kuin iltatähti; kädet olivat siunaavasti ojennetut heitä kohti; hänen kasvonsa olivat kirkkaat ja tyynet ja jumalallisen kauniit.

He olivat usein kuulleet puhuttavan ja yksinkertaisella tavallaan itsekin keskustelleet enkeleistä. Nyt he eivät epäilleet, vaan sanoivat sydämmessään: "Jumalan kunnia on meidän ympärillämme, ja tämä on se, joka muinoin tuli profeetan tykö Ulain joen rannalla."

Enkeli jatkoi:

"Sillä teille on tänä päivänä syntynyt vapahtaja, joka on Kristus, Herra, Davidin kaupungissa."

Taaskin oli hetkisen äänettömyys, joll'aikaa sanat ikään kuin naulautuivat heidän mieleensä.

"Ja tämä on teille merkinä", kuului edelleen taivaallinen sanoma: "Te löydätte lapsen kapaloituna makaavan seimessä."

Julistaja vaikenä; iloinen sanoma oli loppuun lausuttu, mutta

hän seiso i yhä vielä paikoillaan. Äkisti valo, jossa hän näytti olevan keskuksena, muuttui ruusunpunaiseksi ja alkoi värähdellä. Ylhäällä korkeudessa, paimenten silmän kantaman päässä, liiteli valkosiipisiä loistavia olennoita, ilmestyen ja kadoten, ja monilukuiset äänet kuuluivat sulosointuisesti veisaavan:

"Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!"

Sitä ylistystä enkelijoukko veisasi moneen kertaan.

Taivaallinen sanansaattaja nosti sitte silmänsä, ikään kuin odottaen hyväksymismerkkiä joltakin sieltä ylhäältä, äärettömästä avaruudesta. Hänen siipensä alkoivat liikkua, levisivät hitaasti ja majesteetillisesti, ulkopuolelta lumivalkoisina, sisäpuolelta välähdellen kuin puhtain valkoinen helmi; sitte ne ojentuivat monta kertaa pitemmiksi kuin olento itse; hän nousi hiljaa ja ponnistuksetta liiteli pois näkyvistä, vieden valon mukansa. Vielä kauan hänen kadottuaankin kuului ylhäältä yhä hiljemmin ylistysveisuu: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!"

Paimenet, toinnuttuansa entiselleen, katsoivat hämillään toinen toistansa, kunnes eräs heistä sanoi:

"Se oli Gabriel, Jumalan sanansaattaja maan lapsille."

Ei kukaan vastannut.

"Kristus, Herra on syntynyt, eikö hän sanonut niin?"

Nyt tarttui toinenkin puheesen sanoen: "Juuri niin hän sanoi."

"Eikö hän sitä paitsi sanonut, että se tapahtui Davidin

kaupungissa, joka on tuo meidän Betlehemimme tuossa, ja että me löydämme hänet kapalolapsena?"

"Ja seimessä makaavana."

Ensimmäinen puhuja katseli mieltiväisesti tuleen, mutta sanoi viimein ikään kuin äkillisen päätöksen johdosta: "Betlehemissä on seimiä ainoastaan yhdessä paikassa, luolassa vanhan majatalon lähellä. Veljet, lähtekäämme katsomaan, mitä on tapahtunut. Papit ja kirjanoppineet ovat kauan odottaneet Kristusta. Nyt hän on syntynyt, ja Herra on antanut meille merkin, josta hänet voimme tuntea. Lähtekäämme osoittamaan hänelle kunnioitustamme."

"Mutta kuka vartioipi laumojamme?"

"Niistä Herra pitää huolen. Rientäkäämme."

Sitte he kaikki nousivat ja jättivät aitauksen vartioimatta.

* * * * *

He riensivät vuoren ympäri, kaupungin halki ja saapuivat majatalon portille, jossa mies seiso i vartioimassa.

"Mitä te tahdotte?" hän kysyi.

"Olemme tänä yönä nähneet ja kuulleet ihmeellisiä asioita", vastasivat he.

"Olemme mekin nähneet merkillisiä asioita, mutta emme ole kuulleet mitään. Mitä te olette kuulleet?"

"Menkäämme alas aitaukseen ja luolaan, että saamme varman tiedon; sitte me kerromme kaikki. Saatattehan tulla itsekin

katsomaan."

"Olipa se narrimainen asia."

"Ei, Kristus on totisesti syntynyt."

"Kristusko! Mistä te sen tiedätte?"

"Menkäämme ensin katsomaan."

Mies nauroi ylenkatseellisesti.

"Vai Kristus! Mistä te tunnette hänet?"

"Hän syntyi tänä yönä ja makaa nyt seimessä, niin on meille ilmoitettu; eikä täällä Betlehemissä ole seimiä muualla kuin yhdessä paikassa."

"Luolassako?"

"Niin. Tulkaa te myös!"

He menivät pihan yli, herättämättä huomiota, vaikka muutamia vielä olikin valveella puhelemassa ihmeellisestä valosta. Luolan ovi oli auki. Lyhty paloi siellä ja he astuivat estelemättä sisään.

"Rauha olkoon teille!" sanoi vartia Josefille ja Bet-Dagonin miehelle. "Nämä miehet ovat tulleet katsomaan lasta, joka on syntynyt tänä yönä ja jonka he tuntevat siitä, että se kapaloituna makaa seimessä."

Natsarealaisen levollisista kasvoista näkyi hetkisen aikaa sisällistä liikutusta; sitte hän kääntyi pois ja sanoi:

"Lapsi on tässä."

Miehet vietiin erään seimen luo, jossa lapsi makasi. Lyhdyllä valaistiin sitä paikkaa, ja paimenet seisoivat ääneti vuoteen vieressä.

Lapsi ei millään ilmaissut jumaluuttansa; se oli aivan sellainen kuin muutkin äsken syntyneet lapset.

"Missä on äiti?" kysyi vartia.

Joku naisista otti lapsen syliinsä, meni Marian luo, joka makasi lähellä, ja laski lapsen hänen syliinsä. Kaikki läsnäolijat kokoontuivat nyt heidän ympärillensä.

"Se on Kristus!" sanoi viimein paimen.

"Kristus!" toistivat kaikki ja lankesivat kunnioittavasti polvilleen.

Eräs heistä virkkoi moneen kertaan:

"Se on Herra, jonka kunnian kirkkaus valistaa taivaan ja maan."

Ja nämä alhaiset, mutta uskossaan väkevät miehet suutelivat äidin vaatteita ja läksivät iloissaan pois. Majatalossa, jossa kaikki olivat nousseet jalkeille ja tunkeutuivat heidän ympärillensä, he kertoivat kaikki, mitä olivat kokeneet. Kaupungin halki mennessään laumojensa luo lauloivat he koko matkan enkelien ylistysveisua: "Kunnia olkoon Jumalalle korkeudessa, ja maassa rauha, ihmisille hyvä tahto!"

Uutinen levisi laajalle, ja sitä vahvisti se valo, jonka kaikki olivat huomanneet taivaalla. Monta päivää päästänsä kävi luolassa uteliaita ihmisiä, joista muutamat uskoivat, mutta enimmät nauroivat ja tekivät pilaa kaikesta mitä kuulivat.

XII LUKU

Tietäjain saapuminen

Ne kolme viisasta tietäjää, joista edellä olemme puhuneet, lähestyivät Jerusalemia sitä tietä, joka tulee Sikemistä päin; oli iltapuoli yhdentenätoista päivänä lapsen syntymisen jälkeen luolassa. Päästyään Kidronin ojan ylitse he kohtasivat koko joukon ihmisiä, jotka kaikki pysähtyivät uteliaasti katselemaan heitä.

Judea oli pakosta tullut kansainväliseksi kulkupaikaksi. Se oli vain kapea vuorimaa, jota idästä päin ahdisti hieta-aavikko ja lännestä meri. Kuitenkin luonto pakotti itä- ja etelämaiden kauppaitien kulkemaan tämän vuoriston kautta; siitä sen varallisuus. Toisin sanoen, Jerusalemin rikkaus kasvoi tulleista, joita otettiin ohi kulkevasta kaupasta. Niinpä ei ollutkaan missään muualla, paitsi Roomassa, sellaista eri kansakuntain ja kansallisuuksien kirjavaa kokoelmaa. Ei missään muukalainen ollut vähemmin vieras kaupungin asujamiin verraten kuin sen muurien sisällä ja sen ympäristössä. Ja kuitenkin nämä tietäjät kummastuttivat kaikkia, jotka heitä kohtasivat tiellä heidän lähestyessään kaupungin portteja.

Eräs lapsi, joka äitinsä kanssa istui tien varrella kuningasten hautain vastapäätä, huomasi matkustavaiset. Se alkoi heti taputtaa pikku käsiänsä ja huutaa: "Kas, kas, miten kauniit kulkuset; miten komeat kamelit."

Kulkuset olivat hopeasta; kamelit, kuten tiedämme, olivat tavattoman suuret ja karvaltaan puhtaan valkoiset ja astuivat majesteettillisesti. Silat kertoivat pitkästä aavikkomatkasta ja noiden vanhusten rikkaudesta, jotka istuivat pienten varjotelttain alla, aivan samalla tavalla kuin heidän näimme yhtyvän Jebelin toisella puolen. Mutta paitsi kulkuset, kamelit, niiden varustus ja ratsastajain muhkea muoto, kummastutti kaikkia varsinkin kysymys, jonka ensimmäinen ratsastaja aina lausui vastaantulijoille.

Pohjoisesta päin Jerusalemiin tuleva tie käy yli tasangon, joka viettää etelää kohti ja jättää Damaskon portin laaksoon eli jonkinlaiseen tienrotkoon. Tie on kapea, mutta syvälle kulunut pitkällisestä käytöstä ja paikoittain vaikeakulkuinen kivien tähden, joita sadevirrat ovat uurtaneet irti. Molemmilla puolin oli kuitenkin ennen muinoin rikkaita vainioita ja kauniita öljypuistoja, jotka rehevyudessaan lienevät olleet miellyttävä näkö varsinkin niille matkustajille, jotka olivat äsken tulleet aavikon hietakentiltä. Tietäjät pysähtyivät tälle tielle sen pienen seurueen kohdalle, joka istui kuningashautojen vastapäätä.

"Hyvät ihmiset", kysyi Baltasar, sivellen palmikoitua partaansa ja kumartuen ulos riipputuolista, "eikö Jerusalemin ole tässä ihan lähellä?"

"On", vastasi vaimo, jonka syliin lapsi oli paennut, "jos puut tuolla mäellä olisivat vähän matalammat, niin voisitte jo nähdä toripaikan tornit."

Baltasar katsahti kreikkalaiseen ja hindulaiseen ja kysyi sitte:

"Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?"

Naiset katsoivat toinen toiseensa vastaamatta.

"Ettekö ole kuulleet puhuttavan hänestä?"

"Emme."

"No, kertokaa sitte kaikille, että me näimme hänen tähtensä itämailla ja tulimme nyt osoittamaan hänelle kunnioitustamme."

Ystävykset ratsastivat tiehensä. Samaa he kysyivät muiltakin kaikilta, mutta yhtä turhaan. Suuri parvi, joka oli menossa Jeremiaan luolaan, kummastui niin kovin siitä kysymyksestä ja vierasten oudosta muodosta, että se heti kääntyi ja seurasi heitä kaupunkiin.

Tietäjät olivat niin kiintyneet oman kutsumuksensa ajattelemiseen, ett'eivät ollenkaan joutaneet katselemaan, mikä erinomainen komeus heillä juuri nyt oli edesssänsä: ensin Bezetan rannalla oleva kylä, sitte Mizpah ja Öljymäki heidän vasemmalla puolellaan, sitte kylän takana kohoava muuri ja siinä neljäkymmentä korkeaa ja lujaa tornia, joiden tarkoitus oli osaksi olla muurin vahvistuksena, osaksi myöskin kuningas-rakennusmestarin kaunoaistin tyydyttäminen. Eivät he myöskään huomanneet saman tornimuurin kääntymistä oikealle, eivät sen monia mutkia eikä katetuita portteja, joita oli siellä täällä, ei kolmea suurenmoista valkoista komeaa rakennusta, Fasaelusta, Mariamnea ja Hippikusta; ei Sionia, korkeinta kukkulaa, joka oli kruunattu marmoripalatseilla ja oli kauneinta mitä nähdä saattoi; ei Moriavuoren temppelin välkkyviä pengermiä, vaikka tätä temppeliä on pidetty yhtenä maailman ihmeenä;

ei majesteetillisia vuoria, jotka kuin kehys ympäröivät pyhää kaupunkia, niin että se näytti olevan ikään kuin suunnattoman suuren kattilan pohjassa.

Viimein he tulivat korkean ja vahvan tornin luo, joka yleni sen portin päältä, jonka paikalla nykyään on Damaskon portti ja jonka edessä silloin yhtyi kolme tietä, ne, jotka tulivat Sikemistä, Jerikosta ja Gibeonista. Roomalainen vartia oli tien varrella. Kamelit ja niitä seuraavat ihmiset olivat yhteensä kyllin suuri matkue vetämään mukaansa laiskurit, jotka vetelehtivät portin seuduilla. Kun Baltasar pysähtyi puhuttelemaan vartiata, jäivät siis nämä kolme ratsastajaa heti suuren ihmispiirin keskelle, joka oli utelias kuulemaan, mitä uutta oli tapahtunut.

"Rauha olkoon teille!" sanoi egyptiläinen sointuvalla äänellä. Vartia ei vastannut.

"Me olemme tulleet kaukaa etsimään äsken syntynyttä juutalaisten kuningasta. Tiedättekö neuvoa meille, mistä hänet tapaamme?"

Sotamies nosti kypäränsä silmiverhoa ja huusi kovasti. Huoneesta porttiholvin oikeasta seinästä tuli ulos upseeri.

"Väistykää!" huusi hän ihmisjoukolle, joka nyt tunkeutui yhä likemmäksi. Kun se ei näyttänyt halukkaalta tottelemaan, alkoi hän heilutella keihästään oikealle ja vasemmalle ja teki siten itselleen tietä.

"Mitä tahdotte?" hän kysyi Baltasarilta kaupunkilaisten tavallisella murteella.

Baltasar vastasi samalla kielellä.

"Missä on hän, joka on syntynyt, juutalaisten kuningas?"

"Herodesko?" kysyi upseeri hämillään.

"Herodeen kuninkaanarvo tulee Caesarilta; ei, emme etsi Herodesta."

"Ei ole ketään muuta juutalaisten kuningasta."

"Mutta me olemme nähneet äsken syntyneen kuninkaan tähden ja tulleet osoittamaan hänelle kunnioitustamme."

Roomalainen joutui neuvottomaksi.

"Jatkakaa matkaanne", sanoi hän viimein. "Minä en ole juutalainen. Kysykää temppelistä kirjanoppineilta, tai pappi Hannaalta, tai paraiten Herodeelta itseltään. Jos on ketään muuta juutalaisten kuningasta, niinhän kyllä ottaa hänestä selon."

Samalla hän teki tietä muukalaisille, jotka kulkivat sisälle portista. Ennen ratsastamistaan ahtaalle kadulle Baltasar pysähtyi sanomaan ystävilleen: "Meidän tulomme on jo kylliksi ilmoitettu. Ennen puoliyötä on asiamme koko kaupungin tiedossa. Etsikäämme nyt majatalo levähtääksemme."

XIII LUKU

Herodes ja tietäjät

Samana iltana ennen auringonlaskua oli muutamia vaimoja pesemässä vaatteita niiden portaiden yläastuimella, jotka veivät alas Siloan lammikkoon. He olivat kukin polvillaan suuren saviastian edessä. Portaiden alapäässä seisova tyttö anteli heille vettä ja lauleli täyttäessään ruukkuansa. Laulu kaikui iloiselta ja epäilemättä helpotti pesijäin työtä. Välistä he kyykistyivät kantapäidensä varaan ja katselivat Ofel-kukkulaa taikka päinvastaisella taholla olevaa "Kompastuksen kalliota", jonka huippu heikosti loisti sammuvan auringon säteistä. Heidän siinä ahkerasti hieroskellessaan ja puserrellessaan vaatteita tuli kaksi naista heidän luoksensa, molemmilla vesiastiat selässä.

"Rauha olkoon teille!" sanoi toinen tulijoista.

Pesijät lakkasivat työstään, nousivat, puristivat veden pois käsistään ja vastasivat tervehdykseen.

"Kohta on jo ilta ja aika lopettaa."

"Työaika ei koskaan lopu", kuului vastaus.

"Mutta alkaa jo levon aika ja..."

"Ja aika kuulustella, mitä uutta on tapahtunut", sanoi toinen väliin.

"Onko teillä mitään kerrottavaa?"

"Ettekö sitte ole kuulleet?"

"Emme."

"Sanotaan että Kristus on syntynyt", sanoi uutisten levittelijä, päästen siten alkuun.

Oli merkillistä nähdä, miten vaatteiden pesijäin kasvot kirkastuivat uteliaisuudesta; astiat tanssivat ylemmältä paikaltaan alassuin toiselle puolelle istuimiksi omistajilleen.

"Kristusko!" he huudahtivat.

"Niin sanotaan."

"Kutka sitä sanovat?"

"Kaikki; sehän on ihan yleinen puheaine."

"Uskooko sitä kukaan?"

"Iltapäivällä tuli kolme miestä Kidronin ojan ylitse Sikemin tietä myöten", vastasi kertoja laveasti, poistaakseen kaikki epäilykset. "Jokaisella heistä oli valkoinen, pilkuttoman puhdas kameli, suurempi kuin koskaan ennen on nähty Jerusalemissa."

Kuulijat katselivat, suut silmät auki pelkästä ihmettelystä.

"Niin ylhäisiä ja rikkaita ne miehet olivat", jatkoi vaimo, "että he istuivat silkkiteltojen suojassa; satulan nuput olivat kullasta, kuten suitsien rimpsutkin, ja kulkuset hopeasta ja ne soittivat oikeaa musiikkia. Ei kukaan heitä tuntenut; he näyttivät siltä kuin olisivat maailman ääristä asti. Yksi heistä vain puhui ja kysyi jokaiselta, kenen tiellä tapasi, myöskin vaimoilta ja lapsilta: 'Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?' Ei kukaan vastannut eikä kukaan ymmärtänyt, mitä he tarkoittivat. He ajoivat edelleen, sanottuaan vielä: 'Me näimme hänen tähtensä idässä ja tulimme osoittamaan hänelle kunnioitustamme.' Samaten kysyivät he myöskin portilla roomalaiselta päälliköltä,

mutta hän ei ollut viisaampi kuin yksinkertainen kansakaan, vaan neuvoi heitä menemään Herodeen tykö."

"Missä he nyt ovat?"

"Majatalossa. Satoja on jo käynyt heitä katsomassa, ja vielä useampia on sinne yhä menossa."

"Ketä he ovat?"

"Sitä ei kukaan tiedä. Sanotaan heidän olevan persialaisia, viisaita miehiä, jotka puhelevat tähtien kanssa; ehkäpä ovat profeettoja kuten Elias ja Jeremias."

"Mitä he tarkoittavat juutalaisten kuninkaalla?"

"Kristusta ja että hän on juuri nyt syntynyt."

Eräs vaimoista nauroi ja ryhtyi jälleen työhönsä, sanoen: "Hyvä, kun saan nähdä hänet, niin sitte minä uskon."

Toinen oli samaa mieltä: "Ja minä, niin, kun minä näen hänen herättävän kuolleita, silloin minäkin uskon."

Kolmas sanoi hiljaa: "Hän on ollut kauan luvattuna. Minulle riittää, kun näen vain hänen parantavan spitalisen."

Naiset istuivat jutellen yhdessä, kunnes ilta tuli ja sen tuoma viileys pakotti heidät menemään kotiinsa.

* * * * *

Myöhemmin iltasella, ensimmäisen yövartion paikoilla, oli palatsiin Sionille saapunut noin viisikymmentä miestä, jotka kokoontuivat ainoastaan Herodeen nimenomaisesta käskystä, milloin hän tahtoi saada selityksiä joistakin juutalaisen lain

tai historian syvemmistä salaisuuksista. Se oli lyhyesti sanoen kokous, jossa oli läsnä synagogain opettajia, etevimpiä pappeja ja kuuluisimpia kirjanoppineita kaupungista, yleisen mielipiteen johtajia, eri uskonsuuntien selittäjiä, sadduseusten sankareita, farisealaisia sananhalkasijoita ja essealaisten lahkoon kuuluvia, tyynimieliisiä, suvaitsevaisia stoalais-filosofoja.

Huone, jossa kokous pidettiin, oli palatsin sisimmäisiä, avara ja roomalaiseen tapaan rakennettu. Lattia oli marmorilevyistä, ikkunattomat muurit alhaalta vuoratut ja ylt'yleensä kuvikkaiksi maalatut sahaminkeltaisella värillä. Keskellä huonetta seiso i suuri sohva, peitetty tyynyillä, jotka olivat päällystetyt vaaleankeltaisella kankaalla. Tämän U:n muotoon tehdyn sohvan aukko oli ovea kohti, ja polvekkeessa eli keskikohdalla sisäpuolella seiso i suunnattoman suuri pronssinen kolmijalka, kalliisti koristettu kullalla ja hopealla, ja sen kohdalla riippui katosta seitsenhaarainen kruunu, jonka joka haarassa oli palava lamppu. Sohva ja lamppu olivat ihan juutalaismalliin tehtyt.

Miehet istuivat sohvalla itämaiseen tapaan, muuten aivan samankaltaisissa, vaan erivärisissä puvuissa. He olivat enimmäkseen jo vanhanpuolisia miehiä; jokaisen kasvot olivat suuren parran peitossa; nenät olivat isot ja suuria mustia silmiä syvensivät tuuheat kulmakarvat. Heidän ryhtinsä oli vakava, arvokas ja patriarkalinen. Lyhyesti sanoen: Sanhedrim eli suuri neuvoskunta oli siinä koossa.

Hän, joka istui kolmijalan edessä sohvan keskellä, muut jäsenet oikealla ja vasemmalla puolella, kaikki yhtäikaa silmäin

edessä, oli nähtävästi kokouksen puheenjohtaja, ja hän olisi ehdottomasti heti paikalla vetänyt puoleensa kenen hyvänsä huomion, joka olisi astunut saliin. Hänellä oli oikeastaan pitkä vartalo, mutta nyt jo hyvin kokoon kutistunut. Hänen valkoinen nuttunsa oli olkapäiltä alas laskoksissa, niin ett'ei voinut huomata mitään jäntereitä, vaan ainoastaan kulmikkaan ruumiin. Kädet olivat puoleksi piilossa valkoisen ja punaisen juovikasten silkkihihojen alla ja ristissä polvilla. Puhuessaan hän välistä vavisten ojensi oikean käden etusormea; muuta liikettä hän ei näyttänyt kykenevänsäkään tekemään. Mutta hänen päänsä oli jalomuotoinen. Muutamat hiuskarvat, valkoisemmat kuin hienoksi vedetty hopea, seppelöitsivät hänen niskaansa; leveällä, aivan pyöreällä pääläella oli nahka lujasti kiinni ja paistoi tulen valossa oikein loistavasti; ohimot olivat kolollaan syvässä ja otsa kohosi niiden väliltä kuin epätasainen kallio; silmät olivat syvällä ja himmeät, nenä terävä ja kasvojen alapuolta peitti parta, aaltoileva ja kunnianarvoinen kuten Aaronin. Se oli Hillel, babylonialainen. Profeettain sijaan, jotka jo ammoin sitte olivat sukupuuttoon kuolleet Israelista, oli tullut oppineita, joista hän oli etevin; profeetta muuten kaikin puolin, vaan ilman jumalallisen hengen vaikutusta! Vielä sadan ja kuuden vuoden iässä oli hän yhä suuren neuvoskunnan puheenjohtajana.

Pöydällä hänen edessään oli pergamenttikäärö auki levitettynä, täynnä hebrealaista kirjoitusta. Hänen takanaan seisoi odottelemassa hyvin komeasti puettu palvelija.

Keskustelua oli juuri ollut, mutta silloin, kun saatamme

lukijan tähän kokoushuoneeseen, oli jo päästy päätökseen. Kaikki makasivat lepäävässä asennossa, ja kunnianarvoinen Hillel, liikahtamatta paikastaan, huusi palvelijaa: "St!"

Nuorukainen lähestyi kunnioittavasti.

"Mene sanomaan kuninkaalle, että me olemme valmiit antamaan hänelle vastauksemme."

Poika riensi pois.

Hetkisen kuluttua astui sisään kaksi upseeria ja pysähtyi yksi kummallekin puolelle ovea. Heidän jälestään tuli vanha mies, yllä purppuravaate, reunustettu tulipunaisella ja vyötäisiltä sidottu kiinni kultaisella rengasvyöllä, niin notkealla, kuin olisi se ollut nahasta. Hänen sandaaliensa hihnat säteilivät kalliista kivistä; kapea filigramkruunu loisti hänen _tarbooshe'_nsa ulkopuolelta, joka, pehmeimmästä punaisesta kankaasta tehty päähine, peitti hänen päätänsä sekä kaulaansa ja hartioitansa, niin että ainoastaan etupuoli oli paljaana. Sinetin sijasta riippui vyössä puukko. Hän astui eteenpäin hitain askelin, keppiin nojaten. Päästyään sohvan aukkoon hän vasta pysähtyi ja nosti katseensa ylös lattiasta; silloin hän vasta ojensihe, ikään kuin muistaen neuvoston ja heräten sen läsnäolosta. Hän katsoi uhkamielisesti pitkin sohvaakin kuten henkilö, jota on säikäytetty ja joka etsii vihollistansa; niin synkkä, luulevainen ja uhkaava oli hänen katseensa. Sellainen oli Herodes Suuri: taudeista riutunut ruumis, rikoksista haavoittunut omatunto, lahjakas pää, Caesarien riviin soveltuva sielu. Hän oli nyt seitsemänseitsemättä vuoden iässä, mutta suojeli valtaistuintansa

valppaimmalla epäluulolla, mielivaltaisimmalla voimalla ja taipumattomimmalla julmuudella.

Nyt kokouksessa tapahtui yleinen liike; vanhimmat kumarsivat tervehtäen, mutta hovitapoihin tottuneemmat nousivat seisalleen, taivuttivat polviaan puoleksi ja panivat kätensä ryntäilleen ja parralleen.

Otettuaan vastaan kaikkein tervehdyksen Herodes astui kolmijalan luo kunnianarvoisen Hillelin eteen, joka vastaukseksi hänen kylmään katseesensa vähän kumarsi päätään ja hiukan nosti käsiänsä.

"Vastaus!" kysyi kuningas yksinkertaisesti, vaan käskevästi, katsoen Hilleliin ja molemmin käsin nojaten keppiinsä.

Patriarkan silmät hehkuivat lempeästi, ja hän vastasi, pää kumarruksissa, katse kohti kysyjän kasvoja, virkaveljien kuunnellessa tarkimmasti hänen sanojansa:

"Sinulle, kuningas, tulkoon rauha, jonka Abrahamin, Isakin ja Jakobin Jumala antaa!"

Toisellaisella äänellä hän sitte jatkoi:

"Sinä kysyit meiltä, missä Kristus on syntyvä."

Kuningas kumarsi, mutta hänen häijy silmänsä tarkasteli yhä viisaan miehen kasvoja.

"Sellainen oli minun kysymykseni."

"Niinpä, kuningas, sanon omasta ja veljieni puolesta, joista ei kukaan ole eri mieltä: Betlehemissä Juudanmaalla."

Hillel katsahti kolmijalalla olevaan pergamenttikääröön ja, osoittaen vapisevalla sormellaan erästä paikkaa, jatkoi:

"Betlehemissä Juudanmaalla, sillä profeetta sanoo: Ja sinä Betlehem Juudanmaalla et suinkaan ole vähin Juudan pääruhtinasten seassa; sillä sinusta on tuleva se ruhtinas, jonka pitää minun kansaani Israelia hallitseman."

Herodeen muoto muuttui ja mietiskellessään hänen katseensa kääntyi pergamenttiin. Toiset, jotka katselivat häntä, tuskin hengittivät. Ei kukaan virkkanut sanaakaan. Viimein hän kääntyi ja läksi pois huoneesta.

"Veljet", sanoi Hillel, "me saatamme poistua."

Kokous hajosi ja miehet läksivät pois ryhmittäin.

"Simeon", lausui Hillel vielä.

Viisikymmenvuotinen mies, joka kuitenkin vielä oli vilkas kuin nuorukainen, vastasi ja tuli hänen luoksensa.

"Ota, poikani, pyhä pergamentti ja kääri se varovasti kokoon."

Käsky täytettiin.

"Nyt anna minulle käsivartesi; minä lähden alas kantotuoliini."

Vahva mies pysähtyi. Vanhus tarttui lakastuneilla käsillään tarjottuun tukeen ja astua köpytteli ovea kohti.

Siten poistui suuren neuvoskunnan kuuluisa esimies poikansa Simeonin kanssa, joka sittemmin sai periä häneltä viisauden, opin ja viran.

* * * * *

Vielä myöhemmin samana iltana makasivat idästä tulleet

tietäjät valveilla eräässä majatalon osastossa. Kivet, jotka heillä olivat päänalaisina, olivat niin korkeat, että he saattoivat katsella avonaisesta holvinkaaresta ulos tähtitaivaalle. Katsellessaan välkkyviä tähtiä he ajattelivat tämän jälkeen seuraavaa ilmistystä. Miten se oli tuleva? Mitä se oli oleva? Viimeinkin he nyt olivat Jerusalemissa; he olivat kaupungin portilla kyselleet etsittävänsä; he olivat todistaneet hänen syntyneen; nyt oli vain enää löydettävä hänet, ja siinä he luottivat johtavaan henkeen. Ihmiset, jotka pitävät korviaan avoinna kuulemaan Jumalan ääntä tai odottavat merkkiä taivaasta, eivät voi nukkua. Heidän siten levätessään pysähtyi mies holvikaaren alle ja siten pimensi heidän makuuhuoneensa.

"Herätkää!" sanoi hän heille, "minulla on teille sanoma, jota ei käy viivytellä."

Miehet nousivat istualleen.

"Keltä?" kysyi egyptiläinen.

"Kuningas Herodeelta."

Joka mies tunsu väristystä koko ruumiissansa.

"Ettekö te ole majatalon hoitaja?" kysyi vielä Baltasar.

"Olen."

"Mitähän asiaa kuninkaalla on meille?"

"Hänen sanansaattajansa on ulkona; vastatkoon hän."

"Sinä olit oikeassa, veljeni", sanoi kreikkalainen, majatalon vartian poistuttua. "Meidän kyselymme tiellä tapaavilta ihmisiltä ja portin vartialta on levittänyt tietoa tulostamme. Minä olen utelias. Nouskaamme heti ylös."

He nousivat, sitoivat sandaalit jalkaansa, käärivät manttelit ympärilleen ja menivät ulos.

"Minä tervehdin teitä ja pyydän anteeksi; mutta kuningas, minun herrani, lähetti minut kutsumaan teitä palatsiin, jossa hän tahtoo yksityisesti puhutella teitä", ilmoitti sanantuoja.

Porttio vessa riippuvan lampun valossa tietäjät katsoivat toinen toisiansa ja huomasivat, että henki oli heidän kanssansa. Sitte egyptiläinen meni vartian luo ja kuiskasi hänelle niin hiljaa, ett'eivät muut kuulleet: "Te tiedätte, missä meidän tavaramme ovat pihassa ja missä kamelit ovat. Sill'aikaa, kun olemme poissa, laittakaa kaikki valmiiksi lähtöön, jos siksi tulisi."

"Menkää vain pelkäämättä ja luottakaa minuun", vastasi esimies-vartia.

"Kuninkaan tahto on meidän tahtomme", sanoi Baltasar sanantuojaalle, "me seuraamme teitä."

Pyhän kaupungin kadut olivat ahtaat silloin kuten nytkin, mutta eivät niin epätasaiset eivätkä likaiset, sillä suuri rakennusmestari Herodes ei ollut se mies, joka tyytyi kauniiseen kuoreen, vaan vaati puhtautta ja mukavuutta. Ystävykset seurasivat sanantuoja puhumatta mitään. Heikossa tähtien valossa, joka vielä himmeni kahden puolen kohoavain muurien välillä ja toisinaan kokonaankin katosi siltain alla, joita oli tehty katolta toiselle, nousivat he vastamäkeen. Viimein he saapuivat portille, joka kohosi poikki kadun. Kahden liekin valossa, jotka palaa loimottivat suurissa metalliastioissa, he näkivät vilahduksia kartanosta ja huomasivat kaksi vartiaa, jotka

liikahtamatta nojasivat aseitansa vasten. Kenenkään estämättä he astuivat sisälle rakennukseen. Monen pihan ja holvitetun esihuoneen kautta he viimein saapuivat portaille, jotka veivät ylös korkeaan torniin. Äkkiä heidän oppaansa pysähtyi, osoitti avonaista ovea ja sanoi:

"Astukaa tuonne! Kuningas on siellä."

Lauhkea santelipuun tuoksu täytti huoneen, johon he astuivat ja jonka sisustus osoitti melkein naisellista mieltymystä komeuteen. Keskellä lattiaa oli kirjava matto ja sillä valtaistuun. Vieraat ainoastaan hätäisesti ehtivät katsahtaa huoneen kalustoa: veistoksilla koristettuja ja kullattuja ottomani-sohvia ja muita makuusohvia; viuhkoja, saviastioita ja soittokoneita; kultaisia kynttiläjalkoja, jotka välkkyivät omasta valostaan; seinät, maalatut hekkumalliseen kreikkalaismalliin, joka oli saanut fariseukset peittämään kasvonsa pyhästä kauhusta; kaikkialla komeutta, joka häikäsi silmää. Näiden miesten huomio kiintyi kokonaan kuninkaaseen, joka istui valtaistuimella, yllä sama puku kuin hänen käydessään suuren neuvoskunnan istunnossa.

Tietäjät lankesivat kasvoillensa maton reunalle, johon asti he olivat kenenkään kehoittamatta astuneet. Kuningas soitti. Palvelija tuli ja asetti esiin kolme tuolia.

"Istukaa!" sanoi kuningas alentuvasti.

Heidän käytyänsä istumaan hän jatkoi:

"Minä sain iltapäivällä pohjoiselta portilta sanan, että tänne oli tullut kolme muukalaista, jotka, muodosta päättäen, olivat kaukaa. Oletteko te ne miehet?"

Egyptiläinen katsahti salaa kreikkalaiseen ja hindulaiseen ja vastasi syvään kumartaen:

"Joll'emme olisi ne kuin olemme, niin meitä ei olisi kutsunut tänne mahtava Herodes, jonka maine ulottuu yli koko maailman."

"Ketä te olette? mistä te tulette?" jatkoi Herodes ja lisäsi sitte: "itseksikin vastatkoon puolestansa."

He kertoivat vuorotellen järjestyksessä historiansa ja mainitsivat lyhyesti isänmaansa ja tien, jota olivat tulleet Jerusalemiin. Vähän pettyneenä toiveissaan jatkoi Herodes kyselemistänsä.

"Mitä te kysytte portilla upseerilta?"

"Me kysyimme häneltä: Missä on äsken syntynyt juutalaisten kuningas?"

"Nyt minä kyllä ymmärrän, minkä tähden kansa tuli niin uteliaaksi. Sellainen kysymys tekee minutkin uteliaaksi. Onko sitte ketään muuta juutalaisten kuningasta?"

Egyptiläinen vastasi pelkäämättä:

"Hän syntyi äskettäin."

Kuninkaan kasvot värähtivät tuskaisesti, kuin olisi hän kuullut jotain erittäin inhottavaa.

"Minulle häntä ei ole syntynyt!" sanoi hän.

Arvattavasti hänen lastensa syyttävät haamut kummittelivat hänen silmissänsä, mutta hän rohkaisihe ja kysyi edelleen:

"Missä on se äsken syntynyt kuningas?"

"Sitä tiedustelemaan me juuri tulimme tänne."

"Te kerrotte minulle ihmeellistä historiaa, arvoitusta, jota viisas Salomokaan tuskin olisi arvannut. Ajatelkaahan, että minä olen jo päässyt siihen ikään, jolloin uteliaisuus on yhtä voittamaton kuin lapsuuden päivinä. Julmuutta te harjoitatte, kun minua niin kiusaatte. Kertokaa minulle kaikki, niin minä osoitan teille kunniata kuin kuninkaille. Ilmoittakaa minulle kaikki, mitä tiedätte äsken syntyneestä kuninkaastanne, niin minä autan teitä etsimään häntä. Kun hänet löydätte, teen minä hänelle kaikkea hyvää, mitä te suinkin saatatte toivoa. Minä tuon hänet Jerusalemiin ja toimitan hänelle kuninkaallisen kasvatuksen; minä käytän kaiken vaikutusvoimani keisarin tykönä hänen hyväkseen ja vastaiseksi mahtavuudekseen. Ei mitään kateutta pidä oleman meidän molempain välillä, sen minä vakuutan. Mutta sanokaa minulle ensin, kuinka te, jotka olitte maiden ja merien päässä toisistanne, yht'aikaa saitte kuulla puhuttavan hänestä."

"Sen minä totuuden mukaan kerron sinulle, kuningas!"

"No, kerrohan!" sanoi Herodes.

Baltasar nousi ja lausui juhlallisesti:

"On olemassa kaikkivaltias jumala!"

Herodes ihan nähtävästi säikähti.

"Hän käski meitä matkustamaan tänne, tapaamaan täällä maailman lunastajaa, näkemään häntä, osoittamaan hänelle kunnioitustamme ja todistamaan hänestä. Hänen tulonsa merkiksi näki jokainen meistä tähden. Jumalan henki johdatti meitä; hänen henkensä on nytkin meidän kanssamme."

Valtaava tunne värisytti heitä. Kreikkalainen töin tuskin sai pidätetyksi huudahdusta. Herodes hätäisesti katsahti heihin kuhunkin; hänestä eivät ilmoitukset olleet riittävät, epäluulo häntä ahdisti vielä enemmän kuin ennen.

"Älkää leikitelkö minun kanssani", hän sanoi, "vaan kertokaa edelleen.Mitä seuraa uuden kuninkaan tulosta?"

"Ihmisten lunastus."

"Mistä?"

"Heidän pahuudestansa."

"Millä tavalla?"

"Jumalan myötävaikutuksella, uskon, rakkauden ja hyvän töiden kautta."

"Silloin..." Herodes keskeytti puheensa, eikä kukaan olisi hänen katseestaan voinut aavistaa, mitkä tunteet hänen sisällänsä riehuivat, "... oletteko te sitte Messiaan julistajat? Onko siinä kaikki?"

Baltasar kumarsi syvään.

"Me olemme sinun palvelijasi, kuningas."

Kuningas soitti. Palvelija juoksi näkyviin.

"Tuo sisään lahjat!" käski hallitsija.

Palvelija poistui, palasi pian ja antoi polvillaan vieraille kullekin tulipunaisen ja sinisen päällysvaateen ja kullalla kirjaellun vyön. He ottivat kunnialahjat vastaan, osoittaen itämaalaisen tavalla kunnioitustansa.

"Vielä yksi sana", virkkoi Herodes, kun lahjanottotempu olivat suoritettut, "te mainitsitte portilla upseerille ja nyt

minullekin nähneenne tähden itäisillä mailla."

"Niin", vastasi Baltasar, "se oli äsken syntyneen kuninkaan tähti."

"Mihin aikaan se näkyi?"

"Silloin, kun me saimme käskyn lähteä matkalle."

Herodes nousi ja antoi merkin, että puhelu oli päättynyt. Hän lähestyi heitä ja sanoi alentuvasti:

"Kunnioitetut vieraat! Jos te tosiaankin olette luvatus Messiaan julistajat, kuten minä uskon, niin tietäkää, että minä tänään kysyin neuvoa viisaimmilta juutalaisoppineilta. He sanoivat yksimielisesti, että Messias on syntyvä Betlehemissä Juudanmaalla. Minä neuvon teitä matkustamaan sinne; menkää ja tiedustelkaa lasta! Ja kun hänet löydätte, niin ilmoittakaa minulle, että minäkin tulisin osoittamaan hänelle kunnioitustani. Teillä ei ole mitään estettä matkallanne. Rauha olkoon teille!"

Ja käärien manttelinsa ympärilleen kuningas poistui salista.

Vierasten opas tuli heti ja vei viisaat miehet ulos kadulle ja majataloon. Portille päästyä kreikkalainen lausui innostuneesti:

"Veljet! rientäkäämme Betlehemiin, kuten kuningas meitä neuvoi."

"Niin", vastasi hindulainen, "rientäkäämme. Minä tunnen hengen kehoituksen."

"Se on minunkin ajatukseni", sanoi Baltasar yhtä innokkaasti, "kamelit ovatkin valmiit lähteäksemme."

He antoivat rahalahjan vartialle, nousivat kameliensa selkään, kysyivät, missä Jopen portti oli, ja ratsastivat kiireesti pois.

Heidän tullessaan portille aukesivat suuret raudoitetut ovet, ja he ratsastivat ulos kaupungista samalle taholle kuin Josef ja Maria äskettäin. Kun he pääsivät ylös Hinnomin laaksosta Refaimin tasangolle, näkyi valo, alussa väräjävä ja epäselvä. Ratsastajain suonet sykkivät kahta vertaa nopeammin. Valon loiste kasvoi niin, että heidän täytyi sulkea silmänsä. Kun he jälleen uskalsivat ne avata katso, silloin tähti seiso i kirkkaana ja säteilevänä heidän yllänsä, paljoa alempana kuin muut taivaan tähdet, ja se kulki taas hiljaa heidän edellänsä. He panivat kätensä ristiin ja riemuitsivat.

"Jumala on meidän kanssamme! Jumala on meidän kanssamme!" lausuivat he tuon tuostakin koko matkan, kunnes tähti, nousten Mar Eliaan tasaisesta laaksosta, pysähtyi talon päälle, joka oli mäen rinteellä kaupungin lähellä.

XIV LUKU

Kristus-lapsi

Oli kolmannen yövartion alku. Auringon ensi säteet taistelivat jo idässä yön pakenevaa pimeyttä vastaan, vaan niin heikosti, että laakso vielä oli sakean hämärän vallassa. Vartia vanhan majatalon katolla kuunteli vilusta vavisten ensimmäisiä huomattavia ääniä, joilla heräävä elämä tervehtii päivän koittoa. Silloin rupesi valopilkku lähestymään mäen kukkulaa. Ensin hän luuli sitä tulisoihduksi, jolla joku vaeltaja valasi tietänsä, vaan sitte joksikin taivaan lentotähdeksi. Sen loisto kuitenkin vahvistui, kunnes siitä tuli komea tähti. Pelästyen oudosta ilmiöstä hän huusi kovasti, niin että joka henki koko majatalosta riensi katolle. Ilmiö yhä lähestyi, valaisten kalliit, puut ja polut salaman kaltaisella valolla. Arimmat katsojat lankesivat polvilleen ja rukoilivat kasvoillansa maassa; rohkeimmat peittivät silmänsä ja välistä aina vavisten katsahtivat säteilevää tulijaa. Kohtapa jo tähden häikäsevä valo kirkasti majatalon ja koko sen ympäristön. Ken uskalsi katsoa ylös, huomasi heti tähden seisovan hiljaa ylhäällä sen luolan ovirakennuksen kohdalla, jossa lapsi syntyi.

Häiriön aikana, jonka tämä tavaton ilmiö sai aikaan, tulivat tietäjät ratsastaen ylös mäelle ja pysähtyivät portille. Laskeuduttuaan maahan he pyrkivät sisään. Vartia, sen verran toinnuttuansa hämmästyksestään, että voi kuulla mitä he

huusivat, veti salvat auki ja päästi miehet sisään. Tähtien ylikuulnollisessa valossa näyttivät kamelit kummituksilta, ja paitsi miesten ulkomaista pukua, oli heidän kasvoissaan ja käytöksessään myöskin sellaista intoa ja kiihkoa, että vartian mielikuvitus kasvatti hänen pelkiaan yhä suuremmaksi, hädissään hän pujahti taemmaksi ja uskalsi tuskin vastata heidän kysymyksiinsäkään.

"Eikö tämä ole Betlehem Juudanmaassa?"

Toisia jo tunkeutui esiin, ja hän vastasi kysymykseen osittain myöntävästi.

"Ei, tämä on vain majatalo; kaupunki on tässä alempana."

"Onko täällä äsken syntynyttä lasta?"

Ihmiset katselivat kummastellen toinen toistansa, vaan muutamat sanoivat kyllä olevan.

"Näyttäkää, missä se on!" pyysi kreikkalainen kiihkeästi.

"Niin, viekää meidät hänen luoksensa!" sanoi Baltasar vilkkaasti. "Me olemme nähneet hänen tähtensä, tuon saman, joka nyt pysähtyi tämän talon päälle; me olemme tulleet osoittamaan kunnioitustamme lapselle."

Hindulainen pani kätensä ristiin ja riemuitsi. "Jumala elää totisesti. Rientäkäämme! Vapahtaja on löydetty. Me olemme ihmisten lapsista enimmin siunatut!"

Ihmiset laskeutuivat katolta ja seurasivat muukalaisia, kun heitä vietiin pihan poikki aitaukseen. Nähtyään tähden, jonka valo jo kuitenkin oli vähennyt, kääntyivät muutamat peloissaan takaisin, mutta enin osa seurasi muukalaisia. Tietäjäin

lähestyessä huonetta tähti nousi ylemmäksi; kun he pysähtyivät ovelle, liiteli se jo korkealla heidän päänsä päällä, ja kun he astuivat sisään, niin se katosi näkyvistä. Sen näkijät tulivat lujasti vakuutetuiksi siitä, että tähden ja muukalaisten välillä oli jotakin jumalallista yhteyttä, joka myöskin koski ainakin jotakuta luolan asukasta. Kun ovi aukeni, he kilvan riensivät miesten jälestä sisään.

Luolaa valasi lyhty; sen valon avulla oli muukalaisten mahdollista löytää äiti ja hänen sylissänsä lepäävä lapsi.

"Onko tämä sinun lapsesi?" kysyi Baltasar.

Ja Maria, tutkistellen mielessään, mitä kaikkea ihmeellistä oli lapsen syntyessä tapahtunut, ja kätkien kaikki sydämmeensä, nosti lapsen valoon, sanoen:

"On se minun poikani."

Miehet lankesivat kunnioittavasti polvilleen maahan sen eteen.

Se oli samallinen kuin muutkin lapset; pään ympärillä ei ollut mitään kirkkauden loistoa eikä kallista koristusta. Huulet eivät auenneet puhumaan, eikä se millään tavalla ilmaissut, käsittikö se ollenkaan heidän iloansa ja rukouksiansa. Muiden lasten tavalla se kauemmin katseli lyhdyn valoa kuin polvillaan olevia miehiä.

Kotvan päästä tietäjät nousivat ja menivät kameliensa luo noutamaan lahjoja: kultaa, pyhää savua ja mirhamia, jotka he laskivat sen eteen maahan. Heidän kunnioitussanojansa ei ole säilynyt missään muinaiskertomuksessa, sillä saastumattoman sydämmen palvelus oli silloin, kuten se nytkin on ja aina on oleva,

innoittunut laulu, joka tulee suoraan sydämmestä.

Tämä siis oli lunastaja, jonka he nyt pitkän etsimismatkan jälkeen olivat löytäneet. Ja yhtä hartaasti he kuitenkin kunnioittivat häntä – miksikä? Heidän uskonsa perustui häneen, jonka me sittemmin olemme oppineet tuntemaan Isäksi. He olivat miehiä, joille hänen lupauksensa olivat niin riittävät, ett'eivät he udelleet, millä tavalla ne toteutuivat. Vähä niitä oli, jotka olivat kuulleet lupaukset: ainoastaan äiti, Josef, paimenet ja nämä kolme miestä, mutta kaikilla heillä oli sama horjumaton luottamus ja uskallus. Tähän aikaan, jona Jumala toteutti aikeensa jälleen ojentaa langennutta ihmiskuntaa, teki Hän itse kaikki eikä lapsi mitään.

Mutta vetäkäämme syrjään tulevien aikojen esirippu, hyvät lukijat! Aika lähestyy, jolloin jumal'ihminen ilmoittautuu merkeillä ja ihmeillä. Autuas jokainen, ken silloin uskoo häneen!

Odottakaamme sitä aikaa!

Toinen kirja

On sielun tuli, jok'ei viihtyä
Ahtaassa tilassaan voi milloinkaan
Vaan pyrkii taakse toivon kaukomaan
Ja kerran liekiss', koskaan sammua
Ei voi se, ylhäss' kiivaudessaan
Ei väsy mistäkään.

Byron, Childe Harold.

I LUKU

Rooma ja Judea

Me siirrymme nyt yksikolmatta vuotta eteen päin Judean neljännen keisarillisen maaherran Valerius Gratuksen hallitusajan alkuun. Se aika on muistettava valtiollisista liikkeistä, joita silloin sattui Jerusalemissa, vaikk'ei se juuri olekkaan se ajankohta, jolloin oli viimeinen ja ratkaseva riita Rooman ja juutalaisten välillä.

Tällä väliajalla oli Judeassa tapahtunut monta muutosta, varsinkin mitä valtiolliseen asemaan koskee. Herodes Suuri "koottiin isäinsä tykö" vuoden kuluttua Jesuksen syntymästä, ja se tapahtui niin kauhealla tavalla, että kristityllä maailmalla oli kyllin syytä katsoa häntä Jumalan vanhurskaan koston uhriksi. Kuten kaikki suuret hallitsijat, jotka koko elämällään tarkoittavat valtansa vahvistusta, hänkin uneksi, että saisi jättää kruununsa ja valtansa perillisilleen ja perustaa mahtavan hallitsijasuvun. Sitä varten hän sääsi testamentissaan valtakuntansa jaettavaksi kolmen poikansa Antipaan, Filippon ja Arkelaon kesken, joista viimeksi mainitun piti saaman kuninkaan nimi. Testamentin toimeenpanijaksi tuli tietysti keisari Augustus, joka hyväksyikin sen kaikki eri kohdat, paitsi yhtä. Hän ei antanut Arkelaolle kuninkaan nimeä, ennen kuin saisi itse nähdä hänen kellovllisuutensa ja uskollisuutensa. Sen sijaan hän nimitti hänet "etnarkoksi", kansanruhtinaaksi, ja sellaisena salli hänen hallita

yhdeksän vuotta, kunnes hänet katsottiin kykenemättömäksi kukistamaan valtakunnassa yhä kasvavia ja lisääntyviä levottomia aineksia sekä huonon hallinnon tähden erotettiin virastaan ja lähetettiin maanpakoon Galliaan.

Keisari, tyytymättä yksistään Arkelaon erottamiseen, julmalla mielihyvällä loukkasi Jerusalemin kansan ja ylpeiden pappien tunteita, vieläpä niiden arinta kohtaa: turhamaisuutta. Hän teki Judean Rooman maakunnaksi ja Syrian prefektin alaiseksi. Niinpä pyhä kaupunki sai kuninkaallisen hallitusmiehen sijasta, joka olisi asunut Herodeen linnassa Sion-vuorella, alemman virkamiehen, prokuraattorin, joka oli yhteydessä Rooman hovin kanssa Antiokiassa asuvan Syrian legaatn kautta. Jotta nöyryytys tulisi vielä tuntuvammaksi, ei prokuraattorin sallittu asua Jerusalemissa, vaan Caesarea määrättiin maan hallinnon keskustaksi. Mutta pahin nöyryytys ja mielten kiihotus, tahallisin häväistys oli sittekin se, että Samaria, tuo inhottu ja halveksittu Samaria yhdistettiin Judeaan yhdeksi maakunnaksi ja sen kanssa tasa-arvoiseksi osaksi. Mikä kurjuus ja kauheus, että heidän piti roomalaisen prokuraattorin palatsissa tungsella noiden Garizimin puolustajain kanssa ja kärsiä heidän pilkkanauruansa, heidän, eriseuralaisten, fariseuksien!

Kaikkien näiden nöyryytysten ohella oli kukistuneella kansalla kuitenkin yksi lohdutus järeillä: ylimmäinen pappi vallitsi Herodeen palatsissa torin varrella ja piti siellä jonkinlaista hovtia. Vähäpä hänen valtansa kuitenkin merkitsi. Elämän ja kuoleman tuomio-oikeuden oli prokuraattori pidättänyt

itselleen, oikeutta käytettiin Rooman nimessä ja sen lakien mukaan. Vielä paremmin kuvasi olojen todellista tilaa se, että kuninkaan linna oli osaksi annettu roomalaisen virkamiehen haltuun ja hänen seurueelleen, jossa oli alempia virkamiehiä, veronkantajia, tullimiehiä, ilmiantajia ja vakoojia. Kuitenkin ne, jotka uneksivat vastaista vapaaksi pääsemistä ikeestä, olivat jonkin verran hyvillään, että etevimpänä hallitusmiehenä palatsissa oli juutalainen. Hänen päivästä päivään pitennetty siellä olonsa muistutti profeettain lupauksia ja niitä aikoja, jolloin Jehova hallitsi Israelin sukukuntia Aaronin poikain kautta; se näytti heistä varmalta merkiltä, ettei Herra ollut hylännyt heitä; heidän toiveensa siten elivät yhä edelleen, vahvistivat heidän kärsivällisyyttänsä ja auttoivat heitä ääneti odottamaan Juudan leijonaa, jonka he toivoivat kerran tulevan hallitsemaan.

Judea oli jo yhdeksättäkymmentä vuotta ollut Rooman maakuntana, ja se aika oli ollut kyllin pitkä näyttämään keisareille, että, juutalaista, vaikka hän kyllä olikin hyvin ylpeä, oli varsin helppo hallita, joll'ei vain loukattu hänen uskontoansa. Tämän valtioviisaan huomion mukaan olivat Gratuksen edelläkävijät huolellisesti pysyneet sekautumatta alammaistensa pyhiin menoihin ja tapoihin. Hän sitä vastoin alkoi käydä toista uraa. Ensimmäiseksi virkatoimekseen hän erotti ylimmäisen papin Hannaan ja antoi sen viran Tabuksen pojalle Ismaelille. Olipa tämä käsky lähtenyt Augustukselta itseltään taikka Gratus tehnyt sen omin päin, kohta ainakin tuli ilmi, miten suuri valtiollinen virhe se oli. Me emme

huoli väsyttää lukijaa selittelemällä juutalaisten politiikkaa kokonansa, mutta katsomme kuitenkin tarpeelliseksi tehdä edeltä päin muutamia huomautuksia, ennen kuin voidaan ymmärtää seuraavaa kertomusta.

Tähän aikaan oli Judeassa kaksi puoluetta: ylimykset ja separatistit eli kansanpuolue. Herodeen kuoltua nämä molemmat puolueet yhdistyivät Arkelaoa vastaan; ne ahdistivat häntä temppelistä palatsiin, Jerusalemissa Roomaan, välistä viekkaudella, välistä myöskin teräaseilla. Useammin kuin kerran kajahtelivat Morianvuoren pyhät rakennukset taistelun melskeestä. Viimein he karkoittivat hänet maanpakoon. Mutta vaikka molemmat puolueet vetivät yhtä köyttä yhteistä vihollista vastaan, oli niillä sentään kummallakin omat eri pyrintönsä. Ylhäiset vihasivat ylimmäistä pappia Joazaria; separatistit sitä vastoin olivat hänen hartaimmat kannattajansa. Kun Herodeen suunnitelma hajosi Arkelaon karkoitukseen, tuli sama kohtalo Joazarin osaksi. Ylhäiset valitsivat Selin pojan Hannaan siihen ylhäiseen virkaan, ja silloin liittolaiset erosivat toisistaan. Siitä hetkestä asti nämä puolueet seisoivat verivihollisina vastatusten.

Taistelussa Arkelaoa vastaan olivat ylhäiset huomanneet edulliseksi turvautua Roomaan. Ollen vakuutetut, että tähänastisen hallituksen kukistuttua uusi samallinen oli muka ehdottomasti tuleva sijaan, he vaativat Judean muuttamista maakunnaksi. Siitä separatistit saivat lisää syytä rynnäkköön, ja etenkin sitten kun Samaria liitettiin samaan maakuntaan, jäivät ylhäiset heikommaksi puolueeksi, jolla oli tukenansa

vain keisarillinen hovi, oma rikkaus ja vanha sukuperä; vielä viisitoista vuotta, kunnes Valerius Gratus pääsi hallitukseen, he jaksoivat pysytellä sekä palatsissa että temppelissä.

Hannas, puolueensa epäjumala, oli uskollisesti käyttänyt valtaansa keisari-suojelijansa tahdon mukaan. Antonia-linna oli roomalaisen varustusväen hallussa; roomalainen vartia seisoi palatsin porttien edessä. Roomalainen tuomari tutki ja tuomitsi sekä siviili- että rikosasioita; Rooman verot roomalaiseen tapaan säälimättä kiskottiin sekä kaupungeista että maaseuduilta. Joka päivä ja joka hetki kansaa lukemattomin tavoin rääkättiin ja ärsytettiin, niin että se sai karvaasti kokea, mikä on vapaan ja toisesta riippuvaisen elämän erotus. Hannaan kuitenkin onnistui verraten hyvin rauhoittaa mieliä. Roomalla ei ollut uskollisempaa ystävää, vaikka se käsitti hänen oikean arvonsa vasta sitte, kun hän jo oli kukistunut. Annettuaan ylimmäispapillisen pukunsa Ismaelille Hannas meni temppelistä suoraa päätä separatistien kokouksiin ja tuli uuden, betusilaisista ja setiläisistä muodostuneen puolueen päämieheksi.

Prokuraattori Gratus, siten jäätyään ilman kannatusta, näki, mitenkä tuli, jonka olemassa oloa oli viidentoista vuoden aikana tiedetty ainoastaan savun tupruamisesta, alkoi taas hehkua uudistunein voimin. Kuukauden kuluttua Ismaelin astumisesta virkaansa täytyi roomalaisen käydä Jerusalemissa häntä tervehtimässä. Parkuen ja viheltäen katselivat juutalaiset muureilta hänen henkivartiastonsa tuloa pohjoisesta portista kaupunkiin ja marssia Antonia-linnaan, mutta silloin he

myöskin ymmärsivät käynnin oikean merkityksen: koko joukko legiona-sotamiehiä majoitettiin entisen varustusväen lisäksi, ja juutalaisten kahleiden avaimia voitiin siitä lähtien käyttää mielinmäärin. Jos prokuraattori huomasi soveliaaksi näyttää mahtivaltaansa, onneton silloin se, joka uskalsi sitä loukata!

II LUKU

Messala ja Judah

Lähteköön nyt lukija, muistaen edellä tehdyn selvityksen, kanssamme katselemaan erään Sion-vuoren palatsin puutarhaa. On kuuma puolipäivä keskellä heinäkuuta.

Puutarha on kokonaan ympäröity rakennuksilla, joissa on pitkin pituuttaan parvekkeita. Ruohokot, lehtimajat ja puut tarjoavat viehätystä. Suihkukaivo keskellä tarhaa valaa vilpoista vettä marmorisäiliöön, jonka laidoissa olevista aukoista vesi pääsee juoksemaan teko-ojia myöten pitkin käytäviä; erinomainen tapa suojella paikkaa kuivuudelta, joka muuten rasittaa koko seutua.

Lähellä suihkukaivoa on kirkasvesinen lammikko, joka elättää ruokometsikköä ja oleanderipuita, samallaisia kuin kasvaa Jordanin ja Kuolleenmeren seuduilla. Lammikon vieressä istuu kuumimmassa päivänpaahteessa kaksi noin yhdeksäntoista ja seitsemäntoista vuoden ikäistä nuorukaista, vilkkaasti keskustellen.

Molemmat ovat kaunisvartaloiset ja -muotoiset ja ensi silmäyksellä heitä voisi luulla veljeksiksi. Molemmilla oli musta tukka ja mustat silmät, kasvot hyvin päivettyneet. Heidän koostaan saattoi arvata heidän ikänsä. Vanhempi istui paljaspäin; yllä oli hänellä väljä, polviin asti ulottuva tunikka. Paitsi manttelia, jonka päällä hän istui, ei hänellä sitte enää

ollutkaan muita pukimia kuin sandaalit jalassa. Puku jätti hänen käsivartensa ja säärensä paljaiksi, ja ne olivat kuten kasvotkin ruskeat. Kuitenkin oli omituista suloa koko hänen muodossansa; hienot kasvojen piirteet, käyttäytymistapa ja sointuva ääni ilmasivat hänen kuuluvan ylhäiseen säätyyn. Pehmeästä villakankaasta tehty, harmaavärinen tunikka oli kaulasta, hihoista ja reunoista päärmätty punaisella ja vyötetty kiinni silkkinauhalla, joka kaikki osoitti nuorukaisen roomalaiseksi. Ylpeät lauseet, joita häneltä välistä pääsi pujahtamaan keskustelun aikana, olivat anteeksi annettavat, sillä hän oli syntyisin perheestä, jolla oli Roomassa suuri arvo; se asia kelpasi tähän aikaan kaikenlaisen ylpeyden puolustukseksi. Ensimmäisen keisarin ja hänen mahtavain vihollistensa välisissä verisissä taisteluissa oli muuan Messala ollut Brutuksen luotettavimpia ystäviä. Filippin taistelun jälkeen olivat hän ja voittaja sopineet, hänen tarvitsematta uhrata vähääkään kunniastansa. Sittenkin, kun Oktavianus vaati itselleen purppuraa, oli Messala hänen puolellaan. Oktavianus, keisarina nimeltään Augustus, muisti hänen apunsa ja osoitti hänen suvulleen suosiotansa kaikin tavoin. Judean tultua Rooman maakunnaksi hän lähetti yhden tästä Messala-suvusta, vanhan puoluelaisensa pojan, veronkannon esimieheksi Jerusalemiin, ja sinä virkamiehenä hän asui palatsissa, joka myöskin oli ylimmäisen papin asuinpaikka. Tämän Messalan poika oli edellä kuvattu nuorukainen, jolla oli vain se vika, että hän liian tarkkaan piti muistissaan, mikä yhteys oli ollut hänen

isoisänsä ja Rooman silloisten mahtavain välillä.

Kumppani oli vartaloltaan hennompi ja hänen vaatteensa olivat hienosta valkoisesta liinakankaasta tavallisen juutalaiskuosin mukaan. Keltaisella nauhalla sidottu vaate peitti hänen päätänsä ja riippui pääläeltä alas, peittäen myöskin kaulan ja hartiat. Eri kansallisuuksien tuntija olisi heti huomannut hänet juutalaiseksi, enemmän kuitenkin hänen muodostaan kuin puvustaan. Roomalaisen otsa oli kapea ja korkea, huulet ohuet, nenä kotkan nokan kaltainen, silmät kylmät ja kulmakarvain peitossa. Israelilaisen otsa sitä vastoin oli matala ja leveä, nenä pitkä ja sieramet leveät; ylähuuli, joka hiukan varjosti alahuulta, oli lyhyt ja kaareva kuoppaisiin suupieliin päin, kuten Kupidon jousi. Nämä piirteet ynnä pyöreä leuka, suuret silmät ja soikeat posket, joita viinirypäleen kaltainen hehku purpuroitti, tuottivat hänen muodollensa pehmeyttä ja voimaa ja hänen rotunsa ominaista kauneutta. Roomalaisen kauneus oli ankara ja puhdas, juutalaisen miellyttävä ja rehevä.

"Etkö sinä äsken sanonut, että uusi prokuraattori tulee huomenna?"

Kysymyksen lausui nuorempi kreikaksi, joka kieli, omituista kyllä, oli tähän aikaan vallalla Judean hienommissa piireissä. Palatsista se oli tunkeutunut korkeaan neuvoskuntaan ja sotaväkeen; sieltä, tietämätöntä millä tavalla, temppelin muureille ja edelleen ulos kaupungin porteista maaseuduille.

"Niin, huomenna!" vastasi Messala.

"Mistä sinä sen tiedät?"

"Minä kuulin Ismaelin, uuden palatsinhoitajan eli ylimmäisen papin, joksi te häntä sanotte, eilisiltana niin sanovan isälleni. Uutinen olisi totta tosiaan ollut luotettavampi, jos se olisi saatu egyptiläiseltä, jonka kansa on kokonaan unhottanut, mitä totuus on, tai idumealaiselta, joka ei ole koskaan tietänytkään, mitä totuus on ollut; mutta nyt olen ihan vakuutettu, sillä minä kohtasin tänä aamuna sadanpäämiehen, joka sanoi valmistustöiden olevan täydessä vauhdissa; sepät kiireimmiten puhdistelevat sotamiesten kypäröitä ja kilpiä sekä kultailevat kotkia ja maapalloja. Kauan asumattomana olleet huoneet puhdistettiin ja tuuletettiin, ikään kuin olisi tulossa lisää varustusväkeä taikka sijoitettaisiin niihin itse mahtavan miehen henkivartiasto."

Täyttä käsitystä siitä tavasta, miten tämä vastaus lausuttiin, on mahdoton antaa, sillä sen lakkaamattomia hienoja pistoksia ei kynä pysty kuvaamaan. Lukijan mielikuvituksen täytyy tulla kirjoittajan avuksi. Hänen tulee muistaa, että uskonnon kunnioitus oli hyve, josta roomalainen ei enää pitänyt lukua, taikka pikemmin, jota hän ei katsonut enää ajanmukaiseksi. Vanha jumaluusoppi oli jo melkein lakannut olemasta usko; yleensä se oli vain erikoinen ajatus- ja puhetapa, jota enimmäkseen papit suosivat, se kun kuului heidän ammattiinsa, ja runoilijat, jotka sepityksissään eivät voineet olla käyttämättä isiltä perittyjä jumalia. Koska filosofia oli tullut uskonnon sijaan, oli iva kokonaan karkoittanut pyhyiden kunnioituksen. Se oli roomalaisen käsityksen mukaan keskustelussa yhtä välttämätön

kuin suola leivässä ja tuoksu viinissä. Nuori Messala, joka oli kasvatettu Roomassa ja nyt äsken palannut sieltä, oli imenyt itseensä koko tuon käsitystavan. Hänen kasvojensa tahalliset värähtelyt ja pitkäveteinen teeskennelty äänensä, hänen ikäänkuin työntäessään esiin purevia viittauksia, näyttivät olevan tahallaan aiotut huomauttamaan kuulijalle, että terävä pistosana oli puhujan ainoana päämääränä. Näytteeksi siitä huomatkamme vain viittaus egyptiläiseen ja idumealaiseen. Juutalaisnuorukaisen poskilla kävi puna vielä tummemmaksi, eikä hän liene kuunnellutkaan loppua, koskapa oli vaiti ja katseli ajatuksiinsa vaipuneena alas lammikkoon.

"Näissä puutarhoissa me otimme toin'toiseltamme jäähyväiset. Sinä viime sanoiksi lausuit: 'Herran rauha olkoon sinun kanssasi!' Minä vastasin: 'Jumalten haltuun!' Muistatko? Montako vuotta siitä on?"

"Viisi", vastasi juutalainen, uneksivasti katsoen veteen.

"No niin, sinulla on kyllin syytä olla kiitollinen, kenelle sanoisinkaan? Jumalilleko? Samapa se. Olet kasvanut sieväksi pojaksi; kreikkalaiset sinua sanoisivat kauniiksikin. Onnellinen vuosien vaikutus! Niinkuin Ganymedes Jupiterille, niin sinä kelpaisit juomanlaskijaksi itse keisarille. Sanoppa minulle Judah, miksi sinä niin välttämättä tahdot tietoa prokuraattorin tulosta."

Judah käänsi suuret silmät puhujaa kohti. Hänen katseensa oli vakavan mieltäväinen hänen vastatessaan: "Niin, viisi vuotta! Muistan hyvin eromme. Sinä läksit Roomaan. Minä näin sinun lähtösi ja itkin, sillä minä rakastin sinua. Vuosia on kulunut.

Sivistyneenä, hovitapoihin tottuneena olet palannut; niin, en laske leikkiä! Ja kuitenkin – kuitenkin tahtoisin, että olisit sama Messala kuin silloin jättäessäsi minut."

Ivaajan hienot sieramet laajenivat ja hän vastasi vielä enemmän ääntänsä venyttäen: "Sinähän puhut kuin orakkeli, hyvä Judah. Muutamia tunteja vain minun kaunopuheen-opettajaltani, joka asui ihan Forumin vieressä – annan sulle suosituskirjeen, milloin vain tulet niin viisaaksi, että muistat ehdotuksen, jonka aion tehdä sinulle – vähäinen katsaus vain puhetaidon salaisuuksiin, niin Delfi ottaa sinut vastaan, kuin olisit itse Apollo. Sinun juhlallisen äänesi kajahtaessa Pytia astuu alas luoksesi ja kruunaa sinut laakeriseppeleellä. Mutta leikki sikseen! Miks'en, ystäväni, minä ole sama Messala kuin lähtiessäni? Kuuntelin kerran maailman etevintä ajatustieteen tutkijaa. Hänen aineenaan oli todistamis-oppi. Muistan yhden hänen selviöistään: 'Käsitä vastustajasi, ennen kuin hänelle vastaat.' Salli minun ymmärtää sinut!"

Nuorukainen punastui puhujan hävyttömästä katseesta, mutta vastasi kuitenkin vakavalla äänellä:

"Sinä olet, kuten näkyy, osannut hyvästi käyttää aikasi. Opettajiltasi olet saanut monta tietoa ja monta hienoa tapaa. Sinä puhut helposti kuin mestari, mutta puheessasi on pistimiä. Messala, silloin, kun läksit, ei sinussa piillyt myrkkyä. Et silloin olisi koko maailman hinnasta loukannut ystäväsi tunteita."

Roomalainen hymyili, kuin olisi saanut suurta kiitosta, ja heilautti ylpeästi päätään taa päin.

"Oi, hyvä ystävä, juhlallinen Judah, emme nyt ole Dodonassa emmekä Delfissä. Unhota pois kaksimielinen orakkeli puhe ja puhu selvään. Miten olen loukannut sinua?"

Judah hengitti syvään ja sitoen nauhan lujemmalle vyötärölleen sanoi:

"Näinä viitenä vuotena olen minäkin jotain oppinut. Tosin ei Hillel pystyne kilpailemaan sinun ajatusoppineesi kanssa, ja Simeon ja Shammai ovat epäilemättä vähemmän kuuluisia kuin sinun opettajasi Rooman Forumin varrella. Heidän opetuksensa ei vie kielletyille teille, ja ken istuu heidän jalkainsa juuressa, hänellä on siitä noustessaan runsasta tietoa Jumalasta, laista ja Israelista. Tämän tiedon hedelmä on rakkaus ja kunnioitus kaikkea kohtaan, mitä siihen kuuluu. Luennot suuressa koulussa ja kaikki, mitä siellä muuta kuulin, vakuuttivat minut siitä, ett'ei Judea ole, mitä se ennen muinoin oli. Tiedän, mikä on itsenäisen kuningaskunnan ja sellaisen köyhän maakunnan ero, kuin Judea nyt on. Olisin halveksittavampi olento kuin samarialainen, joll'ei minua isänmaani alennus surettaisi. Ismael ei ole laillinen ylimmäinen pappi, eikä voi siksi tulla niin kauan kuin Hannas elää. Hän toki on leviitta, yksi rengas siinä sukukunnassa, joka on vuosituhansia palvellut Herraa Jumalaa meidän käsityksemme mukaan. Hän..."

Messala keskeytti puheen pilkkanaurulla. "Ahah! nyt minä ymmärrän! Ismael, sanot, on kuokkavieras. Totta tosiaan, hoipertelevalle Bakkuksen nimessä, juutalaiset ovat hullunkurista kansaa! Ihmiset ja olot, taivas ja maa muuttuvat, mutta

juutalainen ei koskaan! Hän ei tiedä mitään edistymisestä eikä taantumisesta, hän on vielä tänä päivänä sama kuin hänen kantaisänsä. Kas, tähän piirrän hiekkiaan ympyrän. Sano nyt, mitä muuta juutalaisten elämä on. Ympärillä Abraham tässä, Isak tuossa ja Jakob tuossa, keskellä Jumala! Ja ympyrä – no, auta ukkosen jumala, olenhan tehnyt sen liian suureksi; pitää piirtää se uudestaan!" Hän kumartui, asetti peukalonsa hiekkiaan ja sormet suorina piirusti ympyrän. "Katso", sanoi hän, "peukalon sija on temppeli ja tuo sormen piirin sisusta on Judea. Onko teistä sen piirin ulkopuolella mitään arvokasta? Taiteen alallako? Herodes oli rakennusmestari, vaan hänen nimensä on kirottu! Maalaus- ja veistotaiteen alallako? Sen tuotteihin katsahtaminen teistä on syntiä! Runous on kytketty teidän alttareihinne. Puhetaidossako? – kukapa uskaltaa sitä harjoittaa tai harrastaa teidän synagogienne ulkopuolella? Sodassa te menetätte seitsemäntenä päivänä, mitä kuutena voitatte. Sellaiset ovat teidän elämänne rajat! Kukapa rankaisee minua, jos säälistä naurankin teitä? Mikä teidän Jumalanne on, kun tyytyy sellaisen kansan palvelukseen, Rooman Jupiterin rinnalla, jonka kotkat valloittavat koko maailman? Hillel, Shammai, Simeon, Abtalion, mitä he ovat niiden mestarien rinnalla, jotka opettavat meille kaikkea, mikä tietämistä ansaitsee?"

Juutalainen nousi, kasvot hehkuvina vastenmielisyydestä.

"Älä, älä, Judah, istu sinä vain!" pidätti Messala, pannen kätensä hänen olkapäälleen.

"Pilkkaatko sinä minua?"

"Kuuntelehan vielä hetkinen", sanoi roomalainen, huulet ivahymyssä. "Jupiter ja koko hänen perheensä, sekä kreikkalainen että roomalainen, tulevat kohta tapansa mukaan minua tervehtimään. He tekevät lopun vakavasta ajatusten vaihdosta. Olen kiitollinen hyvyydestäsi, että sinä isiesi vanhasta talosta asti tulit minua tervehtimään ja uudistamaan lapsuusystävyyttämme jos mahdollista. 'Menkää', sanoi opettajani päätöspuheessaan, 'menkää ja hankkikaa itsellenne kunniaa; muistakaa, että Mars hallitsee eikä Eros enää ole sokea.' Hän tarkoitti: rakkaus ei ole mitään, sota kaikki. Niin on tosiaankin Roomassa; avioliitto on ensi askel avioeroon. Maailma seuraa samaa uraa. Siispä, hyvästi Eros, terve tuloa Mars! Minusta tulee soturi, mutta sinä, Judah, – säälin sinua – mikä sinusta voi tulla?"

Juutalainen siirtyi likemmäksi lammikkoa. Messalan ääni muuttui yhä pitkäveiteisemmäksi.

"Niin, surkuttelen sinua, kaunis Judah. Koulusta synagogaan, sieltä temppeliin ja sitte – oi kunnian korkeutta! korkeaan neuvoskuntaan. Ei yhtään edullista tilaisuutta koko elämässä; auttakoot sinua jumalat! Mutta minä..."

Judah katsahti ylös juuri paraiksi, että näki, kuinka Messalan ylpeät kasvot punehtuivat itserakkaudesta hänen jatkaessaan:

"Mutta minä! Ah, vielä ei ole koko maailma valloitettu. Merien keskellä on löytämättömiä saaria; pohjoisessa on voittamattomia kansakuntia. Aleksanterin retki etäiseen itään on päättämättä ja siis se kunnia vielä mahdollinen saavuttaa. Etkö

näe, miten paljon roomalaisella vielä on tekemistä!"

Hän vaiken, katsoakseen, minkä vaikutuksen hänen sanansa olivat tehneet, ja jatkoi sitte:

"Sotaretki Afrikaan, toinen Skytiaan; sitte ... legionan komennettavaksi! Siihen päätyy useimpien elinura, mutta ei minun. Minä – Jupiter auta, mikä ajatus! – minä vaihdan legionani johonkin prefektinvirkaan. Ajatteles elämää Roomassa: kylliksi rahaa, naisia, viiniä, laulua, miekkailuleikkejä! Pidoissa runoutta; hovissa vehkeitä; vuodet päästänsä noppakuutiot ja onnen vehkeet liikkeellä! Sellainen kiertokulku minulle viittailee lihavan prefektikunnan takaa, ja se minun pitää saada! Oi Judah, tässä on Syria, Judea on rikas, Antiokia oikea jumalain kaupunki; minä tulen Kyreniuksen seuraajaksi, ja sinä saat osan minun onnestani!"

Rooman sofistit (viisastelijat) ja reettorit (kaunopuhujat), jotka olivat anastaneet ylhäisen nuorison koko kasvatuksen, olisivat varmaankin hyväksyneet tämän ylimysnuorukaisen sanatulvan, sillä se kuvasi tarkkaan ajan henkeä. Juutalaisnuorukaiselle ne kuitenkin olivat uusia, ne tuntuivat hänestä oudoilta sen vakavuuden rinnalla, jota hän oli tottunut esitelmissä ja keskusteluissa kuulemaan. Iva ja leikinlasku sitä paitsi olivatkin sekä lain että totuttujen tapojen mukaan luvattomat kansassa, johon hän kuului. Tietysti hänen siis oli hyvin vaikea kuunnella ystävänsä lavertelua, joka toisinaan teki hänet tyytymättömäksi, toisinaan taas oli niin kaksimielistä, ett'ei hän tiennyt, miten se oli käsitettävä. Alussa oli ystävän

kerskaileminen tuntunut hänestä vastenmieliseltä; vaan pian se häntä myöskin ärsytti ja sitte syvimmästi loukkasi. Sellaisissa tapauksissa ihmiset yleensä ovat pikaiset vihastumaan, eikä ivailija nytkään turhaan tehnyt rynnäkköänsä. Isänmaallisuus oli juutalaisilla Herodeen jälkiaikoina vähimmästäkin yltyvä kiihko, joka töin tuskin pysyi tavallisen hyväluontoisuuden peitossa; se liittyi niin likeisesti heidän uskontoonsa ja historiaansa, että heidän tunteensa olivat perin pilkan arkoja. Helppo siis on käsittää, että Messalan sanat tuottivat kumppanille katkeraa tuskaa. Kuitenkin tämä pakotti suunsa hymyilemään, kun vastasi:

"Vähä lienee sellaisia ihmisiä, jotka kykenevät laskemaan leikkiä omasta tulevaisesta elämästään; sinä, Messala, saat minut vakuutetuksi, ett'en minä ainakaan ole niitä!"

Roomalainen katseli häntä kysyväisesti ja vastasi: "Miksipä ei totuutta voisi esittää yhtä hyvin leikin kuin sadunkin muodossa? Kerran läksi mahtava Fulvia kalastamaan. Hän sai paljoa enemmän kaloja kuin koko muu seurue. Sen sanottiin tapahtuneen siitä syystä, että hänellä muka oli kultaonki."

"Etkö siis laskenutkaan leikkiä?"

"Näenpä, hyvä Judah, ett'en vielä tarjonnut sinulle, kylliksi", sanoi roomalainen nopeasti, silmät säihkyen. "Jos minä tulen prefektiksi ja saan Judean rikastuakseni, niin ... teenpä sinut ylimmäiseksi papiksi."

Juutalainen vihastui ja kääntyi pois menemään.

"Odotahan!" sanoi Messala.

Toinen pysähtyi epätietoisena.

"Hyvänen aika, miten kuumasti aurinko paahtaa!" sanoi roomalainen, kääntääkseen puhetta toisaalle, kun huomasi Judahin hämillään olon. "Lähdetään johonkin varjoon!"

Judah vastasi kylmäkiskoisesti:

"Parempi olisi meidän erota. Soisin, ett'en tänne olisi tullutkaan. Minä etsin ystävää, ja löysin..."

"Roomalaisen!" ehätti Messala sanomaan. Juutalaisen kädet puristuivat nyrkiksi, mutta hän maltoi mielensä ja läksi kiireesti pois. Messala nousi, heitti manttelin olkapäilleen ja seurasi häntä. Päästyään hänen luoksensa laski hän kätensä hänen olkapäälleen ja astui hänen vieressään.

"Näin me kävelimme yhdessä lapsuudessamme. Kävelkäämme nytkin vielä, kunnes pääsemme porteille asti."

Messala koetti nähtävästi olla vakava ja ystävällinen, mutta ei voinut poistaa kasvoistaan ivallisuutta. Judah salli sen lähestymisen tapahtua.

"Sinä olet poika, minä mies. Ja miehenä tulee minun puhua sinulle."

Roomalaisen itsetyytyväisyys oli suurenmoinen. Mentor ei voinut olla ryhdikkäämpi oppilastansa Telemakoa kohtaan.

"Uskotko sinä Osattaria? Ah, johan unhotin, että sinä oletkin saddusealainen. Teidän joukossanne ovat essealaiset ainoat järkevät; he uskovat niitä. Niin minäkin teen. Miten alinomaa ne asettuvatkin toiveitamme vastaan. Istahdan mietiskelemään. Viiton tietä milloin sinne, milloin tänne. Varrohan, – kun ojennan käteni maapalloa ottamaan, silloin kuulen takaani

saksien räminän! Käännähdän, ja kas siinä hän onkin, kirottu Atropos. Mutta, Judah, miksi pahastuit, kun sanoin aikovani tulla vanhan Kyreniuksen seuraajaksi? Ajattelit että minä rikastuakseni halusin ryöstää teidän Judeaanne. No, vaikkapa aikoisinkin, niin joku roomalainen sen kuitenkin tekee. Miks'en minä?"

Judah hiljensi käyntiään.

"Muukalaiset ovat hallinneet Judeaa ennen kuin roomalaiset", sanoi hän, käsi ylhäällä. "Missä he ovat, Messala? Judea on elänyt kaikkia heitä kauemmin. Se voi vielä uudestaan tulla siksi, mitä se kerran ennen oli."

Messala jälleen turvautui ivalliseen ääneensä.

"Osattarilla on ystäviä essealaisten piirin ulkopuolellakin. Tervetuloa heidän riveihinsä, Judah!"

"Messala, älä lue minua heihin. Minun uskoni perustuu sille kalliolle, joka on ollut isäni uskon perustuksena aina Abrahamin päivästä asti, se perustuu liittoon, jonka Herra Jumala on tehnyt Israelin kanssa."

"Liiaksi kiivastut, Judah! Olisipa opettajani pahastunut, jos minä olisin niin kiihtynyt hänen läsnä ollessaan. Minulla olisi muutakin puhumista sinulle, mutta enpä nyt rohkene."

Heidän astuttuaan vähän matkaa roomalainen taas alkoi puhella.

"Luulen, että sinä nyt kykenet kuulemaan minua, varsinkin kun asia koskee itseäsi. Tahtoisin palvella sinua, kaunis Ganymedes, jopa oikein uhraavaisesti. Minähän rakastan sinua –

sen kuin voin. Sanoin sinulle aikovani ruveta sotilaaksi. Miks'et sinäkin rupeisi? Miks'et voisi irtautua tuosta ahtaasta piiristä, joka, kuten minä äsken todistin lain ja sukujohdon mukaan, estää sinua ryhtymästä mihinkään ylevään pyrintöön?"

Judah ei vastannut.

"Kutka ovat viisaita meidän päivinäimme?" jatkoi Messala, "eivät ne, jotka tuhlaavat ikävuosiansa riitoihin menneistä asioista, Baalista, Jupiterista, Jehovahasta, filosofian järjestelmistä tai uskonnoista. Sanoppa yksikään suuri nimi, hyvä Judah, sama minusta, mistä sen kaivat esiin, Roomasta, Egyptistä, itämaista tai täältä Jerusalemista – Pluto vieköön, onko kukaan heistä kirjoittanut nimeänsä aikakirjoihin muilla aineilla kuin niillä, joita oma aikansa hänelle antoi; pitikö hän mitään pyhänä, joka ei soveltunut hänen tarkoituksiinsa, taikka halveksiko mitään, joka edisti hänen asiaansa. Eikö se ollut Herodeen tapa? Entä makkabilaisten? Entä ensimmäisen ja toisen keisarin? Seuraa heidän esimerkkiänsä! Ala heti! Rooma ojentaa sinulle kätensä yhtä halukkaasti kuin idumealaiselle Antipaterille."

Juutalaisnuorukainen vapisi vihastuksesta. Kun puutarhan portit aukesivat, kiiruhti hän askeliaan, päästäkseen pois viettelijän seurasta.

"Voi Rooma! Rooma!" hän supisi.

"Ole järkevä", jatkoi Messala, "luovu Mooseen hullutuksista ja muinaistarinoista, näe asema sellaiseksi, kuin se on! Katso rohkeasti Osattaria kasvoihin, niin ne kertovat sinulle, että Rooma on maailma. Kysy heiltä Judeaa, niin he vastaavat, että

se on, miksi Rooma sen tahtoo."

Jopa he olivat portilla. Judah pysähtyi, otti roomalaisen käden hiljaa pois olkapäältänsä ja katsoi kyynelsilmin häntä kasvoihin.

"Ymmärrän sinut, koska olet roomalainen; sinä et ymmärrä minua, joka olen israelilainen. Sinä tuotit minulle tänä päivänä suurta tuskaa ja saatoit minulle selviämään, ett'emme koskaan voi tulla sellaisiksi ystäviksi, kuin ennen olimme, emme koskaan! Tässä eroamme! Isäini Jumala lahjoittakoon sinulle rauhansa!"

Messala tarjosi hänelle kättänsä; juutalainen läksi ulos portista. Hänen mentyänsä roomalainen seisoj hetkisen vaiti, sitte hän heilautti päätään ja meni hänkin pois, sanoen itsekseen: "Olkoon niin: Eros on kuollut, Mars elää!"

III LUKU

Judahin koti

Roomalaisesta erottuaan Judah hetkisen kuluttua näkyi erään kartanon ovella sen kadun varrella, joka sittemmin pyhän Stefanuksen mukaan nimitetystä kaupunginportista Antonialinnan pohjoispuolelta ensin kulki länttä kohti ja sitte muutamien säännöttömäin mutkien jälkeen kääntyi etelään päin. Seudun tuntija, olkoonpa hän sitte hurskas pyhiinvaeltaja tai tiedonhaluinen tutkija, tuntee tämän kadun siksi Murheen tieksi, jolla on kristitylle tarjona useampia, tosin surullisia, muistomerkkejä kuin millään muulla tiellä koko maailmassa. Meidän ei tarvitse tällä kertaa oppia tuntemaan koko katuja; riittää, kun vain kiinnitämme huomiomme jo mainittuun kartanoon, joka on juuri kadun taitekohdassa.

Talo, kuten moni muu kaupungin suurimmista, oli kaksikerroksinen ja umpinaisen nelikulman muotoon rakennettu. Lännenpuolinen katu oli noin kaksitoista, pohjoisenpuolinen ainoastaan kymmenen jalkaa leveä, niin että ohitse astujaa ehdottomasti hämmästytti muurien karkea ja viehätysksetön, vaan voimakas ja suurenmoinen ulkonäkö. Ne olivat näet tehdyt hakkaamattomista kivistä, ihan sellaisista, kuin ne ovat kivilouhoksista tullessaan. Rakennustaiteen tuntija olisi sanonut taloa linnantyyliseksi, vaikka siinä tosin oli ikkunat kadun puolella ja sen ovet ja portit olivat hienosti koristellut.

Läntisessä sivussa oli neljä, pohjoisessa kaksi ikkunaa, kaikki toisessa kerrassa. Alakerran muurissa ei ollut muita aukkoja kuin portit.

Kohta erottuaan markkinatorin varrella asuvasta roomalaisesta nuori Judah seisahti tässä kuvatun kartanon läntiselle portille ja kolkutti. Pieni porttiovi aukeni. Hän astui nopein askelin sisään, muistamattavastata vartijan tervehdykseen.

Voidaksemme saada käsityksen kartanon sisärakennuksesta, samoin kuin nähdäksemme mitä nuorukaiselle sitten tapahtui, lähdemme seuraamaan häntä.

Käytävä, johon hänet laskettiin, oli kuin kapea tunneli, jossa oli laudoitetut seinät ja korukatto. Sen kummallakin sivulla oli kivipenkit, mustat vanhuudesta ja sileät pitkästä käyttämisestä. Kaksi- tai viisitoista-askeliset portaat veivät hänet suunnikkaan muotoiseen pihaan, jonka joka sivulla, paitsi itäisellä, oli kaksinkertaiset rakennukset. Siellä käveli palvelijoita edes takaisin, kanoja ja kyyhkysiä lenteli, ja pilttuissa makasi vuohia, lehmiä, aaseja ja hevosia. Kaikki se sekä suuri vesiallas osoitti, että piha oli tehty maalaistoimia varten. Oikealla oli muuri, jossa oli samanlainen käytävä kuin ylempänä mainittu.

Tämän käytävän kautta mentyään nuori mies tuli toiseen avaraan, neliön muotoiseen pihaan, joka oli pensailla ja viiniköynnöksillä muodostettu puutarhaksi ja jota sen pohjoisnurkassa oleva suihkulähde piti virkistävän viileänä. Tällä olevat huoneet olivat korkeita ja ilmavia, ja niitä

varjostivat valkoisen ja punaisen juovikkaat esiriput. Huoneiden kattoholvit nojautuivat kiemurteleviin pylväihin. Eteläpuolella oleva porraskäytävä vei yläkerran parvekkeille, joiden kohdalla oli suuret telttakatot suojana aurinkoa vastaan. Toiset portaat veivät parvekkeilta katolle, jota ympäröitsi kivinen, veistoksilla koristettu reunus ja poltetusta savesta tehty, tulipunainen rintanoja. Tässäkin talon osassa oli kaikkialla huomattavana erinomainen siisteys, joka yhdessä kaiken muun kanssa antoi kartanolle sen harvinaisen viehätyksen. Niinpä satunnainen kävijäkin jo tätä tuoksuvaa ilmaa hengittäessään saattoi ennakolta päättää, miten ylhäinen yhteiskunnallinen asema talon perheellä oli.

Toiseen pihaan tultuaan Judah kääntyi oikealle, astui kukkivan pensaston lävitse ja porraskäytävää myöten nousi parvekkeelle. Se oli valkoisista ja ruskeista kiviliuskoista ladottu ja jo hyvin kulunut. Siellä hän vihdoin pääsi esiripuilla suletusta ovesta pohjoisen puoliseen huoneeseen. Suojassa oli jo hämärä, mutta kuitenkin hän osasi hyvästi liikkua kuin kotonaan. Hän heittäytyi kasvoilleen sohvalle ja peitti silmänsä.

Illan pimettyä tuli vaimo ovelle ja huusi häntä nimeltä. Judah vastasi ja vaimo astui sisään.

"Iltasen aika on jo ohitse ja yö on tulossa. Eikö pojallani ole nälkä?" kysyi hän.

"Ei", vastasi Judah.

"Oletko sairas?"

"Minua nukuttaa."

"Äitisi kysyi sinua."

"Missä hän on?"

"Kesähuoneessa katolla."

Judah nousi istumaan.

"Hyvä. Anna minulle jotakin syötävää."

"Mitä sinä tahdot?"

"Mitä hyvänsä, Amrah. En ole sairas, mutta en oikein virkeäkään. Elämä ei minusta enää tunnu niin miellyttävältä kuin tänä aamuna. Se on uudenlainen tauti, Amrah, ja sinä, joka niin hyvin tunnet minut ja aina olet auttanut minua, keksi nyt jotakin, joka on samalla ravintoa ja lääkettä. Saat itse valita."

Amrahin kysymykset ja varsinkin hänen äänensä – matala, sydämellinen ja huolehtiva – osoittivat minkälainen suhde heidän välillään vallitsi. Vaimo pani kätensä nuorukaisen otsalle ja läksi tyytyväisenä ulos, mennessään sanoen:

"Kyllä katson."

Hetkisen kuluttua hän palasi, käsissä puinen tarjotin, jolla oli maitoastia, muutamia palasia valkoisinta vehnäleipää, maukasta puuroa karkeista vehnäjauhoista, lintupaistia, hunajaa ja suolaa sekä viiniä hopeapikarissa ja pronssinen käsilamppu, joka valasi huoneen.

Huoneen sisustus tuli nyt näkyviin. Seinät olivat sivellyt kipsillä, katto moneen osaan jaettu paksuilla tammihirsillä, jotka olivat ruskeat vuotovedestä ja vanhuudesta; lattia oli tehty pienistä, kivi- ja sinisen ja valkoisen ruudukkaista tiileistä; tuolien jalat olivat leijonanjalain muotoiset; sohva oli vähän

korkeampi lattiaa ja päällystetty sinisellä kankaalla, vaikka suurinta osaa nyt peitti iso, juovikas huivi. Lyhyesti sanoen: huone oli tavallinen hebrealainen makuukammari.

Amrah työnsi tuolin Judahin vuoteen viereen, laski sille tarjottimen ja rupesi polvillaan palvelemaan häntä. Kasvoista päättäen hän oli viisikymmen-vuotias; iho oli tumma, silmät mustat. Nyt hänen muodostaan loisti melkein äidillistä hellyyttä. Valkoinen vaate oli kierretty päähän käärelakiksi, mutta korvanlehdet olivat paljaina, ja niistä näkyivät hänen orjuutensa merkkeinä nahkanauhalla lävistetyt reiät. Hän oli syntyään Egyptistä; viidenkymmenen vuoden ikä ei hänelle tuottanut vapautta, jota hän ei ikävöinytkään, hän kun rakasti nuorukaista kuin omaa lastansa. Hän oli hoidellut nuorukaista ihan hennosta lapsuudesta asti eikä voinut tottua olemaan palvelematta häntä. Eukon rakastavasta sydämmestä hän yhä vielä oli lapsi ja sinä ainiaan pysyikin.

Ainoastaan kerran koko syöntiaikanaan nuorukainen häntä puhutteli, kysyen:

"Muistatko, Amrah, Messala-nimistä poikaa, joka ennen muinoin oleskeli usein koko päivät minun luonani?"

"Kyllä muistan hänet."

"Muutamia vuosia sitte hän matkusti Roomaan ja on nyt palannut. Kävin tänään häntä tervehtimässä."

Inhon tunne värähdytti nuorukaista.

"Hetihän minä näin, että jotakin on tapahtunut", sanoi eukko hyvin osaaottavasti. "Minä en koskaan sietänyt sitä Messalaa.

Kerro minulle kaikki."

Mutta Judah vaipui ajatuksiinsa ja vastasi eukon yhä uudistettuihin kysymyksiin ainoastaan:

"Hän on paljon muuttunut, enkä minä enää huoli olla tekemisissä hänen kanssansa."

Kun Amrah vei pois tarjottimen, nousi Judah ja läksi katolle.

Arvattavasti lukija tietää, miten ja mitä varten kattoa käytetään itämailla. Ilmanlaatu on kaikkialla tapoihin nähden lainsäätävä voima. Syriassa kesäpäivän kuumuus karkoittaa kaikki, jotka tahtovat nauttia viileyttä ja lepoa, varjoisiin sisähuoneihin; mutta heti kun vuorista syntyy pitkät varjot ja aurinko rientää laskeutumaan, astuu itämaalainen ulos ja nousee talonsa tasaiselle katolle. Siten on katosta tullut vakinainen yhtymäpaikka, tullut leikkikenttä, makuukammari, perheen kokoushuone, soitto- ja tanssi-, keskustelu, uinailu- ja rukouspaikka.

Samasta syystä kuin pohjoiset kansat kustannuksia säästämättä somistivat huoneittensa sisustusta, tottuivat itämaalaiset kaunistamaan talonsa kattoja. Mooseen laissa säädetty rintanoja tuli savenvalajan mestarilaitteeksi; siitä kohosi sittemmin torneja, sekä yksinkertaisia että rikasmuotoisia; vielä myöhemmin alkoivat kuninkaat rakentaa katoillensa kesämajoja marmorista ja kullasta. Tämä ylellisyys oli kehittynyt korkeimmilleen silloin, kun sai aikaan katoille Babylonin komeat puutarhat.

Nuorukainen, jota nyt seuraamme, astui hitaasti pitkin

kattoa tornia kohti, joka kohosi kartanon luoteisnurkasta. Jos hän olisi ollut vieras, niin hänen huomionsa olisi varmaankin kiintynyt sen rakenteeseen, sen verran kuin siitä hämyssä näki – himmeään, matalaan, ristikkoseinäiseen, ja pylvästen tukemaan kupukattoon. Nostaen puoleksi alas laskettua esirippua päänsä ylitse astui hän sisään. Siellä oli muuten pimeä, vaan tähtitaivaan loiste kuitenkin pääsi leviämään sisälle jokaisessa neljässä sivussa olevasta aukosta. Yhden aukon edessä sohvalla makasi nojallaan tyynyä vasten vaimo, jonka vartalon muoto näkyi epäselvästi kuohakan valkoisen puvun alta. Kuullessaan hänen askeleensa vaimo laski viuhkansa painumaan alas käteensä, joka tähtien heikossakin valossa välähteli timanteista. Hän nousi istualleen ja virkahti:

"Judah, poikani!"

"Niin, minä se olen, äiti!" vastasi Judah ja astui kiireemmästi hänen luoksensa.

Hän laskeutui polvilleen äitinsä eteen. Äiti sulki hänet syliinsä ja suuteli häntä sydämmellisesti.

IV LUKU

Äiti ja poika

Äiti asettui jälleen sohvalle mukavasti nojalleen; poika kävi istumaan hänen viereensä ja nojasi päänsä hänen syliinsä. Katsoessaan ulos seinän aukosta voivat he nähdä koko jonon alempia kattoja, tummansinisen vuorensinän etäällä lännessä ja taivaan, jonka laki loisti miljoonista tähdistä. Kaupunki oli äänetön. Ainoastaan tuulen humina kuului.

"Amrah kertoi sinulle tapahtuneen jotakin ikävää", sanoi äiti, silittäen poikansa poskea. "Kun Judahini oli lapsi, silloin pikku seikatkin saivat tehdä hänet levottomaksi. Mutta nyt, kun olet tullut jo mieheksi, sinun ei pidä unhottaa", – äidin äänen sointu oli hyvin hellä ja pehmoinen – "että sinusta kerran pitää tulla minun sankarini."

Hän puhui kieltä, joka oli melkein ihan tuntematon tässä maassa ja jota täysin puhtaana käyttivät ainoastaan ani harvat vanhat ja rikkaat perheet, näyttääkseen sitä jyrkemmin eroavaisuuttansa pakanakansoista. Se oli samaa kieltä, jolla Rakel lauloi Benjaminille.

Äidin sanat näyttivät tekevän pojan uudestaan miettiväiseksi. Hetkisen kuluttua Judah otti äitiään kädestä, joka juuri löyhytteli hänelle viileyttä, ja sanoi:

"Tänään, äiti, juohtui mieleeni paljon, jota en ole tullut ennen ajatelleeksi. Sano minulle ensinnä, mikä minusta pitää tuleman."

"Johan sinulle äsken sanoin, että sinusta pitää tulla minun sankarini."

Vaikka Judah ei nähnyt äitinsä kasvoja, käsitti hän sentään hänen laskevan leikkiä. Hän muuttui vielä mieltäväisemmäksi.

"Sinä olet niin hyvä, niin suloinen, äiti! Ei minua kukaan rakasta koskaan niin kuin sinä!"

Hän suuteli moneen kertaan äitinsä käsiä ja puhui sitte:

"Kyllä ymmärrän, miksi et huoli vastata kysymykseeni. Tähän asti on elämäni ollut sinun omasi. Miten lempeä, miten hyvä on sinun johdatuksesi ollut! Jospa sitä ainiaan kestäisi! Mutta eihän se ole mahdollista. Jehovan tahto on, että minusta kerran tulee itsenäinen mies. Eron päivä joskus tulee, ja se on sinulle pelottava päivä. Olkaamme siis väkevät ja rohkeat. Tahdon tulla sinun sankariksesi, mutta sinun pitää auttaa minua tulemaan siksi. Tiedäthän lain: jokaisen Israelin pojan pitää valita itselleen joku elämäntoimi. Minä en ole mikään poikkeus, ja nyt minä kysyn sinulta, rupeanko paimeneksi, maanviljelijäksi, mylläriksi? Vaiko lakimieheksi, papiksi? Neuvo minua, rakas, hyvä äiti!"

"Gamaliel piti luennon tänään", sanoi äiti mieltäväisesti.

"Jos niin oli, niin minua ei ollut kuulijain joukossa."

"Sitte olet kaiketi ollut Simeonin luona. Hänellä sanotaan olevan perintönä sukunsa hyvä pää."

"Ei, en ollut hänenkään luonansa. Olen ollut torilla enkä temppelissä. Kävin tervehtimässä nuorta Messalaa."

Äänen omituinen värähdys herätti äidin huomiota. Aavistus

kiihdytti hänen sydämensä lyöntiä; viuhka pysähtyi työstään.

"Messalaako!" sanoi hän. "Millä hän voi tehdä sinut niin levottomaksi?"

"Hän on hyvin muuttunut."

"Tarkoitat, että hän palasi kotiinsa täydellisenä roomalaisena."

"Niin juuri."

"Roomalaisena!" jatkoi äiti puoleksi itsekseen. "Koko maailma käsittää sen sanan samaksi kuin hallitsija. Kuinka kauan hän on ollut poissa?"

"Viisi vuotta."

Äiti kohotti päätänsä ja katsoi ulos yöhön.

"Roomalaisten pöyhkeily on tosin paikallaan Egyptissä ja Babylonissa, mutta Jerusalemissa – meidän Jerusalemissamme – he ovat sidottuja."

Ja ajatuksiin vaipuneena hän asettui äskeiselle mukavalle tilallensa. Judah ensinnä keskeytti vait'olon.

"Mitä Messala lausui, oli jyrkkää ja ankaraa itsessäänkin, äiti; vaan hänen puhetapansa oli melkein ihan sietämätön."

"Ehkä ymmärrän sinut. Rooma, sen runoilijat ja puhujat, senaattorit ja hovimiehet ovat hullutukseen asti mielistyneet teeskenneltyyn pilkalliseen puhetapaansa."

"Luullakseni kaikki voimakkaat kansat ovat ylpeät, mutta sen kansan kopeus on suurempi kuin kaikkien muiden. Tuskinpa heidän omatkaan jumalansa enää saavat olla rauhassa heidän rynnäköiltään."

"Jumalatko!" virkahti äiti; "moni roomalainen on itseään

palveluttanut kuin jumalaa."

"Sama se. Messalalla on aina ollut runsas osansa tuosta inhottavasta ominaisuudesta. Hän jo lapsena pilkkasi muukalaisia, sellaisiakin, joita Herodes alentihe kohtelemaan huomaavaisesti; mutta tähän asti hän on kuitenkin jättänyt Judean rauhaan. Tänään hän vasta ensi kerran minun kuulteni pilkkasi meidän tapojamme ja uskontoamme. Sinun tahtosi mukaan minä nyt kokonaan erosin hänestä. Ja nyt, rakas äiti, tahtoisin saada varman tiedon, onko tosiaan mitään syytä, jonka tähden roomalaisilla olisi oikeus kohdella meitä niin halveksivasti, kuin he tekevät. Missä kohdassa minä olen Messalaa halvempi? Onko meidän kansamme alkuperä alhaisempi ihmiskunnassa kuin roomalaisten? Minkä tähden pitäisi minun keisarinkaan edessä tuntea itseäni orjaksi? Sanos, miksi en minäkin, jos vain tunnen itselläni olevan kylliksi sielunvoimia, saisi tavoitella maallista kunniaa koko laajuudessaan? Miks'en minä saisi tarttua miekkaan enkä tavoitella sotilaan voittoseppeleitä? Miks'en runoilijana laulaa mistä aineesta hyvänsä? Minä voin ruveta paimeneksi, kauppiaaksi, käsityöläiseksi; miksikä en saisi ruveta taiteilijaksi kuten kreikkalainen? Sano, äiti, – se juuri on huoleni aihe – miks'ei Israelin poika saa tehdä kaikkea, mitä roomalainen tekee?"

Äiti näistä kysymyksistä arvasi, mitä Judah ja Messala olivat keskustelleet. Hänen koko huomionsa oli vireillä. Hän nousi noja-asennostaan ja vastasi äänellä, joka oli melkein yhtä

pikainen ja terävä kuin pojankin:

"Kyllä ymmärrän! Sinun lapsuudessasi Messala oli seurapiirinsä tähden melkein juutalainen. Jos hän olisi pysynyt täällä, olisi hänestä voinut tulla proselyytti; niin suuressa määrässä me riipumme ulkonaisista vaikutuksista, jotka kypsyttävät meidän sielunelämämme. Nyt nuo viisi vuotta Roomassa ovat liiaksi vaikuttaneet häneen. En suinkaan ihmettele sitä muutosta, mutta" – hänen äänensä kävi lempeämmäksi – "hänen olisi pitänyt olla säästävämpi sinua kohtaan. Kova ja julma luonne se on, joka jo nuoruuden vuosina unhottaa ensimmäiset ystävyytensä."

Hänen kätensä laskeutui hellästi Judahin otsalle ja sormet kietoutuivat hänen tukkaansa, vaikka silmät samalla katselivat etäisimpiä tähtiä. Hänen ylpeytensä ei ollut pienempi kuin pojan, heissä ei vaikuttanut vain paljas kaiku toistensa tunteista, vaan syvälle juurtunut sopusointuisuus. Äiti tahtoi vastata pojalleen, eikä kuitenkaan olisi mistään hinnasta tahtonut antaa vastausta, joka ei olisi tyydyttänyt. Jos hän olisi myöntänyt pojan olevan halvemman, olisi se saattanut veltostuttavasti vaikuttaa koko hänen elämänintoonsa. Hän vapisi pelosta, ett'ei voisi suorittaa tehtäväänsä.

"Sinun kysymyksiisi vastaaminen, poikaseni", sanoi hän viimein, "on vaikea, varsinkin heikolle naiselle. Anna minulle ajatusaikaa huomiseen asti, niin jätän ne viisaan Simeonin punnittaviksi."

"Älä lähetä minua esimiehen luo!" vastusti Judah kiivaasti.

"Minä lähetän kutsumaan häntä tänne."

"Älä, älä, äiti! Minä tarvitsen enemmän kuin opetusta. Hän kyllä on taitavampi opettamaan kuin sinä, rakas äiti, mutta sinä voit paremmin antaa minulle, mitä hän ei voi, päättäväisyyttä, joka on miehen koko olemuksen tärkein osa."

Äiti katsahti taivaaseen päin, koettaen saada täyttä selvyyttä pojan kysymyksistä.

"Kun vaadimme itseämme kohtaan muilta oikeutta, emme itse saa tehdä vääryyttä muille. Jollemme tunnusta voitettulla vihollisella olevan rohkeutta, teemme samalla oman voittomme halvemmaksi, kuin se ehkä onkaan. Jos taas vihollinen voimiltaan kyllin kykenee vastustamaan, jopa voittamaankin meidät", lausui hän vähän epäilevästi, "niin johan itsetuntommeakin pakottaa meitä etsimään jotain muuta syytä tappioomme eikä suinkaan syyttämään häntä ominaisuuksista, jotka olisivat huonommat kuin meidän."

Sitten hän jatkot, enemmän itsekseen kuin poikaansa varten:

"Älä kadota rohkeuttasi, poikani! Messala on jaloa sukua, vanhaa ylimyssukua. Jo Rooman tasavallan aikana – kuinka aikaisin, en tiedä – Messalat olivat kuuluisia, muutamat sotilaina, toiset kansalaisina. Tiedän vain yhden sen nimisen konsulin; suvulla oli senaattorin arvo ja suuret määrät turvatteja, koska se oli hyvin rikas. Mutta jos ystäväsi tänään kerskasi sukunsa vanhuudesta, olisit sinä voinut saattaa hänet vaikenemaan luettelemalla omat esi-isäsi. Jos hän vetosi niihin vuosisatoihin, joiden ajalta tunnetaan hänen sukuansa tai sen urotöitä, arvoa

ja rikkautta – sellainen kerskailu muuten kuin aivan erityisissä tapauksissa onkin sitä paitsi halpamaisuuden merkki – jos hän mitään sellaista lausui etevämmyytensä todistukseksi, niin olisitpa saattanut asettua hänen vertaisekseen ja ruveta puolestasi sinäkin vertailemaan."

Hän vaikenä, vaan jatkoi hetkisen mietittyään: "Pitkä ikä katsotaan nykyään sukujen ja perheiden aatelisuuden paraimmaksi todistukseksi. Roomalaisen, joka sillä perustuksella kerskailee etevämmyydestään israelilaiselle, täytyy ehdottomasti tuntea itsensä voitetuksi, jos todistuksia tarvitaan. Rooman perustukseen asti hän tosin voi mennä taa päin, mutta edemmäksi ei toki ulotu edes hänen vanhinkaan sukunsa. Harvat voivat niinkään pitkälle kerskata, eivätkä nekään, jotka kerskaavat, voi todistaa noita vaatimuksiaan muulla tavalla kuin vetoamalla muinaistaruihin. Sitä ei Messala missään tapauksessa voi tehdä. Katselkaamme nyt omaa puoltamme. Mitenkä meidän asiamme ovat?"

Jos ei olisi ollut niin pimeä, olisi Judah voinut äitinsä kasvoista, hänen lausuessaan näitä viime sanojansa, lukea, mikä oman arvon tunto niistä loisti.

"Ajatelkaamme, että roomalainen vaatii meitä taisteluun suvun aatelisuudesta. Minä vastaisin hänelle ihan epäilemättä, mutta myöskin ylvästelemättä."

Ääni häneltä tukehtui, sillä suloinen muisto nousi hänen sisällisen katseensa eteen.

"Sinun isäsi, Judah, on koottu isäinsä tykö, mutta minä

muistan niin selvästi, kuin olisi ollut eilen se päivä, jolloin hän ja minä ja seurassamme joukko ystäviä menimme temppeliin asettamaan sinua Herran kasvojen eteen. Me uhrasimme pari kyyhkystä, minä sanoin nimesi papille, ja hän kirjoitti sen muistiin minun läsnä ollessani: 'Judah, Itamarin poika, Hurin sukua.' Se nimi kirjoitettiin sitte kirjaan, siihen osastoon, jossa on lueteltuna pyhän suvun jäsenet."

"En tiedä, milloin tämä muistiin pano alkoi. Ainakin se oli käytännössä jo ennen Egyptistä lähtöä. Olen kuullut Hillelin sanovan, että Abraham sen luettelon alkoi omalla ja poikainsa nimillä, Herran lupauksen tähden, joka erotti hänet ja hänen poikansa kaikista muista sukukunnista ja teki heidät maailman ylhäisimmiksi, jaloimmiksi ja valituimmiksi. Liitto Jakobin kanssa oli yhtä luja. 'Sinun siemenessäsi pitää kaikkein kansain maan päällä siunatuiksi tuleman', sanoi enkeli Abrahamille Jehovah-jirehissä. 'Tämän maan, jolla makaat, annan minä sinulle ja sinun siemenellesi', sanoi Herra itse Jakobille, kun hän makasi uneen vaipuneena Betelissä matkalla Haraniin. Sittemmin tehtiin sukujen kirja, että tulevassa luvatus maan jaossa voisi oikea jako tapahtua niiden kesken, joilla oli oikeus saada osa. Mutta ei yksistään sitä tarkoitusta varten. Olihan luvattu siunauksen tulevan koko ihmiskunnalle patriarkka Jakobin kautta. Oli mainittu nimi yhteydessä siunauksen kanssa; lupauksen toimeenpanijan piti olla valitusta perheestä nöyrin, sillä Herra meidän Jumalamme ei tunnusta mitään suku- eikä rikkauserotusta. Että sen toteutuminen tulisi selväksi sille

sukupolvelle, jonka piti olla sen todistajana, ja että kunnia tulisi sille, jolle se oli tuleva, täytyi se nimiluettelo tehdä täydellisen tarkasti. Eikö sitte niin ole tehty?"

Viuhka löyhyi taas, kunnes nuorukainen tuli maltittomaksi ja lausui toistamiseen äitinsä kysymyksen: "Onko sitte luettelo ihan luotettava?"

"Niin sanoi Hillel, eikähän kukaan muu ole niin kokenut niissä asioissa. Meidän kansamme on monessa asiassa ollut tottelematon laille, mutta nimiluetteloä pidettiin aina pyhänä. Yhden ainoan kerran se keskeytyi: toisen aikakauden lopussa. Mutta kun kansa palasi pitkällisestä maanpaosta, uudisti Zerubabel ensi työkseen ja ensi velvollisuutensa täyttämiseksi Jumalaa kohtaan pyhät kirjat. Meillä on nykyään keskeytymättömässä jaksossa selvillä juutalaiset suvut koko kahden tuhannen vuoden ajalta. Ja nyt..."

Hän vaikenä ikään kuin antaakseen kuulijalle aikaa punnita juuri mainitsemansa ajan pituutta.

"Ja nyt", hän jatkoi, "mitä merkitsee roomalaisten kerskaileminen suvuistansa, jotka ulottuvat vain muutaman vuosisadan päähän? Tässä valossa ovat paimenet, jotka tuolla Refaimin kukkuloilla kaitsevat laumojansa, paljon aatellisempia kuin ylhäisimmät Marciukset."

"Ja kuka minä olen, äiti, niiden kirjain mukaan?"

"Äskeinen puheeni oli vain johdatusta siihen, mitä nyt aion sanoa vastaukseksi kysymyksiisi. Jos Messala olisi tässä, niin hän arvattavasti sanoisi, kuten muut ovat sanoneet, että

sukuluettelosi luotettava lanka katkesi silloin, kun assyrialaiset valloittivat Jerusalemin, hävittivät temppelin ja veivät pois kaikki sen kalleudet; mutta sinä voisit vedota Zerubabelin hurskaaseen uudistukseen ja väittää, että roomalaisesta sukujohdosta kaikki luotettavuus lakkasi, silloin kun läntiset raakalaiskansat valloittivat Rooman ja puoli vuotta majailivat sen hävitetyllä sijalla. Tokkohan hallitus heillä piti sukuluetteloa kunnossa? Jospa pitikin, mihinkä ne joutuivat silloisina kauhun päivinä? Ei, ei; meidän sukukirjoissamme on totuus. Jos niitä myöten palaamme vankeuden aikaan, ensimmäisen temppelin perustukseen, aina Egyptistä lähtöön asti, niin on meillä ihan varma selko, että meidän sukumme johtuu suorassa polvessa Josuan asekumppanista Hurista. Eikö meidän kunniamme ole täydellinen, kun on sellainen esi-isä? Ja joll'et tyydy siihen, avaa sitte lakikirja, niin löydät Mooseen 4:stä kirjasta ensimmäisen kantaisämme, joka oli seitsemäskymmenes toinen polvi Adamista."

Sitte oltiin tornikammarissa vähän aikaa vaiti.

"Kiitos, äiti!" sanoi Judah ottaen häntä kädestä, "kiitos koko sydämmestäni. Oikeassa olin, kun en tahtonut vaivata kunnianarvoista esimiestä käynnilläni; ei hän olisi yhtään paremmin voinut tyydyttää minua. Mutta riittääkö sukuperän vanhuus yksinään tekemään ketään täysin aateliseksi?"

"Oi, johan unhotat, ett'ei meidän kansamme aatelisuus perustukaan yksin vanhuuteen. Suurimpana kunnianamme on se, että Herra itse on valinnut meidät."

"Sinä puhut koko kansasta, äiti, mutta minä puhun perheestä, meidän perheestämme. Mitä suuria tekoja ovat meidän perheemme esi-isät saaneet aikaan Abrahamin päivästä asti? Mitkä jalot työt toiminnan tai hengen alalla ovat korottaneet meidät ylemmäksi muita aikalaisiamme?"

Äiti oli epätietoinen. Oliko hän käsittänyt väärin pojan kyselyn syyt? Arvattavasti hänen tiedonhalunsa nyt kaipasi jotakin paljoo korkeampaa kuin pelkkää loukatun ylpeyden hyvittelemistä. Nuoruus on vain kirjava kuori, jonka sisällä lakkaamatta kehittyen elää se ihmeellinen olemus, jota sanotaan sieluksi ja joka odottaa aikaansa esiytyäkseen toisilla ennemmin, toisilla myöhemmin. Nyt äiti peläten aavisti sen hetken tulleen pojalle. Kuten lapsi syntymänsä jälkeen tottumattomilla käsillä kiukutellen tavoittelee varjokuvia, niin nyt ehkä pojan sielu taisteli ja tavoitteli kiinni elämän pyrintöönsä, jota tähän asti oli vain hämärästi aavistanut. Kun poika lausuu kysymyksen: "kuka minä olen ja mikä minusta pitää tuleman?" silloin on siihen vastatessa suuri varovaisuus tarpeen. Jokainen vastauksen sana voi näet vaikuttaa lapsen tai nuorukaisen vastaiseen elämään ihan samalla tavalla, kuin taiteilijan jok'ainoa sormen painallus tekee merkin savipataan, hänen sitä muodostellessaan kuvaksi.

"Jopa aavistan, poikaseni, että minun on taisteltava tosi vihollista eikä luulokuvaa vastaan", sanoi äiti, hyväilevästi silittäen nuorukaisen poskea. "Jos Messala on se vihollinen, niin älä salaa minulta mitään. Kerro minulle koko teidän keskustelunne."

V LUKU

Israelilainen äiti

Nuorukainen kertoi tarkkaan keskustelunsa Messalan kanssa ja erittäin huomautti sitä halveksimista, jota tämä oli osoittanut puhuessaan juutalaisista, heidän tavoistansa ja ahtaasta kansakunnallisesta asemastaan.

Tahtomatta keskeyttää kertomusta, äiti kuunteli tarkkaan ja siten tajusi selvästi pojan tilan. Judah oli mennyt torin varrella olevasta palatsista etsimään lapsuuden-aikaista ystävää ja luullut tapaavansa hänet samallaisena, kuin hän oli ollut muutamia vuosia sitte, mutta löysikin miehen, joka, viitsimättä leikiten ja entisiä iloisia lapsuuden päiviä muistellen uudistaa ystävyyttä, uneksi vain kunniaa, rikkautta ja valtaa. Tietämättä entisen ystävänsä sanain vaikutusta oli hän palannut kotiin, ylpeys loukattuna ja hänen ikäisillensä niin helposti syttyvä kunnianhimo viritettynä. Äidin valpas silmä sen huomasi, ja kun hän ei tiennyt, mihin tuo taipumus saattaisi vast'edes johtaa, heräsi hänessä juutalaisuus täyteen voimaansa. Ajatteleppa, jos nuo ajatukset houkuttelisivat hänet luopumaan isäinsä uskonnosta! Hänen käsityksensä mukaan se olisi ollut kauheinta, mitä koskaan voisi tapahtua. Hän voi keksiä ainoastaan yhden keinon sitä estääksensä. Hänen luonnollinen sielunvoimansa ja hellä äidinrakkautensa yhdessä vaikuttivat, että hänen sanansa saivat miehevää vakavuutta ja välistä runollista lämpöäkin.

"Poikani", hän alkoi, "ei koskaan ole ollut kansakuntaa, joka ei olisi katsonut itseään ainakin tasa-arvoiseksi muiden kanssa, eikä yhtään suurta kansakuntaa, joka ei olisi katsonut itseään etevämmäksi muita. Kun roomalainen halveksivasti hymyillen katselee Israelia, tekee hän vain saman tyhmyyden kuin ennen egyptiläiset, assyrialaiset ja makedonialaiset; mutta kun hänen ylpeä naurunsa kohtaa Herraa, niin loppu tulee siitä aina sama."

Hänen äänensä muuttui voimakkaammaksi.

"Ei ole mitään lakia, joka määräisi kansakuntain vallalle eri asteet, ja sen tähden on sellainen etevyyden vaatimus turhuutta ja taistelemista siitä narrin työtä. Jokaisella kansalla on nousuaikansa, ja se sammuu joko itsestään taikka toisen kautta, joka anastaa sen vallan, asettuu sen sijalle ja piirtää uusia nimiä sen muistomerkkeihin. Sellainen on historiallisen kehityksen juoksu. Jos minua vaadittaisiin yksinkertaisimmalla tavalla esittämään Jumalaa ja ihmiskuntaa, niin piirtäisin suoran viivan ja ympyrän. Viivasta sanoisin: tämä on Jumala, sillä hän yksistään liikkuu suoraan eteen päin; ja ympyrästä sanoisin: tämä on ihmiskunta, sillä sen edistys on ympyrän kaltainen. En sano, ett'ei kansakuntain kehityksessä ole erilaisuutta; päin vastoin ei edes kahtakaan ole yhdenlaista. Mutta sinä erilaisuutena ei ole, kuten moni sanoo, ympyrän avaruus, vaan Jumalan läheisyys. Etevin on se, joka on häntä lähimpänä."

"Tähän pysähtyminen, poikani, olisi sama kuin luopuminen aineesta, josta aloimme puhua, ja sen tähden jatkamme. On merkkejä, joiden mukaan voidaan mitata, miten lähellä Jumalaa

kukin kansakunta on kiertokulussansa. Niiden merkkien mukaan verratkaamme nyt hebrealaisia ja roomalaisia toisiinsa. Yksinkertaisin tuntomerkki on kansain jokapäiväinen elämä. Siitä minä vain huomautan erästä kohtaa: Israel on muutamina aikoina unhottanut Jehovan, Rooma ei ole häntä koskaan tuntenutkaan; sitenpä ei tässä voi tapahtua mitään vertausta. Jos ymmärsin puheesi oikein, niin entinen ystäväsi on sanonut, ettei meillä ole ollut yhtään runoilijoita, sotilaita eikä taiteilijoita. Minun mielestäni hän sillä tarkoitti, ett'ei meillä yleensä ole ollut suuria miehiä ollenkaan. Tässä on selitys tarpeen jo ihan alussa, käsittääksemme oikein sellaista syytöstä. Suuri mies, poikani, on se, jonka elämästä näkyy, että Herra siunaa hänen pyrintöjensä, vaikk'ei hän olekaan häntä erityisesti kutsunut. Muuan persialainen valittiin rankasemaan meidän esi-isäimme uskottomuutta, ja hän vei heidät vankeuteen. Toinen persialainen valittiin palauttamaan Israelin lapsia pyhään maahan. Suurempi näitä molempia oli makedonialainen, joka kosti Judean ja temppelin hävityksen. Näiden miesten erityisenä etevyytenä oli se, että kullakin heistä oli määrätty jumalalliset tehtävät suoritettavana. Että he olivat pakanoita, ei ollenkaan vähennä heidän kunniatansa. Älä unhota tätä kohtaa minun jatkaessani puhelua."

"Yleensä vallitsee ajatus, että sota on miehen jaloim ammatti ja että ylevin suuruus on tappotanteren hedelmä. Älä sinä pety, vaikka maailma hyväksyykin tuon mielipiteen. Että meidän täytyy kunnioittaa jotakin, on laki, joka pysyy

voimassa niin kauan, kuin meillä on käsityskykyä. Barbarin rukous on pelkäävän sydämen huokaus; sillä valta ja voima ovat ainoat jumalalliset ominaisuudet, jotka hän voi selvästi käsittää, ja siitä johtuu hänen uskonsa sankareihin ja puolijumaliin. Mitä Jupiter oli muuta kuin roomalainen sankari? Kreikkalaisille on suureksi kunniaksi, että he ensinnä kaikista muista asettivat järjen korkeammaksi voimaa. Atenassa kunnioitettiin puhujaa ja filosofia enemmän kuin sotilasta; ne, jotka voittivat kilpajuoksussa ja kilpa-ajoissa Olympian leikeissä, ovat edelleenkin kilpakentän sankareina; mutta paras runoilija koristetaan lakastumattomalla laakeriseppeleellä. Erään runoilijan syntymäpaikan arvosta riiteli seitsemän kaupunkia. Mutta oliko kreikkalainen ensimmäinen luopumassa pakanallisesta jumalanpalveluksesta. Ei, poikani; se kunnia on meidän. Meidän isämme asettivat raakain jumalain sijaan Jumalan; meidän uskonnossamme on orjallisten pelon ilmausten sijassa hosianna ja virren veisuu. Hebrealaisten ja kreikkalaisten tehtävä oli viedä ihmiskuntaa eteen ja ylös päin. Mutta voima mahtavat katsovat sotaa ijäisesti välttämättömäksi. Sen tähden roomalainen asettaa Jumalan ja järjen sijaan maailman valtaistuimelle keisarinsa ja tekee hänet yksinään suuruudeksi, sulkien siitä arvosta pois kaiken muun."

"Kreikkalaisten vallan aika oli hengen kukoistusaika. Minkä joukon ajattelijoin se antoi ihmiskunnalle vastalahjaksi vapaudesta, jota järki silloin nautti! Niin suuren täydellisyyden he silloin saavuttivat, että ylpeän roomalaisenkin täytyy alentua

oppimaan sieltä kaikki paitsi aseiden käyttöä. Kreikkalainen on nyt esikuvana puhujalle, joka esiintyy Rooman Forumilla; jokaisesta roomalaisesta laulusta kaikuu kreikkalainen rytmi korvaasi. Jos roomalainen lausuu viisaita sananlaskuja, ryhtyy selittämään filosofiaa tai luonnon salaisuuksia, niin hän joko jäljentää taikka on itse ollut oppilaana jossakin koulussa, jonka helleniläinen on perustanut. Ainoastaan sota-asioissa on Roomalla alkuperäisyyden ja etevämmyyden oikeus. Roomalaiset miekkailu- ja näyttelyleikit ovat Kreikassa keksityt, vaikka ne Roomassa saastutettiin verellä, tyydyttääkseen roistoväen julmuutta. Rooman uskonnossa, jos se edes ansaitseekaan sitä nimeä, on sekaisin kaikkien muiden kansain tapoja ja oppeja; sen kunnioitetuimmat jumalat ovat kotoisin Olymposta, yksinpä Marskin ja siten myöskin itse Jupiter. Kaikista kansoista on siis Israel ainoa, joka voi kiistellä etevämmyydestä ja taistella voiton palmusta Kreikan kanssa."

"Roomalaisen itserakkaus on kuitenkin niin sokea, että hän pukeutuu rikkomattomaan rautapanssariin kaikkein muiden kansakuntain etevyyttä vastaan. Voi niitä häpeällisiä ryöväreitä! Maa vapisee heidän jalkainsa alla, kuin luuvan pohja, jota varstoilla tömistetään. Me olemme saaneet kokea samaa kuin muutkin kansakunnat; voi, että minun täytyy se sinulle sanoa, oma poikani! He ovat anastaneet meidän korkeimmat ja pyhimmät paikkamme, eikä kukaan voi sanoa, milloin ja miten löytyisi rajaa heidän kopeudelleen. Mutta kuitenkin ole vakuutettu, sotkekoot he jalkoihinsa Judean, kuin vasara

murskaa mantelin, ja nielköt Jerusalemin, joka on sen voima ja suloisuus, niin Israelin lasten kunnia on kuitenkin pysyvä kirkkaana kuin taivaan tähti, johon häpeemättömät kädet eivät ulotu, sillä Israelin lasten historia on Jumalan oma historia. Hän kirjoitti sen heidän käsillään, hän puhui heidän suullaan ja ilmoitti itsensä kaikessa siinä hyvässä, mitä he toimittivat, vähimmässäkin. Hän oleskeli heidän kanssansa lain säätäjänä Sinailla, oppaana erämaissa, johtajana taisteluissa, kuninkaana ja hallitsijana. Tuon tuostakin hän veti syrjään esiripun, joka kätkee hänet ihmissilmiltä, ja puhui heille kuin vertainen, opettaen heille, mikä on oikein, mikä on tie autuuteen ja miten heidän tuli elää, ja vahvasti kaikkivaltiailla lupauksillaan liiton ijankaikkisiksi ajoiksi. Onko mahdollista poikani, ett'eivät ne, joiden kanssa hän siten seurusteli, olisi oppineet häneltä mitään, ett'eivät heidän luonnolliset inhimilliset ominaisuutensa olisi saaneet mitään vaikutusta jumalallisista ominaisuuksista, ett'ei heidän luonnollisessa nerossaan vielä vuosisatainkin kuluttua olisi enää järeillä mitään taivaan heijastusta?"

Hetkisen oli viuhkan humina ainoana äänenä kesähuoneessa katolla. Sitte vaimo jatkoi:

"Jos taide rajoitetaan ainoastaan maalaus- ja kuvanveisto-taiteihin, no, silloin on totta, ett'ei Israelissa ole ollut taiteilijoita."

Se myönnytys lausuttiin vähän vastenmielisesti, sillä meidän tulee muistaa, että vaimo oli saddusealainen, jonka usko, vastoin farisealaisten uskoa, salli rakastaa kaunista missä muodossa hyvänsä ja katsomatta, miten se oli saanut alkunsa.

"Jos kuitenkin meille tehdään oikeutta", jatkoi hän, "niin pitää muistaa, että meidän käsiemme taiteellisuus hillittiin kiellolla: 'Älä tee itselles kuvaa eikä minkään muotoa', jonka kiellon Soferim mielivaltaisesti ulotti laajemmaksi sen omaa tarkoitusta ja aikaa! Muistettava on myöskin, että kauan ennen kuin Daidalos Attikassa puusta veistetyillä kuvapatsaillaan niin kehitteli veistotaiteen, että Korinton ja Aiginan taidekoulut ynnä niiden viimeiset tulokset Poikile ja Kapitolium tulivat mahdollisiksi, kauan ennen Daidaloa, sanon minä, oli kaksi israelilaista, Bezaleel ja Aholiab, rakentanut ensimmäisen liitonarkin ja kerubit, jotka sitä suojelivat siivillään. Ne olivat kullasta eikä taltalla tehdyt, ja muodoltaan ne olivat inhimillisen ja jumalallisen olennon kuvat. 'Niiden kerubein pitää hajoittaman siipensä, niin että he peittävät armoistuimen, ja heidän kasvonsa pitää oleman toinen toisensa puoleen ja katsoman armoistuimen päälle.' Kuka voi väittää, ett'eivät ne olisi olleet kauniit eivätkä ensimmäiset laatuansa?"

"Jo nyt käsitän, miksi kreikkalaiset ovat tulleet meitä etevämmiksi", sanoi Judah vilkkaasti ja asiaan kiintyneenä. "Ja liitonarkki! kirotut olkoot babylonialaiset, jotka sen hävittivät!"

"Ei, Judah, ei sitä hävitetty, se joutui vain hukkaan, mutta kätkettiin salaiseen kallioluolaan. Shammai ja Hillel sanovat, että se kerran Herralle otollisena päivänä löydetään ja asetetaan paikalleen, ja silloin Israel kuten muinoin tanssii ja laulaa Herran edessä. Ja ne, jotka silloin katselevat kerubeja, vaikka he ennen olisivat nähneetkin elefantinluusta veistetyn Minervan kasvot,

he kuitenkin heti ovat valmiit suutelemaan juutalaisen käsiä rakkaudesta hänen neroonsa, vaikka se on ollutkin nukuksissa vuosituhansia."

Innossaan oli äiti ruvennut puhumaan melkein saarnaäänellä, mutta oli nyt vähän aikaa vaiti ennen kuin ryhtyi jälleen jatkamaan.

"Sinä olet niin hyvä, äiti", sanoi Judah kiitollisesti, "enkä minä koskaan väsy sitä tunnustamasta. Hillel ja Shammai eivät olisi voineet puhua paremmin. Nyt minä taas tunnen itseni Israelin oikeaksi pojaksi."

"Imartelija!" sanoi äiti, "tiedäthän sinä, että minä vain kerron, mitä kerran kuulin Hillelin sanovan, kun hän minun läsnä ollessani kiisteli erään roomalaisen viisastelijan kanssa."

"Olkoonpa niinkin, mutta esityksen lämpö on sinun omasi."

Äiti tuli jälleen vakavaksi.

"Mihin pysähdyinkään? Niin, lausuin, että meidän hebrealaiset esi-isämme voivat syystä kyllä sanoa itseään ensimmäisiksi kuvanveistäjiksi. Kuvanveistotaide ei kuitenkaan ole ainoa taide, eikä taide yksinään ole ainoa jalous. Minä ajattelen kunkin vuosisadan suuret miehet koottuina yhteen, niin että heitä ainoastaan kansallisuutensa erottaa: tässä indialainen, tuossa assyrialainen, tuolla egyptiläinen, mitenkä he torvien soidessa liehuvin lipuin marssivat maailman näyttämölle, lukemattomia sukukuntia oikealla ja vasemmalla kunnioittavina katsojina. Kun he siten rientävät eteen päin, ajattelen kreikkalaista, ja hän sanoo: 'Kas, helleniläinen se on

tienraivaaja'. Roomalainen vuorostaan vastaa: 'Vaiti, mikä oli teidän paikkanne, se on nyt meidän. Me olemme jättäneet teidät jälkeemme kuin tomun, jota olemme tallanneet'. Ja koko ajan, etäälle ehtineestä etujoukosta marssiriviin asti yhtä hyvin kuin etäisimpään tulevaisuuteenkin saakka, loistaa valo – ilmestyksen valo – josta nuo kiistelijät eivät mitään muuta tiedä, kuin että se heitä ijankaikkisesti johtaa. Ja kutka ovat sen säilyttäjinä ell'eivät juutalaiset. Eikö sydän syki tätä ajatellessa! Kolminkertaisesti autuaat, te meidän isämme, te Jumalan palvelijat ja liiton valitut! Te olette ihmiskunnan johtajat, sekä elävien että kuolleiden! Siellä on sinun paikkasi, Judah, ja vaikkapa joka roomalainen olisi Caesar, totisesti et sinä kadota sitä!"

Judah oli hyvin liikutettu.

"Jatka, äiti", pyysi hän, "sinähän soitat minulle voittolaulun säveltä. Minä vain odotan Mirjamia ja naisia, jotka seuraavat häntä laulaen ja tanssien."

Äiti ymmärsi pojan tunteet ja koetti nopealla ajatusten käänteellä panna puheesensa niin paljon viehätystä kuin mahdollista.

"No hyvä, poikani! Jos voit kuulla profetissan voittoriemun, niin voitpa myöskin, mitä juuri aioin sinulta pyytää: käytä kuvausvoimaasi ja asetu minun kanssani ikäänkuin tien varrelle katselemaan, kun Israelin valitut marssivat ohitse suuren joukon etupäässä. Katso, jo ne tulevat. Ensinnä patriarkat, heidän jälkeensä sukukuntain isät. Olen melkein kuulevinani kamelien kellot ja laumojen ammunnan ja määkimisen. Kuka on tuo

mies, joka yksinään vaeltaa keskellä joukkoa? Se on ukko, mutta hänen silmänsä ei vielä ole himmeä, eikä hänen voimansa rauennut. Hän näki Jehovan kasvoista kasvoihin. Hän on sotilas, runoilija, lainsäätäjä ja profeetta. Hänen suuruutensa on kuin aamu-aurinko, jonka valovirta hukuttaa kaikki muut valot, myöskin suurimman ja jaloimman kaikista caesareista. Sitte tuomarit. Heidän jälkeensä kuninkaas: Jessen poika, sotasankari ja kuolemattomain virsien kirjoittaja; hänen poikansa, viisain ja rikkain kuninkaasta, joka teki erämaat asuttaviksi eikä rakennellessaan kaupunkia autioihin seutuihin unhottanut Jerusalemiä, jonka Herra valitsi maalliseksi olinpaikakseen. Kumarra syvempään, poikani; ne, jotka nyt tulevat, ovat ensimmäiset ja viimeiset laatuansa. Heidän kasvonsa ovat käännetty taivasta kohti, ikään kuin he kuulisivat pilvistä äänen. Heidän elämänsä oli täynnä huolia; heidän vaatteissaan oli luolain ja haudan hajua. Kuuntele erästä vaimoa heidän joukossaan: 'Ylistä Herraa, sillä hän on kunnian voittanut!' Kumarru tomuun heidän edessään! He olivat Jumalan julistajat, hänen palvelijansa, heille oli taivas avoinna ja myöskin tulevaisuus. Mitä he näkivät, sen he kirjoittivat muistiin ja jättivät ennustuksensa toteutumaan aikanaan. Kuninkaas kalpenivat kun he astuivat heidän eteensä; kansat vapisivat heidän äänensä kaiusta. Luonnon alkuaineet olivat heille alammaiset. Heidän käsissään oli maiden ja kansain siunaus ja kirous. Kas tuossa Elias ja hänen palvelijansa Elisa! Tuossa Hilkiään vakava poika ja ennustaja Kebarin rannoilta! Tuossa kolme

juutalaisnuorukaista, jotka kieltäytyivät palvelemasta Babylonin epäjumalaa. Ja viimeksi oi poikani, suutele tomua uudelleen – hurskas poika, joka maailmalle ennusti Messiaan tulon!"

Tämän esitelmän osan aikana oli viuhka ollut vilkkaassa liikkeessä. Se pysähtyi nyt ja vaimon ääni muuttui matalammaksi.

"Olet väsyksissä", hän sanoi.

"En, äiti, mutta minä kuuntelin uutta Israelin ylistyslaulua."

Äiti ei unhottanut tarkoitustansa eikä ollut kuulevinaan pojan imartelua.

"Olen niin kirkkaassa valossa kuin mahdollista esittänyt sinulle suuret miehemme, patriarkat, lainsäätäjät, sotilaat, runoilijat ja profeetat. Katselkaamme nyt, mitä Roomalla on mainiota. Aseta Mooseen rinnalle Caesar, Davidin rinnalle Tarkvinus, vertaa Sullaa Makkabeihin, paraimpia konsuleja meidän tuomareihimme, Augustusta Salomoon, niin siihenpä kaikki vertailu loppuukin. Mutta entä meidän profeetat sitte, jaloimmat kaikista jaloista miehistä!"

Hän hymyili halveksivasti.

"Maltahan vielä. Ajattelin tietäjää, joka varoitti Cajus Juliusta maaliskuun 15 päivästä, ja kuvittelin, miten se viisas mies kanan sisuksista etsiskeli onnettomuuden merkkejä, joita hänen hallitsijansa kokonaan ylenkatsoi. Käännä siitä taulusta katseesi Eliaasen, joka istuu mäellä Samariaan vievän tien varrella, ympärillensä päämiesten ja heidän soturiensa höyryävät ruumiit, ja varoitti Ahabin poikaa Jumalan vihasta. Viimeksi, poikani,

kuinka voimme verrata Jupiteria ja Jehovaa, ell'ei sellainen vertaaminen ole vallan jumalaton teko, mitenkä heitä voimme muuten verrata kuin sen mukaan, mitä heidän palvelijansa ovat tehneet heidän nimessään? Ja mitä sinun tulevaisuuteesi koskee, poikani..."

Viime sanat äiti lausui hitaasti ja vapisevalla äänellä.

"Ja mitä sinun tulevaisuuteesi koskee, poikani, niin palvele Herraa, Israelin Jumalaa, äläkä Roomaa! Abrahamin pojalla on vain yksi kunnia: vaeltaminen Herran tiellä, ja sillä voidaan saavuttaa paljo kunniaa."

"Pitääkö minun sitte ruveta sotilaaksi?" kysyi Judah.

"Miksikä ei? Eikö Moosesta sanottu Jumalan sotamieheksi?"

Taaskin kesti äänettömyyttä kauan huoneessa.

"Minun suostumukseni saat", sanoi äiti viimein, "jos vain palvelet Herraa etkä keisaria."

Judah tyytyi siihen ehtoon ja vaipui sitte vähitellen uneen. Äiti nousi, työnsi tyynyn hänen päänsä alle, levitti ison huivin hänen päällensä, suuteli häntä hellästi ja poistui huoneesta.

VI LUKU

Onnettomuus

Hyvän ihmisen, samoin kuin kehnonkin, täytyy kuolla; mutta uskontomme opetuksen mukaan me sanomme: "Ei se mitään tee, hän avaa silmänsä taivaassa". Se on jotenkin samallaista kuin elämässä herääminen terveellisestä unesta onnellisen päivän kokemuksiin.

Judahin herätessä oli aurinko jo ylennyt kauas vuorista. Kyyhkyset lentelivät joukottain ja täyttivät ilmaa valkoisten siipiensä välkkeellä. Kaakon puolella kiilsivät temppelin kullatut harjat sinistä aamutaivasta vasten. Mutta niitä tuttuja esineitä hän katsahti vain pikimmältään. Sohvan reunalla, hänen vieressään, istui tuskin vielä viisitoista vuotinen tyttö, hiljaa näppäillen sylissään olevan kitaran kieliä. Judah kääntyi vuoteellaan ja kuunteli mielihyvällä kaunista ääntä.

Laulun loputtua tyttö siirsi soiton pois ja odotteli, kädet ristissä sylissään, että Judah puhuttelisi häntä. Koska lukijan on välttämätöntä saada tarkempi selko perheestä, johon olemme hänet saattaneet, ryhdymme tässä sitä paremmin kuvaamaan.

Herodeen kuollessa jäi monta henkilöä, jotka olivat hänen suosionsa avulla rikastuneet ja päässeet ylhäisiin valtionvirkoihin. Jos jollakulla jonkin sukukunnan, varsinkin Judan suvun perillisellä, oli sellainen rikkaus, katsottiin sitä onnellista Jerusalemin ruhtinaaksi. Se arvo tuotti hänelle

hänen köyhempien maanmiestensä kunnioituksen ja vielä suuremmassa määrässä pakanain, joiden kanssa hän joutui asioimisiin tai muihin tekemisiin. Näistä rikkaista ei kukaan ollut yksityisessä eikä julkisessa elämässä saavuttanut suurempaa arvoa kuin Judahin isä. Unhottamatta kansallisuuttansa oli hän pysynyt kuninkaalle uskollisena ja osoittanut sitä sekä kotona että ulkomailla. Moni tärkeä luottamustoimi oli vienyt häntä Roomaan, jossa hänen käytöksensä ja esiintymisensä olivat herättäneet keisari Augustuksen huomiota niin, että keisari ilmeisesti koetti saada häntä ystäväkseen. Hänen kotonaan oli siis monta lahjaa, jotka olisivat voineet tehdä kuninkaatkin kateellisiksi, – purppurapukuja, elefantinluisia tuoleja, kultaisia juoma-astioita —, jotka olivat sitäkin arvokkaampia kun keisari itse oli ne lahjoittanut. Sellaisen miehen täytyi olla rikas, mutta Hurin rikkaus ei johtunut yksinomaan kuninkaan anteliaisuudesta. Hänestä oli mikä laki hyvänsä tervetullut, kun se vain velvoitti häntä toimeliaisuuteen, ja huolimatta kokonaan kiintyä yhteen toimialaan hän puuhasi useammilla. Paljo paimenia, jotka kaitsivat laumojansa tasangoilla ja kukkuloilla kaukanakin, vanhalla Libanonilla saakka, sanoivat häntä herraksensa; hän perusti kauppaliikkeitä sekä meri- että maakaupunkeihin; hänen laivansa toivat hopeaa Espanjasta, jonka kaivokset olivat rikkaimmat silloin tunnetuista, ja hänen karavaninsa palasivat kahdesti vuoteen etäisestä idästä, tuoden kantamuksensa silkkiä ja maustimia. Hän noudatti tarkkaan juutalaista lakia ja kansansa tapoja, oli hyvin tutustunut pyhiin

kirjoihin ja kävi säännöllisesti temppelissä ja synagogassa; lainoppineita, varsinkin Hilleliä, hän kunnioitti melkein jumaloiden. Muuten hän ei suinkaan ollut ahdasmielinen. Hänen vierasvarainen talonsa oli aina avoinna vieraille, olivatpa ne mistä kansakunnasta hyvänsä; fariseukset syyttivät hänen monesti kutsuneen pöytänsä samarialaisiakin. Jos hän olisi ollut pakana ja elänyt Herodes Attikuksen aikana, olisi hän voinut esiintyä hänen kilpaveljenään. Hän hukkui voimakkaimmassa miehuudessaan noin kymmenen vuotta ennen tätä kertomuksemme aikaa eräällä merimatalla, koko Judean suruksi ja kaipaukseksi. Olemme jo tutustuneet kahteen perheen jäsenen, hänen leskeensä ja poikaansa, ja nyt viimeksi talon ainoaan tyttäreeseen, joka äsken lauloi veljensä vuoteen vieressä.

Yht'aikaa katsellessa sisaruksia ei voinut olla huomaamatta, miten toistensa kaltaiset he olivat. Tirzalla oli myöskin veljen säännölliset piirteet ja sama juutalainen tyyppi, mutta sitä hänessä kirkasti lapsellinen viattomuus, joka näkyi koko hänen olennostaan. Kodin teeskentelemätön vapaus ja luottavainen rakkaus riittivät puolustamaan hänen vapaata pukuansa. Yllä oli hänellä villamekko, joka oli kiinni oikealla olkapäällä ja verhosi rinnan ja selän, mutta jätti käsivarret kokonaan paljaiksi. Vyö hänen vyötäsillään osoitti, mistä hame alkoi. Päässä oli hänellä silkkimyssy, värjätty Tyron purppuralla; sen yllä oli runsaasti koruommeltu huivi samasta kankaasta, valuva alas ohuina laskoksina, niin että se jätti pään muodon näkyviin, sitä suurentamatta. Sormissa ja korvissa oli kultarenkaita

sekä käsivarsissa ja nilkoissa helmillä ja vitjoilla koristettuja kultanauhoja. Silmien kulmat ja sormien päät olivat värjäyty henna värillä. Tukka ulottui kahtena pitkänä palmikkona alas pitkin selkää, ja irtonainen kutri lepäsi kummallakin poskella korvan kohdalla. Suloutta, hienoutta ja kauneutta hänellä kieltämättä oli.

"Hyvin kaunis, Tirza; oikein mainio!" sanoi Judah vilkkaasti.

"Mikä? lauluko?" kysyi sisar veitikkamaisesti.

"Sekä laulu että laulaja! Siinä oli kreikkalainen kaiku. Mistä sinä sen olet saanut?"

"Etkö muista kreikkalaista, joka viime kuussa lauloi teatterissa? Sanotaan hänen ennen olleen Herodeen ja hänen sisarensa Salomen hovissa. Hän tuli esiin painiskelijain jälkeen, kun kartano vielä tärisi suostumuksen osoituksista, mutta heti, kun ensimmäinen sävel kajahti, oli kaikki niin hiljaa, että kuului joka sana. Häneltä minä sanat opin."

"Mutta eikö hän laulanut kreikaksi?"

"Ja minä hebreaksi."

"Niin, ja sen tähden minä olen ylpeä pikku sisarestani. Ehkäpä sinulla on vielä joku toinenkin yhtä kaunis laulu?"

"Oh, on minulla useampiakin, mutta en minä nyt huoli niitä koetella. Amrah pyysi minua sanomaan, että hän kohta tuo ylös sinun aamiaisesi ja ettei sinun tarvitse tulla alas. Hän tulee heti. Hän luuli sinun olevan sairaana, koska sinulle on eilen tapahtunut jotakin ikävää. Sanos minulle, mitä se oli, että voin auttaa Amrahia sinun parantamisessasi. Hän tietää kaikki egyptiläiset

parannuskeinot, mutta ne ovat niin yksinkertaiset; toista ovat arabialaiset, jotka minä tiedän, ja ne ovat..."

"Vielä tyhmemmät", vastasi Judah, tyytymättömästi pudistaen päätänsä.

"Luuletko niin? No, enpä huoli vastustaa", ilvehti Tirza, silitellen kädellään kaunista korvaansa. "Me emme huoli arabialaisistakaan. Mutta tässä on jotain, paljoa parempaa ja varmempaa, tenhokalu, jonka joku meidän perheestämme jo ammoiden, minä en tiedä milloin, sai persialaiselta velholta. Katso, kirjoitus on melkein kokonaan pois kulunut."

Hän antoi veljelleen oman korvarenkaansa. Judah otti sen, katsahti siihen ja nauraen antoi sen takaisin.

"Vaikka olisinkin ihan kuolemaisillani, minä en sitä sittekään käyttäisi. Tuollaiset kapiineet ovat epäjumalaiset ja kielletyt jokaiselta uskolliselta Abrahamin pojalta ja tyttäreltä. Kas tuossa, ota se pois, mutta älä sinäkään käytä sitä enää."

"Kiellettykö!" ihmetteli Tirza. "Eipä suinkaan, sillä iso-äitimme käytti tätä, enpä tiedäkään, kuinka monta sabattia elämässään. Se on parantanut, en tiedä, kuinka monta henkilöä, mutta ainakin kolme. Sen lääkevoima on myöskin tutkittu; kas, tuossa rabbinien merkki."

"Minä en luota noitakaluihin."

Tirza katsahti kummastellen ylös.

"Mitähän Amrah sanoisi?"

"Amrahin vanhemmat olivat egyptiläiset."

"Entä Gamaliel?"

"Hän sanoo, että ne ovat uskottomain ja shikemiläisten jumalattomia keksintöjä."

Tirza katseli rengasta epäilevästi.

"Mitä minä sillä sitte teen?"

"Käytä sitä, siskoseni, koristuksenasasi. Se soveltuu sinulle ja kaunistaa sinua, vaikk'et sinä minusta sellaisia tarvitsisikaan."

Tirza pani tyytyväisenä renkaan takaisin korvaansa juuri, kun Amrah toi tarjottimella pesuvadin, vettä ja pyyheliinan.

Kun Judah ei kuulunut fariseusten lahkoon, tapahtui peseminen tuota pikaa. Palvelija poistui, jättäen hänen tukkansa siistimisen Tirzan tehtäväksi. Tirza, saatuaan jonkun kiharan mieleisekseen, päästi pienen metallipeilin, joka hänellä kaunisten juutalaistytöjen tapaan oli vyöllä, ja antoi sen veljelle, että hänkin saisi nähdä sisarensa työn hedelmiä ja miten hyvin ne kaunistivat häntä. Samalla he jatkoivat keskustelua.

"Kuulehan, Tirza, minä aion lähteä pois."

Tirza kummastuen laski kätensä vaipumaan.

"Poisko! Mihin? Milloin? Minkä tähden?"

Judah nauroi.

"Kolme kysymystä yhteen henkäykseen! Oletpa sinä aika veitikka!"

Mutta heti hän sitte jälleen muuttui vakavaksi. "Tiedäthän, että laki käskää minun valitsemaan itselleni jonkin ammatin. Hyvä isämme antoi minulle siinä kelvollisen esikuvan. Sinäkin halveksisit minua, jos minä joutilaana kuluttaisin hänen uutteruutensa ja työnsä hedelmiä. Minä lähdän Roomaan."

"Sittepä lähden minäkin!"

"Sinun pitää jäädä äitisi luo. Hän kuolisi ikävään, jos me molemmat karkaisimme pois hänen luotansa."

Nauru katosi Tirzan kasvoilta.

"Niin, kyllä sen uskon. Mutta miksi täytyy sinun lähteä? Voithan täällä Jerusalemissakin oppia kaikki, mitä kauppias tarvitsee tietää, jos sinä muuten sitä ammattia tarkoitat."

"Mutta minä en sitä tarkoita. Laki ei vaadi poikaa jatkamaan isänsä ammattia."

"Miksi muuksi sinä sitte aiot?"

"Sotilaaksi!" vastasi hän vähän ylpeästi.

Kyyneliä tunkeutui esiin Tirzan silmistä.

"Sinut surmataan!"

"Jos se on Jumalan tahto; mutta eivät kaikki sotilaat kuole sodassa."

Tirza kiersi käsivartensa hänen kaulaansa, ikään kuin tahtoen pidättää häntä.

"Me olemme niin onnelliset. Pysy täällä, veli!"

"Koti ei aina voi pysyä sellaisena, kuin se nyt on. Kohta sinä itsekin lennät pois pesästä."

"En koskaan!"

Judah hymyili hänen äänensä vakavuutta.

"Kohta kyllä tulee joku ruhtinas Judan tai muusta suvusta ja vaatii itselleen minun Tirza-siskoni. Hän vie kanssansa Tirzan auringoksi uuteen kotiin. Mitäs silloin minusta tulee?"

Tirza vastasi vain nyhkytyksillä.

"Sota on ammatti", jatkoi Judah levollisemmin, "ja sitä oppiakseen täydellisesti täytyy käydä koulua, eikä ole parempaa koulua kuin Rooman sotaleiri."

"Ethän vain rupea taistelemaan Rooman puolesta?" kysyi Tirza hengitystään pidättäen.

"Vihaatko siis sinäkin Roomaa? Koko maailmapa on siinä kohdassa yksimielinen. Käsitä oikein vastaukseni, Tirza, kun sanon: Minä tahdon sotia Rooman puolesta, että se sen sijaan opettaa minua kerran taistelemaan roomalaisia vastaan."

"Milloinkas aiot lähteä?"

Amrahin astunta pidätti veljeä vastaamasta, kuten oikeastaan aikoi.

"Hiljaa!" hän sanoi, "hänen ei pidä saada tietää minun aikomustani."

Uskollinen palvelija toi aamiaisen ja laski tarjottimen tuolille sisarusten eteen sekä asettui, pyyheliina käsivarrella, palvelemaan heitä. He juuri kastoivat sormiensa päät vesiastiaan, kun ulkoa kuuluva melu veti puoleensa heidän huomionsa. He kuuntelivat, ja kadulta talon pohjoispuolelta kuului selvään sotilasmusiikkia.

"Sotamiehiä pretoriumista!" huudahti Judah, "minun pitää nähdä ne!"

Samalla hän jo kumartui katon pohjoispuolisen tiilisen suoja-aidan ylitse ja kiintyi niin katselemaan, mitä alhaalta näkyi, että ei huomannut, mitenkä Tirza tuli hänen sivulleen ja laski kätensä hänen olkapäälleen.

Kun torni oli korkein lähiseudulla, saattoivat he kattojen ylitse nähdä itää kohti aina korkeaan, säännöttömään Antonia-torniin asti, jonka jo olemme kuvanneet varustusväen linnaksi ja maaherran päämajaksi. Tuskin kymmentä jalkaa leveän kadun yli oli monessa kohden siltoja, joko umpinaisia tai avonaisia, ja ne nyt samoin kuin läheisten talojen katotkin alkoivat täyttyä ihmisistä, joita musiikki houkutteli ulos. Sanoimme soittoa musiikiksi, vaikk'ei se sana olekaan aivan sopiva, sillä kuunteleva korva erotti vain huumaavaa pauhua rämisevistä torvista ja kimakoista "lituus"-soittimista, joita sotamiehet mieluisimmin käyttivät. Hetkisen kuluttua joukko tuli Hurin katolla seisovien sisarusten näkyviin. Ensinnä marssi harvoissa riveissä kevytaseinen etujoukko, enimmäksi osaksi linko- ja jousimiehiä; heidän jälestänsä tuli joukko raskasaseista jalkaväkeä, jolla oli suuret kilvet ja pitkät keihäät, sen kaltaiset kuin ennen käytettiin kahakoissa Troijan edustalla; sitte musiikki ja sen jälestä yksinään ratsastava päämies ratsumiesten saattamana, ja viimein raskasaseinen joukko jalkaväkeä, joka marssi tiheissä riveissä, täyttäen kadun muurista muuriin ja näyttäen melkein lukemattomalta.

Sotamiesten voimakkaat jäsenet, kilpien tahdikas heilunta oikealta vasemmalle, panssarinsuomusten, rintalevyjen, sääryksien ja kypäräin, höyhentöyhtöjen, lippujen ja keihästen loisto sekä sotamiesten säännöllinen ja tarkka ryhti tekivät Judahiin syvän vaikutuksen, jota käy paremmin ajatella kuin kuvata. Varsinkin kaksi esinettä veti puoleensa hänen

huomiotansa. Toinen niistä oli legionan sotamerkki, kullattu kotka, siivet ylempänä päätä. Hän tiesi sille osoitetun jumalallista kunnioitusta, kun se oli otettu esiin olinpaikastaan tornista. Toinen, joka hyvin kiihdytti hänen katselemis-intoaan, oli keskellä jonoa ratsastava upseeri. Hänellä oli pää paljaana, mutta muu ruumis täysissä varuksissa. Vasemmalla kupeella riippui lyhyt miekka; kädessä näkyi komentosauva, paperikäärön kaltainen. Hän istui purppurakankaalla satulassa, joka ynnä kultasuitset ja keltaiset, leveillä rimpsuilla koristetut silkkiohjat olivat hevosen varuksina.

Judah huomasi upseerin näön jo kaukaa herättävän katsojissa harmia ja kiukkua. He kumartuivat kauas yli suoja-aidan ja puivat nyrkkiä hänelle. He ahdistivat häntä hurjasti huutaen ja syleksien, kun hän ratsasti siltojen alitse. Naiset heittivät häntä sandaleillaan ja usein niin hyvin tähdäten, että ne sattuivat kohti. Hänen jouduttuaan lähemmäksi voitiin erottaa huutoja: "Ryöväri, tyranni, roomalainen koira! Ismael pois! Anna meille takaisin Hannas!"

Upseerin tultua Hurin kartanon kohdalle Judah voi nähdä, ettei hän ollut yhtä ylpeän huoleton kuin sotamiehet, mikä olikin ihan luonnollista. Hänen muotonsa oli uhkaavainen ja synkkä, eivätkä mitään hyvää ennustaneet nuo silmät, kun hän silloin tällöin katsahdelti vainoojiinsa. Arimmat heistä vetäytyivätkin peloissaan pois.

Nuorukainen oli kuullut ensimmäisen Caesarin ajoista asti olleen tapana, että etevimmät sotapäälliköt, osoittaakseen

arvoansa, julkisesti esiintyessään kantoivat laakeriseppelettä päässään. Siitä merkistä hän huomasi, että upseeri oli *Valerius Gratus, Judean äsken nimitetty prokuraattori*.

Totta puhuaksemme herätti nuoressa juutalaisessa sääliä tämä roomalainen, joka oli joutunut tietämättänsä alkaneen mielten kuohun esineeksi. Hänen saavuttuaan talon kulmaan nuorukainen kumartui vielä enemmän suoja-aidan ylitse nähdäkseen sotajoukon marssia ja nojasi kädellään tiiliin, joka oli itsestään päässyt irti ja pitkät ajat pysynyt huomaamatta. Käden paino riitti kokonaan irroittamaan sen, ja se alkoi vieriä alas päin. Nuorukainen vavahti kauhusta. Hän kumartui ottamaan putoavaa tiiliä kiinni. Se liike tuli aivan samankaltaiseksi, kuin hän olisi tahallaan heittänyt sen. Yritys oli turha; tiili vain sitä kiireemmin vieri alas. Hän huutaen varoitti ohi marssijoita. Sotamiehet katshtivat ylös, samoin myöskin mahtava mies, ja juuri silloin sattui tiili häneen niin voimakkaasti, että hän ikään kuin kuolleenä putosi satulasta maahan.

Koko sotajoukko pysähtyi. Henkivartijat laskeutuivat ratsujensa selästä maahan ja kiiruhtivat peittämään kilvillään päällikköänsä. Katoille ja silloille kokoontunut ihmisjoukko, nähtyään tapauksen, luuli, että tiili oli tahallaan heitetty, ja riemuiten tervehti nuorukaista, joka seisoi kaikkien näkyvissä suoja-aidan vieressä, tyrmistyneenä tapaturmasta ja peloissaan odotellen sen seurauksia.

Pahan onnen henki kiiruhti uskomattoman nopeasti katolta

katolle pitkin huoneriviä, vallaten kansan. He tarttuivat käsin suoja-aitoihin, repivät irti tiilit ja auringon kuivaaman saven, josta katot suurimmaksi osaksi olivat, ja alkoivat hurjasti heitellä niillä ja muulla, mitä käteensä saivat, alhaalla seisovaa sotaväkeä. Siitä kehittyi taistelu. Sotaan tottumus tietysti pääsi voitolle. Taistelua, teurastusta, toisten taitoa, toisten toivottomuutta meidän ei tarvitse tarkemmin kuvata. Palatkaamme siihen paikkaan, jossa kaiken tämän häiriön onneton alkuunpanija seiso.

Hän nousi suoja-aidalta, kasvot kalpeina.

"Voi Tirza, Tirza, mitenkähän meille nyt käy?"

Tyttö ei ollut huomannut tiilin putoamista eikä sen seurauksia, vaan kuunnellut ja katsellut hurjaa melskettä, joka oli alkanut lähimmillä katoilla. Että jotakin hirveätä tapahtui, hän kyllä käsitti, mutta ei tiennyt, mitä eikä mistä syystä, ei myöskään aavistanut, että hän itse tai joku hänen omaisistansa oli vaarassa.

"Mitä on tapahtunut? Mitä tämä kaikki merkitsee?" hän kysyi äkisti kauhistuen.

"Minä surmasin roomalaisen maaherran. Tiili sattui häneen."

Tirzan kasvot muuttuivat yht'äkkiä tuhan karvaisiksi, kuin olisi näkymätön käsi riistänyt niistä kaikki ruusut. Hän tarttui sylin veljeensä ja katsoi, sanaakaan virkkamatta, vakavasti häntä silmiin. Veljen pelko oli siirtynyt sisareen, ja sen näkeminen teki Judahin jälleen rohkeaksi.

"En tehnyt sitä tahallani, Tirza! Tiili putosi vahingossa!" sanoi hän levollisemmin.

"Mitähän he aikovat tehdä meille?" kysyi Tirza hädissään.

Judah katsahti kadulla ja katoilla yhä kiihtyvää meteliä ja tahtomattaan hänen mieleensä johtui Gratuksen uhkaava muoto. Jos hän ei ollut kuollut, tokkopa hänen kostonhimollaan enää oli mitään rajaa? Ja jos hän oli kuollut, mitenkähän sotamiehet vimmastuvat kansan hyökkäyksestä? Päästäkseen vastaamasta hän kumartui vielä kerran suoja-aidan yli juuri paraiksi näkemään, miten henkivartijat autoivat roomalais-päällikköä ratsunsa selkään.

"Hän elää, Tirza, hän elää! Ylistetty olkoon isäimme Jumala!"

Näin huudahtaen hän palasi, kasvot levollisempina, suoja-aidan luota ja vastasi sisarensa kysymykseen:

"Älä pelkää, Tirza. Minä selitän, miten se tapahtui. He tietysti muistavat, mitä hyvää isäni on tehnyt valtiolle, eivätkä suinkaan tee meille mitään vahinkoa."

Hän saattoi sisarensa tornihuoneeseen, vaan tunsu silloin allansa katon horjuvan. Kuului selvästi, mitenkä hirsiä murrettiin pois liitoksistansa, ja samalla kuului pihasta hämmästyksen ja tuskan huutoja. Judah pysähtyi kuuntelemaan. Huutoja kuului uudestaan ja sitte monen miehen astuntaa, vihaista ärjyntää ja rukoilevia ääntä sekä kohta sen jälkeen kauheasti pelästyneiden naisten huutoja. Sotamiehet olivat rikkoneet pohjoisen portin ja anastaneet talon. Judah kauhistui ajatuksesta, että häntä takaa ajettiin kuin otusta. Ensi hetkenä hän ajatteli pakoa; mutta mihin? Ainoastaan siivet olisivat voineet pelastaa hänet. Tirza, silmät hurjina kauhusta, takertui veljensä käsivarteen.

"Judah, mitä tämä on?"

Judah kuuli, miten palvelijat alhaalla surmattiin. Entä hänen äitinsä. Eikö nyt juuri hänen äänensä kuulunut muiden seasta? Kooten kaiken tahdonvoimansa, mikä enää oli jällellä, hän sanoi:

"Odota täällä, Tirza! Minä menen alas katsomaan, mitä siellä tehdään. Kyllä minä kohta palaan."

Hänen äänensä ei ollut niin vakava, kuin hän olisi tahtonut. Tirza hiipi lähemmäksi veljeään.

Yhä kimakammin ja selvemmin kuului äidin huuto. Se ei enää ollut mielikuvitusta.

"Tule sinäkin, menkäämme alas."

Parveke katolta laskeutuvain rappujen alla oli täynnä sotamiehiä. Toisia juoksenteli, miekat paljaina, huoneissa. Eräässä nurkassa oli naisjoukko polvillaan armoa rukoilemassa. Toisella puolen taisteli, vaatteet repaleina ja hajalla hiuksin, talon emäntä erään sotamiehen kanssa, koettaen kaikin tavoin päästä hänestä irti, niin että mies tarvitsi koko voimansa pitäessään häntä kiinni. Emännän huudot olivat kimakimmat kaikista; muun metelin seasta olivat ne kuuluneet ylös katolle asti. Yhdellä hyppäyksellä Judah pääsi ikään kuin siivillä hänen sivullensa. "Äiti, äiti!" hän huusi. Äiti ojensi kätensä häneen päin, mutta juuri kun Judah oli saamaisillaan niistä kiinni tarttui joku hänen olkapäähänsä ja työnsi hänet sivulle. Samalla hän kuuli jonkun sanovan kovalla äänellä:

"Hän se on!"

Judah katsahti ylös ja näki ... Messalan!

"Mitä, tuoko on murhamies, tuo?" sanoi pitkä mies, jolla oli yllä komeat varukset; "vielähän tuo on lapsi."

"Totta jumaliste", vastasi Messala tavallisella nenä-äänellään, "miten viisaasti puhuttu! Mitähän Seneca sanoisi siitä lauseesta, että ihmisen täytyy olla vanha, ennen kuin voi vihata ja surmata? Tuossa hän on, ja tuossa hänen äitinsä ja sisarensa. Siinä onkin koko perhe."

Rakkaudesta omaisiinsa Judah unhotti riitansa roomalaisnuorukaisen kanssa.

"Auta heitä, Messala, entisen ystävytemme tähden, auta heitä! Minä, Judah, pyydän sitä sinulta."

Messala ei ollut kuulevinaan.

"Minusta ei teillä ole enää mitään hyötyä", hän sanoi upseerille. "Ulkona kadulla on enempi tekemistä. Pois rakkaus, eläköön sota!"

Niin sanoen hän poistui. Judah ymmärsi hänen tarkoituksensa ja huusi katkeralla mielellä taivasta kohti:

"Kun sinun kostosi aika tulee, oi Herra, valitse minut sen toimeenpanijaksi!"

Suurella vaivalla hän sai tunkeutuneeksi upseerin luo.

"Herra, tuo vaimo on minun äitini! Säästä häntä, säästä tuota minun sisartani! Jumala on vanhurskas, hän palkitsee laupeutta laupeudella!"

Mies näytti liikutetulta.

"Naiset torniin!" hän huusi, "mutta älkää tehkö heille mitään pahaa! Te vastaatte heistä." Kääntyen niiden puoleen, jotka

pitivät Judahia, hän sanoi: "Hankkikaa nuoraa ja sitokaa hänen kätensä! Rangaistus odottaa häntä."

Äiti vietiin pois. Hento Tirza, kotipuvussaan, kauhusta sanattomana, seurasi vastustamatta vartioitaan. Judah katsahti heihin jäähyväiseksi ja peitti sitte kasvonsa käsillään, ikään kuin tahtoen haihtumattomasti painaa mieleensä surullisen näön. Ehkäpä hän itkikin, mutta sitä ei kukaan nähnyt.

Ihmeellinen, käänteentekevä muutos tapahtui hänessä. Ajatteleva lukija on nähnyt kylliksi, käsittääkseen, että Judah oli luonteeltaan lempeä aina naisellisuuteen asti, kuten useinkin ovat ne, jotka rakastavat ja ovat itse rakastetut. Ne elinolot, joissa hän tähän asti oli kasvanut, eivät olleet vielä herättäneet eloon hänen luonteensa karkeampia puolia, jos niitä ollenkaan olikaan. Hän oli välistä tuntenut kunnianhimon oireita, mutta ne olivat olleet kuin lapsen muodottomia unia, kun se meren rannalla katselee muhkeita ohi purjehtivia laivoja. Mutta jos voisimme ajatella epäjumalaa, joka kykenisi käsittämään hänelle osoitettua kunnioitusta, ja se sitte yht'äkkiä kukistettaisiin alttariltansa, niin että se makaisi ruhjottuna entisen ihailija-maailmansa keskellä, niin saisimme jotakuinkin oikean käsityksen siitä, millaisiksi Ben-Hurin tunteet muodostuivat. Eikä kuitenkaan näkynyt mitään merkkiä hänen muutoksestaan, ell'ei siksi lueta sitä, että häneltä, kun hän nosti päänsä ja ojensi kätensä sidottaviksi, Cupidon kaari oli kadonnut suun seudusta. Sinä silmänräpäyksenä hänen lapsuutensa haihtui ja hän muuttui mieheksi.

Torven törähdys kajahti pihasta. Sen vaiettua sotamiehet poistuivat parvekkeelta. Moni heistä, uskaltamatta astua riviin ryöstösaalis käsissään, heitti suuremmat esineet lattialle, niin että se joutui kaikenlaisten tavarain peittoon. Kun Judah saapui alas, seisoivat sotamiehet jo rivissä, ja upseeri odotteli vain viimeisen käskynsä toimeenpanoa.

Hänen äitinsä ja sisarensa sekä koko talon väki vietiin ulos pohjoisesta portista, jonka pirstaleet sulkivat tietä. Palvelijain huokailu ja itku särkivät sydäntä; heistä moni olikin tässä talossa syntynyt. Kun viimein hevosetkin ja kaikki karja ajettiin jälestä ulos, alkoi Judah käsittää prokuraattorin koston laajuutta. Itse kartanokin oli aiottu uhrattavaksi. Mikäli oli mahdollista panna käsky toimeen, ei yhtään elävää olentoa pitänyt siihen jätettämän. Jos Judeassa vielä oli ketään niin uhkarohkeata, että hän aikoi surmata roomalaista maaherraa, niin piti Hurin ruhtinaallisen perheen kohtalon oleman hänelle varoituksena ja suljetun talon ainiaan muistuttaman sitä.

Upseeri odotti ulkona sill'aikaa, kun sotamiesosasto kiireimmiten korjasi säretyä porttia.

Taistelu oli kadulta melkein kokonaan lakannut. Sieltä täältä katoilta nousevat tomupilvet osoittivat, että sitä siellä ylhäällä vielä kesti. Sotaväki suurimmaksi osaksi seisoj lepoasennossa; sen loisto ja rivit eivät olleet vähääkään vähenneet. Judah, kokonaan unhottaen oman kohtalonsa, ajatteli ainoastaan vankeja, joiden joukosta hän turhaan silmillänsä etsi äitiään ja Tirzaa.

Äkisti nousi maasta makaamasta nainen ja juoksi nopeasti takaisin portille. Muutamat vartiat tavoittivat häntä kiinni ja alkoivat kovasti huutaa, kun se ei onnistunut. Vaimo riensi Judahin luo ja polvilleen laskeutuen syleili hänen jalkojansa. Hänen karkea, nyt tomuttunut, musta tukkansa valui hunnuksi hänen silmilleen.

"Amrah, hyvä Amrah!" sanoi Judah hänelle, "Jumala sinua auttakoon; minä en mitään voi."

Amrah ei voinut itkulta vastata.

Judah kumartui ja kuiskasi:

"Jää eloon, Amrah, äitini ja Tirzan tähden. He kyllä palaavat, ja silloin..."

Sotamies tempasi Amrahin irti pojasta. Vaimo hypähti ylös ja syöksyi portista tyhjään pihaan.

"Menköön!" huusi upseeri, "me sulemme portit, ja sitte hänen täytyy kuolla nälkään."

Miehet ryhtyivät jälleen työhönsä ja siirtyivät, sen tehtyään, talon vasemmalle sivulle. Sekin portti sulettiin, ja silloin ei mistään enää voinut päästä Hurin palatsiin.

Sotaväki marssi viimein takaisin linnaan. Prokuraattori jäi sinne hoitelemaan haavojansa ja määräämään vankiensa kohtaloa. Kymmenen päivän kuluttua hän jo saattoi näyttäytyä torilla.

VII LUKU

Vanki

Osasto legionasotamiehiä tuli seuraavana päivänä aution palatsin luo, sulki portit ainiaaksi, ja painoi ulkopuolelle vahasinetit, joissa oli latinaksi kirjoitus:

"Tämä on KEISARIN omaisuutta."

Roomalaisten ylpeän käsityksen mukaan se voimakas ilmoitus kylliksi riitti tarkoitukseensa, ja niin todella olikin.

Seuraavana päivänä puolen päivän aikaan lähestyi dekurioni kymmenen ratsumiehensä kanssa Jerusalemissa päin Natsaretia. Natsaret oli silloin vähäpätöinen vuorenrinteessä kyyröttävä kylä; sen ainoa katu oli tuskin muuta kuin karjain tallepolku. Etelän puolella oli Esdrelon tasanko, ja lännen puoliselta kukkulalta näkyi Välimeren ranta, Ylä-Jordanin seudut ja Hermon-vuori. Kylän alapuolella oleva laakso ja muu ympäristö oli täynnä puutarhoja, viinimäkiä ja laidunmaita. Palmumetsiköt tekivät seudun itämaisen näköiseksi. Huoneet olivat säännöttömästi mikä missäkin, kaikki huonoja, nelikulmaisia, yksikerroksisia rakennuksia, katot tasaiset ja peitetyt heleän vihreillä viiniköynnöksillä. Kuivuus, joka oli polttanut Judean kukkulat ruskeaksi, elottomaksi aavikoksi, loppui Galilean rajalla.

Sotamiesten lähestyessä kylää kajahti torven ääni, vaikuttaen kuin tenhovoima asujamiin. Porteista ja ovista riensi

ihmisjoukkoja kilvan saamaan tietoja outojen vierasten tulon tarkoituksesta.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.